

Kwantitatief en kwalitatief
uitgaansonderzoek

2006 & 2007

Colofon

AUTEUR

Tina Van Havere, stafmedewerker VAD

REDACTIE

Else De Donder, stafmedewerker VAD

Marijs Geirnaert, directeur VAD

Jochen Schrooten, stafmedewerker VAD

LAYOUT COVER

www.epo.be

Verantwoordelijke uitgever

F. Matthys, Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel

wettelijk depotnummer: D/2008/6030/08

© 2008

DE DRUGLIJN
078-15-10-20

VAD, Vereniging voor Alcohol- en andere Drugproblemen vzw

Vanderlindenstraat 15, 1030 Brussel

T 02 423 03 33 | F 02 423 03 34 | vad@vad.be | www.vad.be

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande toestemming van de auteur.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	p. 3
2. Methodiek	p. 5
2.1. Kwantitatieve luik	p. 5
2.2. Kwalitatieve luik	p. 5
3. Kwantitatieve luik: resultaten uit de surveys	p. 6
3.1. Beschrijvende resultaten	p. 6
3.2. Verschillen tussen de soorten events	p. 21
3.3. Kenmerken van gebruikers en niet-gebruikers	p. 23
4. Kwalitatieve luik: resultaten van de interviews	p. 29
Informed consent	p. 29
Respons	p. 29
Uitgaanscultuur	p. 29
1. Eigen uitgaanscontext	p. 29
2. Clubcircuit	p. 29
3. Concertscene	p. 32
4. (Studenten)fuiven	p. 33
5. Dance party's	p. 34
6. Gayscene	p. 36
7. Goascene	p. 37
Middelengebruik	p. 37
1. Waarom gebruiken uitgaanders middelen?	P. 37
2. Combigebruik	p. 38
3. Nieuwe trends	p. 38
4. Budget	p. 39
5. Attitude	p. 40
6. Link uitgaan en drugs	p. 41
7. Normalisering	p. 42
Beleidsmaatregelen in de locaties	p. 43
1. Problemen door druggebruik	p. 43
2. Preventieve maatregelen	p. 43
5. Discussie	p. 47

1. Inleiding

Reeds jaren worden muziekstijlen gelinkt aan bepaalde levensstijlen en hiermee gepaard gaand druggebruik. Actueel zien we een verband tussen de vrije tijd van jonge mensen en middelengebruik, voornamelijk tussen uitgaan en middelengebruik. Zo stelt het Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (EWDD) dat het gebruik van drugs onder mensen die uitgaansgelegenheden bezoeken veel wijder verbreid is dan onder de totale bevolking (EWDD, 2002a). Enkele onderzoeken concluderen dat er een verband bestaat tussen drugs, muziek en nachtleven (Bellis e.a., 2002; Club Health, 2002; Riley e.a., 2001; Tossmann e.a., 2001). Dit uit zich concreet in het recreatief gebruik van uitgaansdrugs door jonge mensen.

Uitgaan betekent voor velen een moment om zich te ontspannen, zich eens goed uit te leven of gewoon met vrienden een losse babbel te hebben. De aanvaarding van genotsmiddelen is in het uitgaansleven vaak groter dan wat wettelijk getolereerd wordt en deze middelen krijgen vaak een centrale plaats in het uitgaansleven (DeVriendt, 2003).

In Vlaanderen brengen verschillende onderzoeken het middelengebruik van jongeren in het secundair onderwijs in kaart (Kinable et al., 2006; Hibell, 2004; Vereecken & Maes, 2002; Lombaert, 2005). Via de gezondheidsenquête kunnen we iets zeggen over het gebruik van alcohol, medicatie en cannabis in de Belgische bevolking (Bayingana, 2006). Daarnaast registreren diverse systemen op verschillende niveaus van de hulpverlening het profiel van de cliënten met problematisch middelengebruik (De Donder, 2004). Expliciet onderzoek naar het middelengebruik in het uitgaansleven is zeer beperkt in België, maar het Partywise uitgaansonderzoek slaagt er sinds 2003 in om een deel van het uitgaansleven in kaart te brengen. Steeds meer zet men preventie-initiatieven op in het uitgaansleven. Er is dus behoefte aan meer gegevens die relatief snel beschikbaar en tevens goed onderbouwd zijn. Het Partywise-onderzoek wil wetenschappelijke onderbouwing geven aan preventie-activiteiten en een zicht krijgen op het uitgaansleven en het middelengebruik van uitgaande jongeren.

Om nieuwe producten of trends in gebruik en gebruiksettings te detecteren en tevens meer inzicht te krijgen in deze fenomenen, is actiever onderzoek nodig bij potentiële gebruikers. Er is nood aan meer gevoelige methodes voor informatieverzameling, dichterbij het eigenlijke druggebruik (EWDD, 2002b).

Het gedrag van het uitgaanspubliek systematischer onderzoeken, geeft ons tevens een zicht op (nieuwe) trends in het uitgaansleven. Door de globalisering van het uitgaansleven is dit de setting die vaak het eerst in aanraking komt met nieuwe middelen of nieuwe vormen van gebruik. Door het uitgaansleven onder de loep te nemen, kunnen we met preventie en beleid anticiperen op nieuwe trends. Het Partywise uitgaansonderzoek is gestart in 2003. Om de twee jaar worden er enquêtes afgenomen bij de Vlaamse uitgaander, zodat we de evoluties van het middelengebruik en patronen van gebruik in het uitgaansleven kunnen volgen. In het jaar tussen twee bevestigingsrondes organiseren we een kwalitatief luik van het uitgaansonderzoek.

Gesprekken met sleutelfiguren uit het uitgaansleven geven ons meer zicht op de context van het uitgaan en de betekenis van middelengebruik tijdens het uitgaan. Dit onderzoek, in zijn geheel, geeft ons dus een zicht op trends binnen het uitgaan en middelengebruik. We spreken van een trend wanneer we uit verschillende bronnen een duidelijke, systematische toe- of afname in aard of omvang van middelengebruik waarnemen.

Voor de eerste maal, sinds de start van het onderzoek in 2003, kunnen we u evoluties in het cijfermateriaal aanbieden.

Doelstellingen van het uitgaansonderzoek

- Exploratief onderzoek naar het alcohol- en ander druggebruik en de kenmerken van de Vlaamse (niet-)gebruikers in het uitgaansmilieu.
- Monitoring van:
 - middelengebruik, combigebruik¹, nieuwe producten, patronen van gebruik;
 - kenmerken van de uitgaanders en de gebruikers onder uitgaanders;
 - kenmerken van de uitgaansscenes;
 - mogelijke relaties tussen de drie bovenvermelde topics.
- Anticiperen op de evolutie van trends.

Acties verbonden aan doelstellingen

- Aanvullende informatie aanleveren voor een brede doelgroep van professionelen, intermediairen, peer support organisaties, media en beleid.
- Het bredere uitgaanspubliek informeren via bestaande kanalen: EWS en uitgaan en Partywise-nieuwsbrief.
- Gepaste antwoorden formuleren op nieuwe trends:
 - enerzijds op het vlak van preventie, vroeginterventie en hulpverlening;
 - anderzijds op het vlak van (lokaal) beleid.

Dit onderzoek was niet gelukt zonder de toestemming van de organisatoren om op hun evenement of in hun club de bevraging te organiseren. Wij willen hen bedanken voor hun medewerking. Ook de uitgaanders zelf die tijdens het uitgaan bereid waren om een vragenlijst in te vullen bedanken we voor hun eerlijke antwoorden.

¹ Combigebruik is het gebruiken van meerdere middelen binnen een korte tijdspanne waardoor effecten (kunnen) overlappen: een nacht, één (uitgaans-)avond,

2. Methodiek

2.1. Kwantitatieve luik

Het onderzoek naar trends in druggebruik in het uitgaansleven startte in 2003. Er werd daarbij gebruik gemaakt van vragenlijsten die Vlaamse uitgaanders invulden. Meer dan 650 uitgaanders waren bereid om de enquête in te vullen. In 2005 en 2007 herhaalden we het kwantitatieve deel. Er werd dezelfde methodologie gehanteerd als in 2003. Enkel aan de vragenlijst werden kleine wijzigingen doorgevoerd. Namelijk volgende vragen werden toegevoegd: seksuele identiteit, holebiparty's als uitgaanslocatie, het gebruik van alcohol in combinatie met energy drinks, enkele muziekstijlen. Viagra werd als middel geschrapt van de lijst wegens niet (meer) relevant.

Voor verdere informatie over de methodologie verwijzen we naar het vorige rapport: Van Havere, T., De Donder E., Geirnaert, M., Rosiers, J. & Schrooten, J. (2006). *Partywise: Kwantitatief onderzoek naar trends in druggebruik in het uitgaansleven - 2005*. Brussel: VAD.

2.2. Kwalitatieve luik

In 2004 en 2006 werd een kwalitatieve methodiek gebruikt om duiding te geven bij de resultaten van de enquêtes uit de tussenliggende jaren. Het uitgangspunt bij kwalitatief onderzoek is dat kennis over de werkelijkheid alleen verkregen kan worden 'door de ogen van de ander' (Jonker & Penninck, 2000). Volgens het sociaal interactionisme kan de werkelijkheid enkel onderzocht worden vanuit het standpunt van de betrokkenen die aan het proces deelnemen (Bouverne-De Bie, 1998). De betrokkenen kunnen zowel de 'gebruikers' van die werkelijkheid zijn (in dit geval: uitgaanders) als de personen die hier professioneel bij betrokken zijn (Calafat e.a., 1999).

We kiezen ervoor om in dit onderzoek met individuele interviews te werken. De beperking van het aantal interviews heeft pragmatische redenen zoals een beperking van tijd en middelen. Optimaal is om interviews te verrichten tot saturatie (= verzadiging; het punt waarop nieuw materiaal niets meer toevoegt) zich voordoet. Het gaat hier over een klein aantal interviews. Algemene uitspraken kunnen we hier dus niet maken. Toch bieden deze resultaten een verdieping van onze cijfergegevens. In de discussie plaatsen we de resultaten van het kwalitatieve luik naast deze van het kwantitatieve luik.

Voor verdere informatie over de methodologie verwijzen we naar het vorige rapport: Van Havere, T., De Donder E., Geirnaert, M., & Schrooten, J. (2005). *Partywise: Kwalitatief onderzoek naar trends in druggebruik in het uitgaansleven - 2004*. Brussel: VAD.

Concreet ging het om elf categorieën van personen:

- 1) een organisator GOA-party's
- 2) een promotor
- 3) een promotor/clubeigenaar
- 4) een inrichter in jeugdhuissector
- 5) een jeugdhuismedewerker
- 6) een clubuitbater
- 7) een peer support member
- 8) een DJ/organisator
- 9) een inrichter van concerten
- 10) een toiletheer
- 11) zaalpersoneel
- 12) een DJ

3. Kwantitatieve luik: resultaten uit de surveys

3.1. Beschrijvende resultaten

In dit gedeelte bekijken we de resultaten van de vragenlijst die werd afgenomen in de zomer van 2007, zonder deze resultaten verder te onderwerpen aan andere analyses of te zoeken naar verbanden. Dit is met andere woorden de weergave van de antwoorden van de respondenten op alle vragen. Verdere analyses en verbanden komen in hoofdstuk 4 en 5 aan bod.

Verder beschrijven we bij elk onderdeel de vergelijking tussen de resultaten van het onderzoek in 2003, in 2005 en 2007.

RESPONS

In totaal werden 811 vragenlijsten ingevuld tijdens vijf avonden en twee namiddagen. 595 personen weigerden een vragenlijst in te vullen. We hebben dus een response rate van 57,7%. Opvallend hierbij was dat voornamelijk op de grote dance-events de meeste weigeraars voorkwamen. 36 personen kwamen zichzelf aanbieden om een vragenlijst in te vullen (= zelf-selectie), maar dit werd niet toegelaten. 295 anderstaligen werden aangesproken om deel te nemen.

De onderzoekers hadden de indruk dat de mensen voornamelijk weigerden omdat ze in groep rondliepen en ze hun vrienden anders zouden kwijtspelen. Sommige uitgaanders konden de vragenlijst niet meer invullen doordat ze onder invloed waren van alcohol of andere drugs. Verder bleek dat het thema drugs ervoor zorgde dat de mensen sneller geneigd waren om een vragenlijst in te vullen.

Tabel 1: aantal respondenten in 2003, 2005 en 2007.

	2003	2005	2007
Respons	666	702	811
Bruikbare vragenlijsten	645	670	775

Om de betrouwbaarheid van de antwoorden van de respondenten te checken, werd er in de lijst van verschillende middelen een fictieve drug opgenomen, namelijk NTSC. Van de respondenten die deze vraag invulden met een ander antwoord dan 'nooit gebruikt' kunnen we veronderstellen dat ze de rest van de vragenlijst ook niet correct hebben ingevuld. 33 respondenten (4,1%) meldden het gebruik van NTSC en zijn bijgevolg uit de analyses geschrapt. Drie respondenten werden verwijderd vermits ze aankruisten dat ze alle middelen dagelijks gebruikten.

De verdere analyses zijn dus gebaseerd op gegevens van 775 respondenten.

Vergelijking resultaten 2003, 2005 en 2007

Het aantal uitgaanders die deelnamen aan het onderzoek is in 2003 en 2005 ongeveer hetzelfde, maar in 2007 werden meer respondenten bevraagd. Het aantal weigeraars ligt in 2007 ook hoger dan de andere jaren.

DEMOGRAFISCHE GEGEVENS

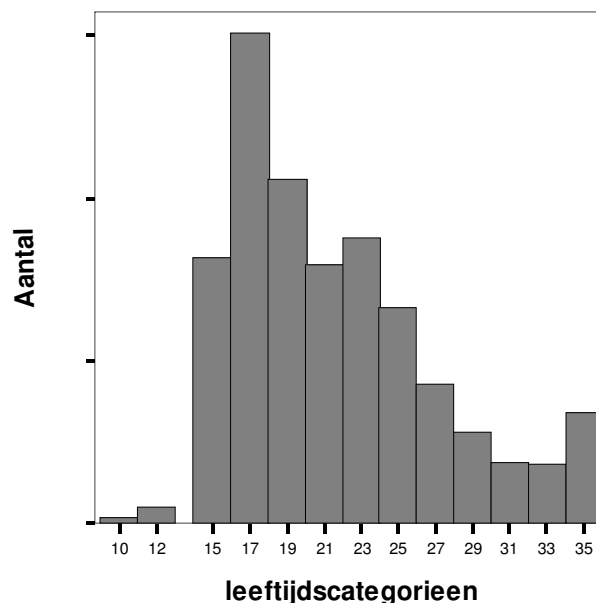
Om een zicht te krijgen op karakteristieken van het ruime uitgaanspubliek en van diegenen die hierbij drugs gebruiken, werden enkele persoonlijke gegevens bevraagd: geslacht, leeftijd, seksuele voorkeur, woonsituatie en werk.

462 mannen (61,9%) en 284 vrouwen (38,1%) vulden een vragenlijst in; 29 personen vulden hun geslacht niet of foutief (meerdere) in.

Op suggestie van experts pasten we de vraag over seksuele identiteit in 2007 aan naar seksuele ervaring. Negen op de tien (91,6%) mannen heeft enkel seks met vrouwen en 2,9% enkel met mannen. Bij de vrouwen van dit onderzoek is het vergelijkbaar: 89,6% heeft enkel seks met mannen en 2,3% enkel met vrouwen. De overige respondenten hebben meestal heteroseksuele ervaringen, maar niet altijd.

De gemiddelde leeftijd van de respondenten is 22 jaar en 8 maanden ($M = 22,7$; $sd = 5,9$) met als minimum en maximum respectievelijk 10 jaar en zeven maanden en 50 jaar en zeven maanden.

Grafiek 1: Leeftijdsverdeling van de respondenten, 2007.

Bijna de helft van de respondenten is nog student (44,0%): de helft hiervan is student zonder meer. De andere helft van de studenten werkt tevens om wat bij te verdienen. Iets meer dan de helft van de respondenten (51,3%) heeft een job: 43,6%² heeft een vaste job, 4,9% werkt en studeert erbij. Iets minder respondenten hebben een tijdelijke job (2,8%). Een kleine groep (3,4%) van de respondenten is werkloos.

Het grootste deel van de bevroegde uitgaanders woont nog bij zijn of haar ouder(s) (65,2%). 13,8% woont alleen, 13,5% bij een echtgenoot of partner en 7,0% bij een vriend(in) of vriend(in)en.

Vergelijking resultaten 2003, 2005 en 2007

De groep van respondenten in 2007 is even oud als de respondenten in 2005. In 2003 hadden we een jongere doelgroep. De overige categorieën geven geen wezenlijke verschillen over de jaren heen. De karakteristieken van de bevroegde uitgaanders blijft dus over de jaren heen vrij stabiel.

² Van de totale respondentengroep.

UITGAANSCULTUUR

De uitgaanscultuur is zeer gedifferentieerd. Er bestaan verschillen in de settings (cafés, discotheken, clubs,...) waar wordt uitgegaan, maar ook de muziek is van uiteenlopende aard. Enerzijds zijn we geïnteresseerd in de kenmerken van de respondent met betrekking tot het uitgaan zelf. Anderzijds bestaat er een algemeen vermoeden dat uitgaan gerelateerd is aan druggebruik (Bellis e.a., 2002; Club Health, 2002; EWDD, 2002a; Riley e.a., 2001; Tossman e.a., 2001; Calafat e.a., 1999; Van Havere e.a., 2004; Van Havere e.a., 2005). Reden genoeg dus om zowel de uitgaanscultuur als het druggebruik van de respondenten van dichtbij te bekijken.

In de eerste plaats werd er gevraagd naar de favoriete muziekgenres, waar de mogelijkheid bestond om meerdere muziekstijlen aan te kruisen. Een selectie van achttien muziekcategorieën werd opgenomen in de vragenlijst die een vrij volledig overzicht geeft van de brede waaier aan muziekgenres in het uitgaansleven. Dit zijn er twee meer dan in 2005. Goa-trance werd vervangen door psytrance en trance en reggae-ragga werden toegevoegd.

Ten tweede vulden de respondenten ook de frequentie van bezoeken aan verschillende uitgaansgelegenheden in de laatste dertig dagen in. Vermits het hier om een momentopname gaat, moet dit met de nodige voorzichtigheid bekeken worden: dertig dagen voorafgaand aan het eerste bevragingsmoment viel midden in de examenperiode; dertig dagen voor de laatste bevraging viel samen met de vakantieperiode (waarin meer festivals en events worden georganiseerd dan in de winterperiode). Vermits er bovendien heel wat studenten in onze populatie zitten, is dit een gegeven dat we niet uit het oog mogen verliezen. Dit zou de resultaten kunnen beïnvloeden in die zin dat de frequentie van het uitgaan bij de tweede groep hoger zal liggen.

Tabel 2: Percentage respondenten naar favoriete muziekstijlen, 2007.

Muziekstijl	%
Techno	56,5
Electro	52,4
Rock	44,0
House	37,7
Drum & bass	36,6
Pop	31,8
Hiphop of rap	23,8
Trance	21,5
Disco	21,4
Reggae/ragga	19,8
Latino of R 'n B	19,4
Progressive	18,8
Metal	17,3
Funk	16,8
Psy-trance	13,4
Hardcore	13,3
Salsa	12,7
Surf	7,9

In de vraag naar de favoriete muziekgenres is techno de meest gekozen muziekstijl (56,5%), gevolgd door electro (52,4%). 44% van de respondenten duidt rock aan als favoriet genre, 37,7% house, 36,6% drum & bass en 31,8% pop (tabel 2).

Respondenten konden zelf ook muziekstijlen benoemen indien deze niet voorkwamen in de lijst. Minimal, jump en hardstyle werden verschillende keren benoemd. We hebben ze hier onder gebracht bij techno. We zullen in de toekomst een extra categorie hard dance toevoegen waaronder jump en hardstyle behoren.

Een meerderheid van de respondenten (84,4%) gaat op café (tabel 3). De gemiddelde frequentie van cafébezoeken per persoon is 7,9 keer op 30 dagen. Festivals worden door 57,6% van de respondenten bezocht. De frequentie ligt hier lager, namelijk 1,7 keer. Discotheekbezoeken worden ook door een groot deel van de respondenten vermeld, met een gemiddelde van 3,7 per maand. De frequentie ligt hier dus hoger dan bij festivals. Iets meer dan de helft van de respondenten gaat naar fuiven.

Concerten en jeugdhuisen worden door minder respondenten bezocht. Toch blijft het nog een groot deel van de respondenten dat naar deze settings gaat. GOA-feestjes en holebiparty's worden door een heel beperkt aantal respondenten bezocht, maar wel op regelmatige basis.

Tabel 3: Vergelijking tussen 2003, 2005 en 2007: frequentie van uitgaan in de laatste dertig dagen.

Uitgaanslocatie	2003	2005	2007	Gemiddeld aantal bezoeken in de voorbije 30 dagen 2003	Gemiddeld aantal bezoeken in de voorbije 30 dagen 2005	Gemiddeld aantal bezoeken in de voorbije 30 dagen 2007
Café	82,0	86,8	84,6	9,1	8,3	7,9
Fuiven	46,2	56,3	52,7	2,9	3,0	2,9
Festivals	72,6	54,9	57,6	1,8	1,8	1,7
Discotheek	48,5	49,1	57,1	3,5	3,6	3,7
Concert	29,0	36,1	33,7	2,4	2,6	1,9
Jeugdhuis	25,7	26,6	19,3	5,2	4,6	4,3
GOA-feestjes	-	5,2	7,6	-	2,3	4
Holebiparty's	-	1,9	2,3	-	1,7	3,9

MUZIEKCATEGORIEËN OPDELEN

Om de analyses te vereenvoudigen hebben we de muziekstijlen in categorieën ondergebracht. We bekeken eerst inhoudelijk wat er samen kon horen en gingen vervolgens de interne samenhang na:

1. zuiderse en funky muziek: salsa, latino en r'n'b, hiphop en rap, disco, funk, reggae/ragga ($\alpha = 0,7^3$)
2. dance: house, progressive, techno, electro, drum & bass, psytrance, trance ($\alpha = 0,7$)
3. rock: rock, surf, metal, hardcore, pop ($\alpha = 0,6$)

In onderstaande tabel (tabel 4) staat het aantal respondenten dat minstens één van de muziekstijlen aangeduid heeft bij de muziekcategorieën.

Als we naar de frequentietabellen (tabel 4) van deze muziekcategorieën kijken dan zien we dat de categorie dance het grootste aantal respondenten heeft: 81,3% duidt één of meerdere van de tot deze categorie behorende muziekgenres aan. Bij rock is dit 66,1% en bij de mengeling van zuiderse en funky muziek is dit 51,8%.

³ Waarden tussen 0.60 en 0.69 worden omschreven als 'moderate' (Robinson e.a., 1991).

Tabel 4: Vergelijking tussen 2003, 2005 en 2007: muziekcategorieën.

Muziekcategorie	2003 %	2005 %	2007 %
Dancemuziek	75,2	81,3	84,6
Rockmuziek	56,8	66,1	61,0
Zuiderse en funky muziek	57,2	51,8	53,9

Vergelijking resultaten 2003, 2005 en 2007

Dancemuziek wint aan populariteit over de jaren heen ($F = 282$; $p = 0,001$), terwijl zuiderse en funky muziek minder liefhebbers heeft ($F = 4,768$; $p = 0,009$). Rockmuziek schommelt, maar er is nog steeds een significant verschil ($F = 5,418$; $p = 0,005$), dat zich voornamelijk uit tussen 2003 en 2005. Respondenten die op café gaan doen dit over de jaren steeds minder frequent ($F = 4,017$; $p = 0,018$). Voor de overige uitgaanslocaties zijn er geen verschillen in frequentie.

MIDDELENGEBRUIK

Onder middelen verstaan we in dit onderzoek zowel legale als illegale drugs. We hebben er bewust voor gekozen om geen onderscheid te maken tussen deze categorieën.

De vraag over het middelengebruik bestond uit een tabel met zestien producten, waarbij telkens naar de gebruiksfrequentie werd gevraagd. Deze lijst is gebaseerd op gekende en nieuwe producten.

Alcohol, weed/hash, xtc... zijn gekende drugs. In het verdere rapport spreken we over cannabis wanneer we weed/hash bedoelen.

Ook medicatie hebben we opgenomen in de lijst: *opwekkende medicatie* en *kalmeringsmiddelen*.

Energy drinks zijn drankjes zoals Red Bull® en Black Booster®. Deze drankjes bevatten geen alcohol, maar wel stoffen die stimulerend werken, zoals cafeïne, taurine of guarana. Uit de interviews die in het kader van dit onderzoek plaatsvonden in 2004, kwam naar boven dat alcohol meer en meer gemengd wordt met energy drinks. In onze vragenlijst hebben we de proef op de som genomen en alcohol in combinatie met energy drinks als categorie opgenomen. Dit is dus verschillend van de vragenlijst in 2003. *Smartdrugs* is een overkoepelend begrip dat diverse categorieën van producten omvat. Sommige van deze producten hebben een stimulerende, kalmerende of bewustzijnsveranderende werking. Smartdrugs worden vaak voorgesteld als een natuurlijk, gezond en veilig alternatief voor illegale drugs (hoewel dit vaak foutieve informatie is). Met nieuwe producten bedoelen we *GHB* en *ketamine*. Uit de literatuur blijkt dat deze producten steeds meer voorkomen in het uitgaansleven (Degenhardt & Dillon, 2003; Winstock, 2003; Korf e.a., 2002).

In de media en onder de uitgaanders wordt GHB vaak verkeerdelijk vloeibare xtc genoemd. Dit klopt niet omdat het product noch farmacologisch, noch effectmatig gelijkenissen vertoont met xtc. Hoewel gebruikers bij het innemen van een lage dosis GHB een gevoel van euforie ondervinden (zoals bij xtc) werkt GHB totaal anders dan xtc. GHB hoort bij de groep van kalmerende middelen. xtc is een stimulerend middel. Tegenwoordig wordt dan ook vaker de term 'vloeibare' als synoniem voor GHB gebruikt.

Tabel 7: Frequentie van middelengebruik (in %), 2007.

	Nooit gebruikt	Ooit, maar niet het laatste jaar	1 x per maand of minder	Meerdere malen per maand	1 x per week	Meerdere malen per week	Dagelijks
Alcohol	6,8	1,8	10,1	17,5	18,7	35,0	10,1
Energy drinks	24,4	14,2	21,6	14,9	10,3	11,0	3,7
Alcohol in combinatie met energy drinks	36,9	12,0	20,3	11,9	8,8	8,6	1,3
Cannabis	40,2	15,4	16,2	5,9	3,9	5,9	12,6
Xtc	69,3	11,6	10,4	2,8	3,5	0,9	1,5
Cocaïne	72,8	10,1	10,0	2,8	1,2	0,9	2,1
Speed	77,6	12,3	4,8	1,7	1,2	1,2	1,1
Smartdrugs	80,5	10,4	5,2	1,1	1,3	0,9	0,5
Kalmerings- of slaapmiddelen	82,1	9,4	5,0	1,1	0,8	0,7	0,9
Opwekkende medicatie	86,3	6,0	3,6	1,3	0,9	0,7	1,1
Poppers	81,8	12,7	3,6	1,2	0,3	0,0	0,4
GHB	87,8	6,8	2,4	0,9	0,9	0,3	0,8
Psilo's/paddo's	78,9	15,9	3,9	0,7	0,0	0,4	0,3
LSD	88,0	8,2	2,4	0,3	0,0	0,7	0,5
Ketamine	91,9	4,8	1,6	0,5	0,4	0,5	0,3
Heroïne	96,5	2,1	0,4	0,1	0,1	0,3	0,0

Om het overzichtelijker te maken geven we de resultaten ook geclusterd weer.

De tabel hieronder neemt enkele categorieën samen:

- niet-gebruik: nooit-gebruikt en ooit, maar niet het laatste jaar;
- occasioneel gebruik: 1 keer per maand of minder, meerdere malen per maand;
- regelmatig gebruik: 1 keer per week, meerdere malen per week, dagelijks.

Tabel 8: Frequentie van middelengebruik in drie categorieën (in %), 2007.

	<i>Niet gebruik</i>	<i>Occasioneel gebruik</i>	<i>Regelmatig gebruik</i>	<i>Totaal laatstejaarsgebruik (occasioneel + regelmatig gebruik)</i>
Alcohol	8,5	27,6	63,9	91,5
Energy drinks	38,6	36,4	25,0	61,4
Alcohol in combinatie met energy drinks	49,0	32,3	18,7	51,0
Cannabis	55,6	22,1	22,4	44,4
xtc	80,9	13,2	5,9	19,1
Cocaïne	82,9	12,8	4,3	17,1
Speed	90,0	6,6	3,5	10,0
Smartdrugs	90,9	6,3	2,8	9,1
Kalmeringsmiddelen	91,5	6,1	2,4	8,5
Opwekkende medicatie	92,4	5,0	2,7	7,6
Poppers	94,5	4,8	0,7	5,5
GHB	94,7	3,3	2,0	5,3
Psilo's/paddo's	94,8	4,5	0,7	5,2
LSD	96,1	2,7	1,2	3,9
Ketamine	96,7	2,1	1,2	3,3
Heroïne	98,7	0,5	0,8	1,3

De resultaten worden besproken in dalende volgorde wat betreft het totaal gebruik van het laatste jaar (tabel 7, 8).

Alcohol wordt door bijna alle respondenten gebruikt: slechts 6,8% zegt nooit alcohol gedronken te hebben. 63,9% van de respondenten drinkt regelmatig alcohol. Eén op tien drinkt dagelijks alcohol. *Energy drinks* komen op de tweede plaats: 61,4% heeft het laatste jaar energy drinks gedronken en 24,4% heeft het nooit gedronken. De occasionele gebruikers hebben met 36,4% de bovenhand. De helft van de respondenten heeft in het laatste jaar alcohol en energy drinks gecombineerd, de meesten occasioneel namelijk 32,3%.

Op de vierde plaats komt *cannabis*. Cannabis werd door 40,2% van de respondenten nooit gebruikt. 44,4% van de respondenten gebruikte het laatste jaar cannabis waarvan 12,6% dagelijks.

Xtc staat op de vijfde plaats wat betreft het laatstejaarsgebruik. 69,3% van de respondenten heeft nooit xtc genomen. 11,6% heeft het ooit, maar niet in het laatste jaar gebruikt. 19,1% van de respondenten gebruikte het laatste jaar xtc: 13,2% occasioneel en 5,9% regelmatig.

Iets minder dan drie vierde van de respondenten geeft aan nooit *cocaïne* gebruikt te hebben. 10% van de respondenten gebruikte ooit *cocaïne* maar niet in het laatste jaar. Het laatstejaarsgebruik bedraagt 17,1%. Het grootste aandeel gebruikt occasioneel, een beperkte groep regelmatig (4,3%).

Ongeveer vier op vijf respondenten heeft nooit één van volgende producten gebruikt: *smartdrugs*, *speed* en *psilo's of paddo's*. 80,5% heeft nooit smartdrugs gebruikt, terwijl 10,1% vermeldt het ooit gebruikt te hebben, maar niet in het laatste jaar.

Speed werd door één op tien respondenten in het laatste jaar gebruikt. Het regelmatig gebruik is beperkt tot 3,5%.

Kalmeringsmiddelen werden door 82,1% van de respondenten nooit gebruikt en de andere frequenties blijven ook beperkt. Het gebruik van *opwekkende medicatie* komt weinig voor: 86,3% heeft nooit opwekkende medicatie gebruikt en 7,6% vermeldt laatstejaarsgebruik.

Psilo's/paddo's worden in het laatste jaar door 5,2% gebruikt.

5,5% van de respondenten geeft aan in het laatste jaar *poppers* gebruikt te hebben: occasioneel gebruik is goed voor 4,8%. 12,7% gebruikte ooit poppers, maar niet in het laatste jaar en 81,8% nooit.

LSD wordt nog minder gebruikt. 88,0% heeft het nooit gebruikt en 8,2% ooit, maar niet het laatste jaar.

Ketamine werd door 4,8% van de respondenten ooit gebruikt, maar niet tijdens het laatste jaar. Eén op acht heeft ooit *GHB* gebruikt, waarvan 6,8% ooit, maar niet het laatste jaar. Het gebruik van heroïne is zeer beperkt.

Eén op twee (51,8%) van de bevroagde uitgaanders heeft het afgelopen jaar minstens één maal een illegale drug gebruikt.

Vergelijking resultaten 2003, 2005 en 2007

We merken een duidelijke stijgende lijn voor het gebruik van cocaïne, ketamine en GHB. Cannabis- en alcoholgebruik kende tussen 2003 en 2005 een fikse daling. In 2007 nam het gebruik van deze middelen terug toe maar het gebruik ligt nog steeds onder het niveau van 2003. Psilo's en paddo's worden minder gebruikt dan in 2003. Het gebruik van poppers schommelt, maar we zien een duidelijke stijging in het laatste jaar.

Tabel 9: Vergelijking tussen 2003, 2005 en 2007: middelengebruik.

Laatstejaarsgebruik	2003	2005	2007	
Alcohol	94,0	89,5	91,5	Significante daling tussen 2003-2005
Energy drinks	60,0	58,1	61,4	
Alcohol in combinatie met energy drinks	n.v.t.	44,0	51,0	
Cannabis	47,8	38,4	44,4	Significante daling tussen 2003-2005
xtc	18,6	15,8	19,1	
Cocaïne	11,3	12,3	17,1	Significante stijging tussen 2003 en 2005 - 2007
Smartdrugs	9,5	8,2	9,1	
Speed	9,6	7,0	10,0	
Kalmeringsmiddelen	6,6	5,3	8,5	
Opwekkende medicatie	6,3	5,0	7,6	
Psilo's/paddo's	9,1	4,5	5,2	Significante daling tussen 2003-2005 en 2007
Poppers	3,6	2,7	5,5	Significante stijging tussen 2005-2007
LSD	2,0	2,3	3,9	
Ketamine	0,9	1,7	3,3	Significante stijging tussen 2003-2007
Viagra®	2,4	1,7	-	
GHB	1,9	1,7	5,3	Significante stijging tussen 2007-2003 en 2005
Heroïne	1,4	1,1	1,3	

In het verdere rapport worden kalmeringsmiddelen, opwekkende medicatie, psilo's/paddo's, poppers, LSD, GHB, heroïne, smartdrugs en ketamine niet verder in detail besproken omdat het laatstejaarsgebruik van deze middelen minder dan 10% bedraagt in 2007.

GEZONDHEIDSMATREGELEN

In hoeverre zijn de respondenten zich bewust van de risico's die samengaan met het uitgaan, met druggebruik op zich, met de combinatie drugs en uitgaan en hoe anticiperen ze hierop? Deze vraag werd zowel aan gebruikers als aan niet-gebruikers gesteld. Iedereen die uitgaat kan met uitgaansaspecten geconfronteerd worden die tot gezondheidsproblemen kunnen leiden. We selecteerden de meest relevante maatregelen en de respondenten konden aankruisen wat voor hen van toepassing was.

Tabel 10: Vergelijking tussen 2003, 2005 en 2007: gezondheidsmaatregelen.

	2003	2005	2007	
Ik doe niks	22,4	22,7	23,7	
Ik ben goed uitgeslapen	49,6	47,5	45,3	
Ik drink voldoende water	41,2	46,4	48,9	Significante stijging tussen 2003-2007
Ik trek verschillende lagen kledij aan	8,7	11,3	12,5	
Ik maak afspraken met vrienden	28,8	28,1	27,1	
Ik ga regelmatig afkoelen	38,3	36,0	30,7	Significante daling tussen 2003-2007
Ik rijd niet met de wagen	26,8	33,3	32,4	Significant, maar geen onderlinge

Eén vijfde van alle respondenten geeft aan niets te doen om gezondheidsproblemen te voorkomen. De twee meest voorkomende maatregelen die getroffen worden zijn 'voldoende water drinken' (48,9%) en 'goed uitgeslapen zijn' (45,3%). 30,7% probeert problemen te voorkomen door regelmatig af te koelen, 27,1% maakt afspraken met vrienden en 32,4% rijdt niet zelf met de wagen. Slechts 12,5% trekt verschillende lagen kledij aan. 21 personen vermelden dat ze voldoende eten of vitamines nemen en negen respondenten gaan sporten.

Vergelijking resultaten 2003, 2005 en 2007

Bekijken we de evolutie over de jaren heen dan merken we drie significante verschillen over de jaren heen. Voldoende water drinken om gezondheidsproblemen te voorkomen wint aan populariteit ($F = 3,990$; $p = 0,019$), terwijl regelmatig afkoelen daalt ($F = 4,461$; $p = 0,012$). Niet meer met de wagen rijden heeft een significant verschil over de jaren heen ($F = 3,464$; $p = 0,031$), en het verschil uit zich het duidelijkst in een stijging tussen 2003 en 2005 ($p = 0,055$).

NIEUWE TRENDS?

We vonden het belangrijk om een (open) vraag in de vragenlijst op te nemen die de mogelijkheid biedt om nieuwe zaken omtrent drugs, druggebruik,... neer te schrijven die respondenten niet in de vragenlijst kwijt konden. Deze 'trends' kunnen ons een aanwijzing geven van nieuwe evoluties. 20,4% heeft een nieuwe trend ingevuld. Bij meer dan één vierde (27,8%) van deze groep gaat het over cocaïne en voornamelijk dat het gebruik gestegen zou zijn of dat het veel gebruikt wordt. In 17% van de antwoorden gaat het over cannabis en meer specifiek over openlijker en meer gebruik. Één op tien heeft het over xtc, combigebruik en steeds jongere druggebruikers. 9,0% heeft het over alcohol, voornamelijk sterke drank.

Vergelijking resultaten 2003, 2005 en 2007

Als we 2007 vergelijken met 2003 en 2005, dan merken we dat de respondenten het nu vaker over stijgend cocaïnegebruik hebben. Net zoals in voorbije jaren heeft men het over een openlijker gebruik en gebruik door steeds jongere uitgaanders. Alcohol komt minder aan bod in de spontane antwoorden van de respondenten.

PATRONEN VAN GEBRUIK

Het is niet enkel belangrijk om te weten welke middelen gebruikt worden, maar ook wanneer en met wie de gebruikers dit doen. Dit geeft ons niet alleen een beter beeld van de gebruiker, maar ook een eerste indicatie van risicogedrag (Calafat, 2001; de Bruin e.a., 1999). Gebruiken ze voornamelijk voor, tijdens of na het uitgaan? Zijn er verschillen tussen de middelen? Welke drugs gebruikt men voornamelijk individueel of in groep?

De respondenten konden meer dan één keuze aankruisen. Het totaal per middel kan dus meer dan 100% zijn.

Tabel 11: percentage alcoholgebruik voor, tijdens en na het uitgaan van respondenten die alcohol gebruiken in 2005 en 2007.

	Voor het uitgaan		Tijdens het uitgaan		Na het uitgaan	
	2005	2007	2005	2007	2005	2007
Alcohol	44,4	47,8	94,9	92,8	19,4	20,1

Van alle respondenten die alcohol drinken, gebruikt bijna iedereen dit tijdens het uitgaan, maar ook bijna de helft voor het uitgaan (tabel 11).

Vergelijking 2003, 2005 en 2007

We merken geen verschillen tussen 2007 en de andere surveyjaren.

De volgende gegevens werden enkel berekend voor de mensen die het laatste jaar illegale drugs (inclusief cannabis) gebruikt hebben.

Tabel 12: Vergelijking tussen 2003, 2005 en 2007: Percentage middelengebruik voor, tijdens en na het uitgaan van laatstejaarsgebruikers van illegale drugs.

	Voor het uitgaan			Tijdens het uitgaan			Na het uitgaan		
	2003	2005	2007	2003	2005	2007	2003	2005	2007
Cannabis	59,2	57,2	61,3	71,0	58,1	58,3	67,1	57,6	47,0
Xtc	20,0	20,4	19,6	94,3	88,0	78,4	6,7	6,5	9,5
Speed	42,3	37,0	32,2	84,6	61,1	61,1	19,2	11,1	22,2
Cocaïne	44,3	41,6	36,7	63,9	58,4	62,5	41,0	16,4	26,6

Tabel 13: Vergelijking tussen 2003, 2005 en 2007: Percentage gebruik van middelen individueel en in groep van laatstejaarsgebruikers van illegale drugs.

	Individueel gebruik			Gebruik in groep		
	2003	2005	2007	2003	2005	2007
Cannabis	49,0	39,3	24,3	85,7	84,7	82,6
Xtc	43,3	25,0	14,0	70,0	74,0	74,4
Speed	50,0	29,6	23,1	68,8	59,3	51,3
Cocaïne	36,2	38,6	20,4	87,2	62,9	65,7

We merken dat xtc, cocaïne en speed voornamelijk tijdens het uitgaan gebruikt worden (tabel 12). De meeste speedgebruikers gebruiken speed tijdens het uitgaan (61,1%). Toch gebruikt ook een aanzienlijk deel (32,2%) voor het uitgaan. Na het uitgaan komt het gebruik minder vaak voor. Het gebruik van cocaïne komt meer voor tijdens het uitgaan (62,5%) dan voor en na het uitgaan, al blijft dit ook nog een aanzienlijk deel. xtc wordt minder gebruikt na het uitgaan (9,5%). Cannabis wordt zowel voor, tijdens als na het uitgaan gerookt.

Al deze middelen (cannabis, xtc, speed, cocaïne) worden voornamelijk in groep gebruikt (tabel 13).

Vergelijking resultaten 2003, 2005 en 2007

Bekijken we de evolutie over de jaren heen dan merken we heel wat significante verschillen: het gebruik tijdens het uitgaan is gedaald voor alle middelen behalve cocaïne. Ook na het uitgaan is het gebruik van cannabis gedaald. Het individueel gebruik van alle middelen is gedaald over de jaren heen. Ook het cocaïnegebruik in groep is gewijzigd over de jaren heen: in 2003 lag dit cijfer aanzienlijk hoger dan in 2005 en 2007.

HERKOMST EN TIJDSTIP VAN AANKOOP

Met deze vraag willen we enerzijds weten waar de respondenten hun drugs kopen en anderzijds of ze dit tijdens of niet tijdens het uitgaan doen. Men gaat ervan uit dat kopen bij een vaste dealer of voor het uitgaan een belangrijke voorzorgsmaatregel is om gezondheidsproblemen te vermijden (DIMS, 2003; de Bruin e.a., 1999). Het risico is beperkter doordat men op een bewuste manier zijn drugs koopt.

Ook hier kon de respondent meerdere antwoorden aankruisen en is de som van de percentages dus groter dan 100%.

Tabel 14: Vergelijking tussen 2003, 2005 en 2007: het aankopen van illegale drugs.

	2003	2005	2007
Ik koop niet zelf	13,1	17,2	24,9
Ik koop bij vaste dealer	28,5	32,2	26,6
Ik koop steeds bij een wisselende dealer	19,3	15,7	19,7
Ik kweek zelf	n.v.t.	9,4	8,3
Ik koop bij vrienden	42,3	44,9	32,3
Ik koop in een coffeeshop	38,7	34,3	31,7
Ik koop tijdens het uitgaan	37,7	34,4	40,0
Ik koop niet tijdens het uitgaan	80,8	79,0	76,7

Eén op vier geeft aan zijn drugs niet zelf te kopen (tabel 14). 32.3% van de laatstejaarsgebruikers koopt bij hun vrienden en 31.7% in een coffeeshop. Een kleiner aandeel van de respondenten koopt bij een vaste dealer (26,6%).

Beduidend meer respondenten geven aan 'enkel buiten het uitgaan' te kopen (76,7%) dan 'enkel tijdens het uitgaan' te kopen (40,0%) (tabel 16).

Vergelijking resultaten 2003, 2005 en 2007

We merken een duidelijk verschil voor niet zelf kopen en bij vrienden kopen: zelf hun drugs niet kopen gebeurt in 2007 duidelijk meer dan in 2003. Bij vrienden kopen kent in 2007 een duidelijke daling. Voor de overige categorieën zijn er geen significante verschillen.

COMBIGEBRUIK

Combigebruik is het gebruik van meerdere middelen tijdens één moment. Dit moment kan een nacht zijn, een avond,... Hierbij is vaak het ene middel nog niet uitgewerkt, terwijl men al een tweede inneemt. Deze combinatie kan, naast de beoogde effecten, ook onvoorspelbare effecten teweegbrengen (Laudens, 2004). In de literatuur merken we op dat recreatieve gebruikers steeds meer verschillende middelen combineren op één uitgaansmoment (Calafat, 1999; Nabben & Korf, 2000; Winstock, 2003). Dit heeft verschillende redenen. Men wil:

- het effect van het ene middel versterken door er een ander effect aan toe te voegen;
- een bepaald effect intensifiëren;
- een bepaald effect dempen;
- de effecten in balans brengen;
- of men doet het uit gewoonte.

De vraag over combigebruik bestaat uit twee delen: enerzijds werd gevraagd naar het combinatiegebruik van alcohol met illegale drugs en anderzijds naar de combinatie van illegale drugs met andere illegale drugs. Respondenten konden aankruisen of ze nooit combineren, meer niet dan wel, evenveel wel als niet, meer wel dan niet of altijd. Dit geeft ons een idee hoeveel respondenten combineren en krijgen we zicht op de frequentie waarmee deze groep combineert.

Tabel 15 : Vergelijking tussen 2003, 2005 en 2007: combineren van alcohol met illegale drugs.

	2003	2005	2007
Nooit	23,1	24,4	21,7
Meer niet dan wel	30,8	29,3	32,5
Evenveel wel als niet	19,5	18,8	20,9
Meer wel dan niet	12,7	14,7	11,3
Altijd	14,0	12,8	13,6

Tabel 16 : Vergelijking tussen 2003, 2005 en 2007: combineren van illegale drugs met andere illegale drugs.

	2003	2005	2007
Nooit	52,5	57,1	49,3
Meer niet dan wel	21,6	19,2	22,8
Evenveel wel als niet	11,8	12,0	12,5
Meer wel dan niet	5,9	6,4	8,0
Altijd	8,2	5,3	7,4

De meeste gebruikers combineren wel eens illegale drugs met alcohol. Nochtans merken we dat dit 'meer niet dan wel' voorkomt (32,5%). 21,7% van de laatstejaarsgebruikers van illegale drugs geeft aan nooit 'illegale drugs met alcohol' te combineren en iets minder dan de helft (49,3%) geeft aan nooit 'illegale drugs met andere illegale drugs' te combineren (tabel 15 en 16). Bijna de helft (45,8%) van de gebruikers die in het laatste jaar illegale drugs gebruikten combineren regelmatig (overige categorieën samen) alcohol met illegale drugs. 50,7% combineert verschillende illegale drugs. Het combineren van illegale drugs met alcohol komt dus meer en frequenter voor bij de respondenten dan het combineren van illegale drugs met andere illegale drugs.

211 respondenten antwoorden op een open vraag welke middelen zij meestal combineren. Bij 74,9% van deze groep komt alcohol voor in de opgegeven combinatie. Cannabis maakt deel uit van de combinatie bij 64,9%, xtc bij 29,9% en cocaïne bij 21,8%. De meest voorkomende combinaties zijn alcohol en cannabis (51,6%), alcohol en xtc (13,7%) en alcohol en cocaïne (13,7%). 11,4% combineert cannabis en xtc.

In een tweede vraag vroegen we naar andere combinaties die de respondenten af en toe gebruikten. Hier vulden 88 respondenten de vraag in. In 46,6% van de antwoorden kwam alcohol voor, xtc bij 40,1% en cannabis bij 34,1%. Cocaïne werd door 21,6% van de combigebruikers genoemd. Ook bij de combinaties die soms gebruikt worden zijn de meest voorkomende: alcohol en xtc, alcohol en cannabis en alcohol en cocaïne.

Vergelijking resultaten 2003, 2005 en 2007

Er zijn geen significante verschillen voor het combineren van alcohol en illegale drugs of het combineren van verschillende illegale drugs.

CONCLUSIE

Demografische gegevens

In totaal hebben we 775 ingevulde vragenlijsten verzameld die geldig zijn voor verdere analyses. De studiegroep heeft een gemiddelde leeftijd van 22 jaar en 8 maanden, is voornamelijk hetero en bestaat uit 462 mannen en 284 vrouwen. Iets minder dan de helft is nog student en iets meer dan de helft heeft een job. Twee op de drie woont nog bij zijn ouders. De groep van respondenten is vergelijkbaar met deze in 2003 en 2005. Met uitzondering van de leeftijd: in 2003 lag de gemiddelde leeftijd iets lager dan in 2005 en 2007.

Uitgaanscultuur

Iets meer dan de helft van de respondenten geeft techno en electro als muziekvoorkeur op. Jump werd door heel wat respondenten als extra categorie aangegeven en zal volgend jaar mee opgenomen worden in de vragenlijst. Vier vijfde van de respondenten duidt één van de muzieksoorten onder de categorie 'dance' als voorkeur aan. Dancemuziek wint aan populariteit over de jaren heen.

In de laatste dertig dagen bezochten meer dan vier op de vijf cafés. Festivals en discotheken komen op de tweede en derde plaats als meest frequent bezocht. Fuiven volgen kort na deze twee locaties. Een ander opvallend verschil is de dalende frequentie van cafébezoeken over de jaren heen.

Middelengebruik

Alcohol blijkt nog steeds de meest gebruikte uitgaansdrug te zijn. Dit halen we niet enkel uit de cijfers over het gebruik per product, maar ook binnen het combigebied komt alcohol op de eerste plaats. Meer dan de helft van de respondenten gebruikte in het laatste jaar minstens één maal per week alcohol. In 2005 was het alcoholgebruik gedaald in vergelijking met 2003. Nu zien we terug een stijging, maar het gebruik blijft onder het cijfer van 2003. De helft van de respondenten heeft in het laatste jaar alcohol in combinatie met energy drinks gedronken.

Iets meer dan de helft van alle respondenten heeft in het laatste jaar een illegale drug gebruikt. Bijna iedereen van deze groep gebruikte *cannabis* occasioneel of regelmatig. Meer dan één op de tien gebruikt dagelijks *cannabis*. Vergelijken we 2003 en 2005 dan zien we dat het laatstejaarsgebruik van cannabis duidelijk gedaald is. In 2007 merken we terug een stijging naar het niveau van 2003.

Eén vijfde van alle respondenten heeft in het laatste jaar *xtc* gebruikt, 17,0% heeft *cocaïne* gebruikt. Het gebruik van *xtc* en *cocaïne* vertoont ongeveer hetzelfde patroon. Het gaat voornamelijk om occasioneel gebruik. Een opvallende trend is de stijging in het cocaïnegebruik over de jaren heen.

Eén op tien heeft speed gebruikt in het laatste jaar. Het gebruik van de nieuwe producten zoals GHB en ketamine blijft, in deze steekproef, beperkt. Toch zien we hierin duidelijke stijgende trends.

Nieuwe trends

Veel respondenten halen zelf het stijgende gebruik van cocaïne aan als nieuwe trend. Cannabis komt ook nog steeds veel voor in de antwoorden en dan voornamelijk het openlijk gebruik van cannabis. In vergelijking met de vorige jaren komt cocaïne vaker en alcohol minder vaak aan bod.

Gebruikspatronen

Iedereen die alcohol drinkt, doet dit ook tijdens het uitgaan. Van de respondenten die in het laatste jaar illegale drugs gebruikt hebben, blijkt dat ze hun drugs voornamelijk tijdens het uitgaan en in groep gebruiken. Toch is er nog een vrij groot percentage dat ook voor en na het uitgaan cocaïne, speed en cannabis gebruikt.

Over de jaren heen zien we een dalende trend in individueel gebruik en gebruik tijdens het uitgaan. Enkel cocaïne kent hierop uitzonderingen: het gebruik tijdens het uitgaan is niet gedaald. Bovendien is het cocaïnegebruik in groep veel lager in 2005 en 2007 dan in 2003.

Als we naar het koopgedrag kijken, zien we dat meer dan drie op de vier gebruikers hun middelen zelf kopen en dit voornamelijk buiten het uitgaan. We merken enkele duidelijke verschillen over de jaren heen: het antwoord 'niet zelf kopen' stijgt en 'bij vrienden kopen' daalt.

De meeste illegale druggebruikers combineren wel eens illegale drugs met alcohol. Nochtans zie we dat dit 'meer niet dan wel' voorkomt.

Combigebruik

Bijna de helft van de laatstejaarsgebruikers combineert regelmatig alcohol met andere illegale drugs. Eén op de vier gebruikt regelmatig illegale drugs met andere illegale drugs. De vraag naar welke combinaties dan worden gebruikt, leverde voornamelijk combinaties met alcohol, cannabis, xtc en cocaïne op. Het combigebruik vertoont in 2007 hetzelfde patroon als in 2003 en 2005.

Gezondheidsmaatregelen

Eén op de vier bevraagde uitgaanders geeft aan niets te doen om gezondheidsproblemen te voorkomen. 'Voldoende water drinken' en 'goed uitgeslapen zijn' zijn de twee meest voorkomende voorzorgsmaatregelen. 'Voldoende water drinken' en 'niet meer met de wagen rijden' worden in 2007 vaker aangeduid door de uitgaanders dan in 2003 en 2005. We zien hier een duidelijke stijgende trend over de jaren heen. 'Regelmatig afkoelen' kent dan weer een dalende trend.

3.2. Verschillen tussen de soorten events

Bij de keuze van de locaties gingen we van drie categorieën uit: dance events, rockfestivals en clubs. Dit impliceert niet dat er geen dancemuziek aanwezig was op de rockfestivals. Maar grosso modo bleken er op de rockfestivals meer rockmuziek/-optredens plaats te vinden en zijn clubs een heel andere setting dan dance events: kleinschaliger, wekelijks open, ander publiek,...

Als we de locaties in deze drie groepen verdelen, krijgen we volgende resultaten met betrekking tot het aantal respondenten en de gemiddelde leeftijd.

Tabel 17 : Percentage respondenten in de drie verschillende categorieën van settings (n), 2007.

	Percentage en aantal respondenten	Gemiddelde leeftijd
Rockfestivals	34,7% (269)	23 j 5m
Dance events	34,8% (270)	23 j 5m
Clubs	30,5% (236)	21 j 1m

We hebben de meeste respondenten kunnen bereiken op de dance events en rockfestivals (tabel 17). De bezoekers van de clubs zijn in dit onderzoek jonger dan de uitgaanders op rockfestivals en dance events ($F = 12,929$, $p = 0,00$). Verder interesseert het ons of er tussen de respondenten van deze settings verschillen bestaan wat betreft de frequentie van middelengebruik, het aantal laatstejaarsgebruikers en het combigebruik.

MIDDELENGEBRUIK⁴

De gebruiksfrequentie van energy drinks, combinatie alcohol met energy drinks, cannabis, xtc, speed en cocaïne verschilt naargelang de setting waarin de respondent zich bevindt. Het alcoholgebruik verschilt niet tussen de respondenten van de verschillende locaties.

Vergelijken we ze twee aan twee dan krijgen we de volgende resultaten.

DANCE EVENTS EN ROCKFESTIVALS

De verschillen tussen de respondenten van dance events en rockfestivals zijn significant als het over het gebruik van volgende middelen gaat: energy drinks, combinatie alcohol met energy drinks, cannabis, xtc, speed en cocaïne. Het gebruik van deze middelen komt frequenter voor bij respondenten van de dance events.

DANCE EVENTS EN CLUBS

Tussen respondenten van dance events en clubs zijn er geen verschillen wat betreft het middelengebruik.

ROCKFESTIVALS EN CLUBS

Vergelijken we de respondenten van rockfestivals en van clubs dan zien we verschillen in het gebruik van energy drinks, alcohol in combinatie met energy drinks, cannabis, xtc, speed en cocaïne. Deze middelen worden beduidend vaker gebruikt door respondenten in clubs.

⁴ In dit hoofdstuk baseren we ons op resultaten van ANOVA in combinatie met de Bonferroni post hoc-test en hanteren steeds het 95% betrouwbaarheidsinterval.

Het percentage laatstejaarsgebruikers van illegale drugs op een locatie vertoont dezelfde rangorde: dance events (56,5%) en clubs (57,8%) hebben ongeveer hetzelfde aantal laatstejaarsgebruikers. Er is wel een duidelijk verschil met de respondenten van de rockfestivals: er zijn minder respondenten die in het laatste jaar illegale drugs gebruikten bij de bezoekers van rockfestivals (41,9%).

Combigebruik van illegale drugs met alcohol verschilt niet sterk tussen de respondenten van de verschillende settings.

Het combineren van illegale drugs met andere illegale drugs vertoont wel verschillen tussen de bezoekers van de drie verschillende settings. De respondenten van dance events combineren het meest verschillende illegale drugs, gevolgd door de groep uit de clubs en de uitgaanders van rockfestivals combineren het minst.

Vergelijking resultaten 2003, 2005 en 2007

De leeftijd op rockfestivals stijgt over de jaren heen, terwijl die van clubs en dance events schommelt. In 2007 zien we wel een duidelijk lagere gemiddelde leeftijd in clubs dan in 2005. De verschillen tussen dance events en rockfestivals blijven steeds dezelfde. Hoewel we in 2007 geen verschillen meer zien tussen dance events en clubs was dit in het verleden anders. In 2003 en 2005 zien we een hoger cannabisgebruik op dance events dan in clubs. In 2003 gold dit ook voor XTC en speed, en in 2005 voor alcohol. In clubs wordt nu vaker cannabis gebruikt, in tegenstelling tot 2003 en 2005: er waren geen verschillen wat betreft het cannabisgebruik.

Het combineren van alcohol met illegale drugs heeft nog in geen enkele survey een verschil opgeleverd tussen de locaties. In 2003 zagen we dat op dance events meer verschillende illegale drugs gecombineerd werden en in 2005 gold dit ook voor clubs.

Globaal zien we dat clubs en dance events naar elkaar toe gegaan zijn.

CONCLUSIE

Alcohol wordt in dezelfde mate gedronken door respondenten van dance events, van rockfestivals en van clubs. Ook het combigebruik van illegale drugs met alcohol onder de laatstejaarsgebruikers verschilt niet tussen de bezoekers van dance events, clubs en rockfestivals.

Wat betreft het gebruik van middelen zijn er geen verschillen tussen clubs en dance events.

Bezoekers van rockfestivals gebruiken beduidend minder frequent illegale middelen. Iets meer dan de helft van de respondenten op dance events en in clubs hebben in het laatste jaar een illegale drug gebruikt, terwijl dit voor de rockfestivals ongeveer 15% lager ligt. Op dance events worden meer illegale drugs gecombineerd dan in clubs, waar op hun beurt meer gecombineerd wordt op rockfestivals.

In de vergelijking over de jaren heen zien we dat bezoekers van dance events en clubs meer op elkaar beginnen lijken wat betreft hun middelengebruik.

3.3. Kenmerken van gebruikers en niet-gebruikers

In dit onderdeel bekijken we per topic welke verbanden er terug te vinden zijn in de resultaten voor het jaar 2007.

Om te achterhalen of er specifieke kenmerken toe te schrijven zijn aan gebruikers of niet-gebruikers, bekijken we de verschillen tussen deze twee groepen op gebied van leeftijd, geslacht, beroep, woonsituatie, uitgaan, muziek en gezondheidsmaatregelen. Met gebruikers bedoelen we de groep **die het laatste jaar illegale drugs gebruikt heeft**. De **niet-gebruikers** zijn de respondenten die 'nooit gebruikt' of 'ooit, maar niet het laatste jaar' aangeduid hebben bij de illegale drugs of die enkel legale drugs (alcohol, medicatie,...) hebben gebruikt. Spreken we over een verschil, dan is het getoetst op significantie.

BEROEP

We delen de respondenten op tussen studenten en werkenden⁵. Uit de resultaten blijkt dat er meer werkenden illegale drugs gebruiken dan studenten (tabel 18).

Tabel 18: Kruistabel tussen beroep en het laatstejaarsgebruik van illegale drugs %, 2007.

	<i>Student</i>	<i>Werkend</i>
Niet-gebruikers	55,2	43,9
Gebruikers	44,8	56,1
	100	100

Werkenden gebruiken vaker alcohol, weed, xtc, speed en cocaïne dan studenten. Studenten en werkenden vertonen hetzelfde uitgaansgedrag, behalve voor fuiven. Studenten gaan vaker fuiven. Ten slotte combineren werkende respondenten vaker illegale drugs met alcohol en met andere illegale drugs.

GESLACHT

Er is een verschil tussen de gemiddelden van vrouwen en mannen: er zijn meer mannen dan vrouwen die in het laatste jaar illegale drugs gebruikten (t-test: $t = 5,6^{*6}$) (tabel 19). Mannen gebruiken alcohol, energy drinks al dan niet in combinatie met alcohol, cannabis, xtc, speed en cocaïne vaker dan vrouwen. Kijken we enkel naar het aantal laatstejaarsgebruikers, dan zien we dat er meer mannen dan vrouwen cannabis, xtc, speed en cocaïne gebruiken. Alcohol, energy drinks en de combinatie van deze twee geeft geen verschil in aantal gebruikers.

Tabel 19: Kruistabel tussen geslacht en het laatstejaarsgebruik van illegale drugs %, 2007.

	<i>Man</i>	<i>Vrouw</i>
Niet-gebruikers	40,3	61,2
Gebruikers	59,7	38,8
	100	100

SEKSUELE VOORKEUR

Om de analyses te vereenvoudigen delen we de respondenten op in twee groepen: zij die enkel seksuele ervaring hebben met mensen van het andere geslacht en zij die af en toe, evenveel of

⁵ Studenten die een bij-job hebben behoren tot de categorie studenten en werkende respondenten die iets bijstudereren tot de categorie werkenden.

⁶ * = significant

altijd seks hebben met mensen van hetzelfde geslacht. We noemen de eerste groep heteroseksueel en de tweede homoseksueel.

Uit de analyses blijkt dat er in de groep van homoseksuele respondenten meer druggebruikers zijn en dat er voornamelijk meer xtc- en speedgebruikers zijn. Zij gebruiken bovendien deze middelen frequenter.

Tabel 20: Kruistabel tussen seksualiteit en laatstejaarsgebruik van illegale drugs %, 2007.

	<i>Heteroseksueel</i>	<i>Homoseksueel</i>
Niet-gebruikers	49,8	31,7
Gebruikers	50,2	68,3
	100	100

LEEFTIJD

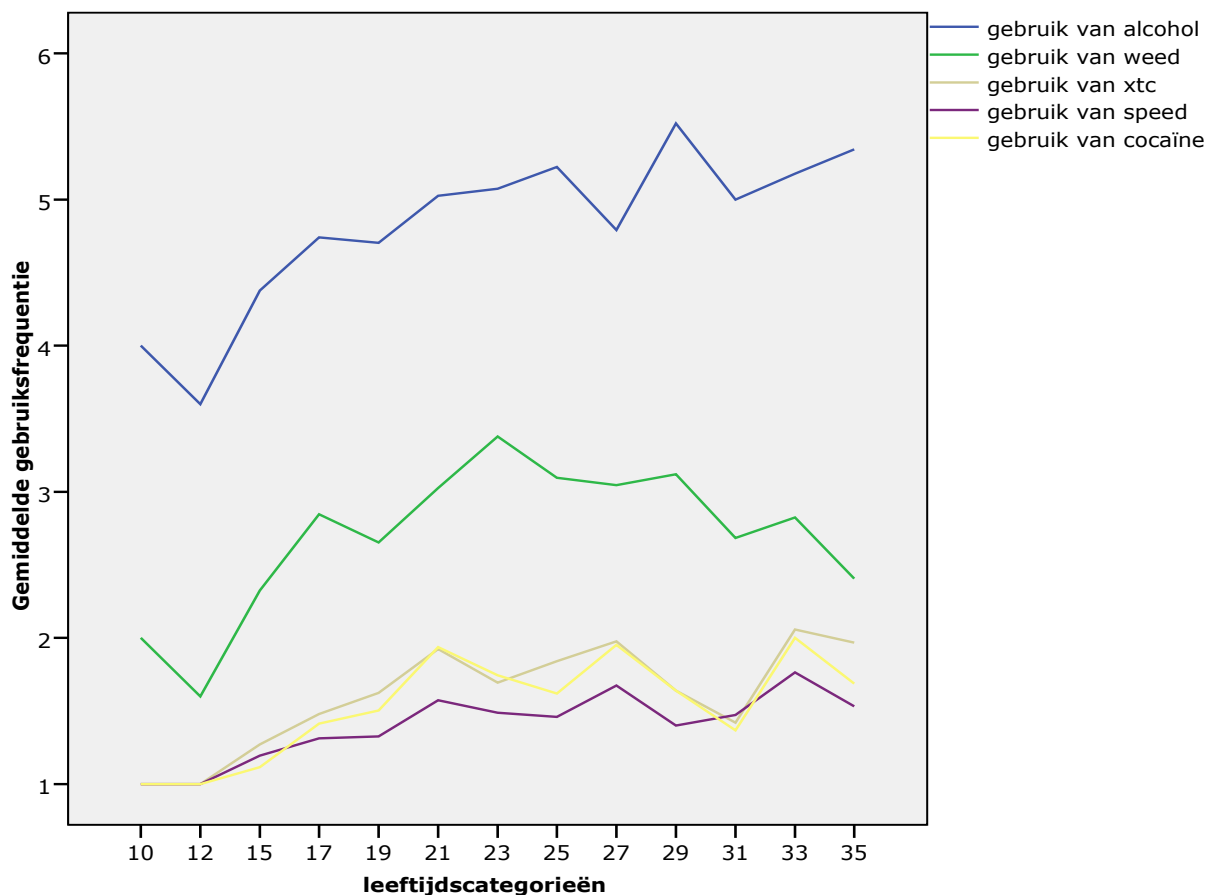
Uit de analyses blijkt dat er geen verband tussen leeftijd en uitgaanslocaties of muziekstijlen is. Bekijken we de leeftijdscategorieën (tabel 21) dan zien we dat het middelengebruik zich voornamelijk in de leeftijd van 15 tot 28 situeert. Dit heeft ook te maken met de grote groep van respondenten die zich in deze leeftijdsgroepen bevindt.

Tabel 21: Kruistabel leeftijdscategorieën en middelengebruik in het laatste jaar (n), 2007.

	<i>Laatstejaarsgebruik van</i>		
	<i>Alcohol</i>	<i>Cannabis</i>	<i>Andere illegale middelen</i>
-12j	100 (2)	50 (1)	0
12-14j	60 (3)	20 (1)	0
15-16j	90,9 (70)	37,5 (30)	13,8 (11)
17-18j	91,3 (137)	44,4 (67)	17,2 (26)
19-20j	88,2 (90)	38,5 (40)	25,5 (26)
21-22j	95 (76)	41,3 (33)	31,6 (25)
23-24j	92,8 (77)	56,1 (46)	34,9 (29)
25-26j	90,8 (59)	48,5 (32)	32,8 (21)
27-28j	90,7 (39)	46,5 (20)	37,2 (16)
29-30j	100 (26)	42,3 (11)	25,9 (7)
31-32j	94,7 (18)	47,4 (9)	36,8 (7)
33-34j	88,2 (15)	47,1 (8)	23,5 (4)
35j	93,9 (31)	39,4 (13)	32,3 (10)

Bij de respondenten vinden we verbanden terug tussen leeftijd en de frequentie van middelengebruik. Naarmate men ouder wordt, stijgt de frequentie van gebruik van xtc ($r_s = 0,221^*$) en cocaïne ($r_s = 0,234^*$). Voor het gebruik van alcohol, energy drinks, alcohol in combinatie met energy drinks, cannabis en speed zijn er significante verbanden, maar deze zijn zwak. Voor het combigebruik zijn er geen verbanden met leeftijd.

Grafiek 8: Verband tussen leeftijd (jaren) en gemiddelde frequentie van gebruik (waarden van gebruiksfrequentie liggen tussen 1 en 7: van nooit tot dagelijks).

FREQUENTIE VAN UITGAAN

Hoe frequenter men naar discotheken, goafeestjes of op café gaat, hoe meer kans dat men illegale drugs gebruikt (tabel 24). Acht van de tien uitgaanders die naar goafeestjes geweest zijn hebben in het laatste jaar illegale drugs gebruikt.

Tabel 24: Kruistabel tussen gemiddelde frequentie van bezoeken aan uitgaansgelegenheden en het laatstejaarsgebruik van illegale drugs, 2007.

	<i>Café</i>	<i>Discotheek</i>	<i>Concert</i>	<i>Festivals</i>	<i>Jeugdhuis</i>	<i>Fuiven</i>	<i>Goafeestje</i>	<i>Holebi-party's</i>
Niet-gebruikers	5,90	1,72	0,66	0,86	0,63	1,40	0,05	0,04
Gebruikers	7,36	2,47	0,66	1,11	1,05	1,67	0,56	0,15
t-test:	t = -2,766*	t = -2,786*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	t=-3,682 O.R. ⁷ = 4,9*	

⁷ O.R.= odds ratio baseert zich op de verhouding tussen twee groepen om te zien of een fenomeen vaker voorkomt bij de ene dan bij de andere. Een OR onder waarde 2 beschouwen we als niet relevant. Waarde 2 is een zwak verband. Dit in tegenstelling met het rapport van 2004 waar we dit criterium nog niet gebruikten.

Bekijken we het verband tussen de frequentie van uitgaan en het middelengebruik, dan zien we dat hoe meer de respondenten naar een discotheek gaan, hoe vaker men volgende middelen gebruikt: energy drinks al dan niet in combinatie met alcohol, xtc, speed en cocaïne (tabel 25). Deze groep zal ook vaker verschillende illegale drugs gebruiken, naargelang men vaker uitgaat naar discotheken. Naar goafeestjes gaan is gelinkt aan een frequenter speed-, xtc-en cocaïnegebruik en aan combigebruik, zowel met alcohol als met verschillende illegale drugs. Hoe vaker men op café gaat, hoe frequenter er alcohol wordt gedronken.

Tabel 25: Verband tussen frequentie van middelengebruik en frequentie van uitgaan.

Middelen	Naar discotheek gaan r_s	Op café gaan r_s	Naar festivals gaan r_s	Naar jeugdhuis gaan r_s	Naar fuiven gaan r_s	Naar goafeestje gaan r_s	Naar concerten gaan r_s
Alcohol	n.s.	0,34*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Energy drinks	0,25*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Energy drinks in combinatie met alcohol	0,32*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Weed	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
xtc	0,24*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,24*	n.s.
Cocaïne	0,24*		n.s.	n.s.	n.s.	0,28*	n.s.
Speed	0,22*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,27*	n.s.
Combinatie alcohol met andere illegale drugs	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,20*	n.s.
Combinatie illegale drugs met andere illegale drugs	0,31*	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	0,24*	n.s.

n.s.= niet significant

MUZIEKCATEGORIEËN

Gebruikers horen liever dancemuziek dan niet-gebruikers. Als we kijken naar de onderlinge verhouding zien we dat gebruikers proportioneel 2,5 keer meer voorkomen bij danceliefhebbers dan bij respondenten die niet graag dance horen. In de groep van rockliefhebbers komen minder gebruikers voor.

We checken of er verbanden zijn tussen muziekcategorieën en het gebruik van bepaalde middelen. Voor de liefhebbers van rockmuziek geldt dat hoe liever ze deze muziek horen, hoe minder ze energy drinks in combinatie met alcohol drinken, en xtc en cocaïne gebruiken ($r_s = -0,22^*$, $r_s = -0,20^*$, $r_s = -0,23^*$).

Naarmate men liever dancemuziek hoort, des te frequenter energy drinks in combinatie met alcohol wordt gedronken ($r_s = 0,21^*$).

GEZONDHEIDSMATREGELEN

Er zijn geen verbanden terug te vinden tussen de frequentie van gebruik en het nemen van gezondheidsmaatregelen.

FREQUENTIE VAN GEBRUIK VAN ILLEGALE DRUGS

Uit tabel 28 blijkt dat hoe vaker men gebruikt, hoe vaker men zelf zijn drugs koopt en dit bij een vaste dealer. Hoe vaker cannabis gebruikt wordt, hoe vaker men in een coffeeshop zijn drugs koopt.

Tabel 28: Verband tussen frequentie van middelengebruik en koopgedrag/combigebruik en gezondheidsmaatregelen: r_s -waarden, 2007.

	Cannabis	Xtc	Cocaïne	Speed
Ik koop niet zelf	-0,27*	-0,30*	-0,30*	-0,26*
Ik koop bij een vaste dealer	0,23*	0,32*	0,31*	0,24*
Ik koop bij een wisselende dealer	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Ik kweek zelf	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.
Ik koop in een coffeeshop	0,35*	n.s.	n.s.	n.s.

We lichten de dagelijkse gebruikers van cannabis even uit de respondentengroep. De resultaten tonen ons dat het voornamelijk werkende mannen zijn tussen de 17 en 24 jaar. De gemiddelde leeftijd van deze groep is 22 jaar en 10 maanden.

Tabel 29: Geslacht en beroep van dagelijkse cannabisgebruikers, 2007.

	Dagelijkse cannabisgebruikers
	%
Mannen	79,3
Vrouwen	20,7
Werkenden	71,3
Studenten	28,8

COMBIGEBRUIK

Er is een duidelijk verband tussen het combineren van illegale drugs met enerzijds alcohol en anderzijds andere illegale drugs: respondenten die frequenter met alcohol combineren, doen dat ook beduidend vaker met illegale drugs ($r_s = 0,56^*$).

Tussen het combineren en het nemen van voorzorgsmaatregelen kunnen geen verbanden worden vastgesteld.

Vergelijking resultaten 2003, 2005 en 2007

Het verschil tussen werkenden en studenten wat betreft het aantal gebruikers was even weg in 2005 maar duikt terug op in 2007. De verschillen in geslacht blijven bestaan over de jaren heen. In 2005 was het aantal gebruikers in de groep van bezoekers van GOA-feestjes zeer hoog. De kans was tot 20 maal groter om een gebruiker tegen te komen in deze groep dan in de andere. In 2007 is de kans juist geen 5 maal groter.

In 2003 zagen we reeds een groter aantal gebruikers bij de dance liefhebbers. Proportioneel is dit iets gedaald maar blijft de kans toch nog 2.5 keer. Bekijken we de middelen afzonderlijk in correlatie met dance muziek dan gebruikte men in 2003 en 2005 frequenter cocaïne, speed, cannabis en xtc.

CONCLUSIE

Werkenden en mannen gebruikten in het laatste jaar vaker illegale drugs dan studenten en vrouwen. In de groep van homoseksuele respondenten zijn er meer laatstejaarsgebruikers van illegale drugs dan in de heteroseksuele groep. Een ander resultaat betreft de leeftijd: naarmate men ouder wordt, gebruikt men vaker cocaïne en xtc.

Onder de bezoekers van discotheken en liefhebbers van dance is het laatstejaarsgebruikers van illegale drugs het hoogst.

In de groep van cafébezoekers zijn er meer illegale druggebruikers en hoe meer men op café gaat, hoe vaker alcohol gedronken wordt. In de groep van bezoekers van GOA-feestjes, is de kans vijf maal groter om laatstejaarsgebruikers van illegale drugs tegen te komen dan bij uitgaanders die niet naar GOA-party's gaan.

In de groep van rockliefhebbers komen minder laatstejaarsgebruikers voor.

Niet-gebruikers en gebruikers nemen in dezelfde mate gezondheidsmaatregelen. Er zijn geen verschillen tussen deze twee groepen. Respondenten die illegale drugs met alcohol combineren, zullen ook sneller geneigd zijn om verschillende illegale drugs te combineren en omgekeerd.

4. Kwalitatieve luik: resultaten van de interviews

In dit hoofdstuk geven we uitsluitend de resultaten mee van de interviews die in 2006 afgenomen werden van de professionelen (sleutelfiguren) uit de uitgaanssector. Dit hoofdstuk gaat dus enkel over uitspraken van de deelnemers aan het onderzoek zonder toevoeging van de onderzoeker en moet ook zo gelezen worden.

Ter verduidelijking worden hier en daar citaten toegevoegd (kleiner lettertype). Het symbool [...] gebruiken we wanneer er tekst in het citaat is weggelaten. Af en toe voegen we enkele woorden of gedachten toe om het citaat te verduidelijken; dit wordt tussen dezelfde haakjes geplaatst. Vragen van de onderzoeker worden in het cursief weergegeven.

Informed consent

Alle deelnemers gaven hun uitdrukkelijke mondelinge toestemming om hun bijdrage aan het interview of de focusgroep anoniem te verwerken.

Respons

In totaal namen in 2006 twaalf sleutelfiguren deel aan de interviews. De respondenten konden zelf kiezen waar het interview plaatsvond: thuis, op het werk of op café. Elf mannen en één vrouw namen deel aan het onderzoek. De leeftijd situeerde zich tussen 21 en 43 jaar. Eén persoon was student, de rest had een job.

Uitgaanscultuur

1. Eigen uitgaanscontext

De meerderheid van de geïnterviewden gaat zelf nog uit. Dat ze nog steeds midden in het uitgaansleven staan, is bij de sleutelfiguren te danken aan hun job. Om professionele redenen gaat men naar concerten, clubs en grote evenementen. De combinatie van hun uitgaanservaring en hun job maakt dat ze een breed beeld hebben van de uitgaansscene.

De sleutelfiguren bezoeken een mengeling van uitgaanslocaties, maar de elektronische muziek komt vaker aan bod in hun verhaal. Dit gaat dan om clubs, dance party's, festivals of (grote) evenementen. Eén van de respondenten is ook homoseksueel, die voornamelijk in de 'gayscene' vertoeft. Een andere sleutelfiguur heeft het enkel over de GOA-scene. GOA behoort ook tot elektronische muziek. Uit de interviews blijkt dat druggebruik in de gay- en GOA-scene een andere functie krijgt. Andere locaties die ook aan bod komen zijn (studenten)fuiven en concerten .

2. Clubcircuit

Clubs verliezen de laatste jaren bezoekers door de commercialisering en digitalisering van het clubleven. Hierdoor krijgt xtc een minder centrale plaats in de clubscene. De sfeer is meestal gemoedelijk en er zijn weinig spanningen. In een club zal men zich bovendien minder uitbundig gedragen dan op éénmalige feesten. De meeste clubbers zijn tussen de 18 en 25 jaar. Sommige programmaties trekken een iets ouder publiek aan. Over het algemeen zie je ook meer mannen in de clubs dan vrouwen. Het aantal bezoekers dat op één avond in een club komt, varieert tussen enkelen honderden tot enkele duizenden.

"Je merkt dat er minder volk is in clubs, dat die elektronische muziek een stuk van haar relevantie kwijt is. En je merkt dan ook dat er minder volk is en ook veel minder druggebruik."

"Hier op een fuif, iedereen loopt rond en ambiance en lachen en zwanzen en in een club en die scene lijkt het zo meer van als je binnen komt dan hoor je je te gedragen."

Het is minder uitbundig?

"Een beetje minder, dat wil niet zeggen dat het niet plezierig kan zijn of er geen sfeer kan zijn, maar je ziet er in mindere mate mensen half tegen de grond vallen of ergens in een hoekje liggen slapen. Dat kan gewoon niet of dat doe je daar niet. "

Echt heel duidelijk afgebakende subculturen zoals vroeger zijn er niet. De kledij die men draagt op de verschillende avonden is heel gevarieerd en individueel bepaald. Nochtans evolueren we nu terug naar bepaalde scenes die een 'dresscode' hebben. Op 'White Sensation' is iedereen in het wit, bij r'n'b-concerten zie je ook een heel typisch publiek met bepaalde kledingsstijl. Het individuele van de laatste jaren is dus terug aan het vervagen.

Het beleid van een club bepaalt ook mee het publiek en de dresscode. In sommige clubs zullen sportschoenen toegelaten worden, terwijl je hiervoor in andere clubs de toegang geweigerd wordt. Wat het middelengebruik betreft wordt de haddance scene genoemd als een jonge scene waar heel wat xtc-gebruik aanwezig is. Bij r'n'b drinken ze voornamelijk alcohol en roken ze cannabis, maar zie je weinig andere middelen.

"De kledij, de muziekkeuze, de programmatie van de dj's, hoe een club zich profileert naar buiten toe aan de hand van website of flyers. Dan kun je snel beoordelen of dat eerder chique moet zijn of eerder alternatief. Dat kan over van alles gaan, het volk dat er op af komt, de kledij, de muziek die ze spelen, de dj's die ze boeken."

"Waarschijnlijk is het xtc-gebruik nog een stuk hoger bij die mensen, maar als je dan zegt de muzikale relevantie daarvan (= haddance) is nul. En die cultuur draait volgens mij vanuit, en ik moet oppassen met wat ik zeg natuurlijk, maar draait veel meer rond xtc-gebruik dan rond muziek. Die mensen gaan uit met het doel van "we gaan een xtc pakken vanavond"..."

"Het is gevarieerd, niet echt één stijl. Heb je nog echt één stijl? Heel veel verschillende merken die iedereen draagt en de ene draagt dit met dat. Kunt ge nog zeggen, de milets en de ... je hebt dat niet echt meer. Ieder individu kleedt zich individueel, natuurlijk met dingen die iedereen draagt maar iedereen combineert dat. Maar van kop tot teen op één merk gekleed dat heb je niet meer."

"In een kleine boerendisco in een bepaald dorpje is er een lagere bevolkingsklasse dan in een grote, welgekende discotheek uit x bijvoorbeeld (lacht). Je ziet dat aan de auto's die op de parking staan, met de Porsches, de BMW's en de Mercedesen, die komen toe allemaal in kostuum. Met sportschoentjes moet je daar niet proberen binnen te komen, dat lukt niet."

"Bij r'n'b heb je een enorme dresscode, allee daar... de winkels van Dolce & Gabbana worden geplunderd voor een r'n'b concert."

De belangrijkste middelen die in de clubscene gebruikt worden zijn alcohol, cocaïne, xtc en speed. In clubs waar de leeftijd iets hoger ligt, zal cocaïne hoger scoren dan xtc. In de clubs met meer studenten en een jongere leeftijd zal men nog steeds kiezen voor de goedkopere stimulerende middelen zoals speed en xtc.

"Alcohol. Twee: cocaïne denk ik momenteel. En drie: pillen. En ik denk dat die top twee en drie tien jaar geleden omgekeerd was, zo ver dat ik dat meemaakte of kon zien. Meer xtc en cocaïne naar drie of misschien zelfs cocaïne niet op drie maar speed op drie. En ik denk dat dat nu wat gewisseld is."

"Dus, denk ik, dat als er een reden is dat er terug wat meer cokegebruik zal vastgesteld worden in clubs, denk ik dat je ook gaat merken dat de leeftijd in clubs iets omhoog is gegaan."

"Hoofdzakelijk zal dat zijn alcohol, XTC, cannabis en speed onder de jongeren dan. De ouderen met meer middelen zullen dan cocaïne toevoegen."

In clubs wordt tijdens het uitgaan ook heel wat gedronken. In een club vind je weinig premixen, maar heb je wel een aanbod aan sterke dranken die gemixt worden met non-alcoholische dranken. Het budget bepaalt de keuze van drank. Het is dan ook hip om een ganse avond champagne te drinken. Omwille van de hoge prijs van sterke drank in de club, gaat men vaak op voorhand al drinken.

"Voor, na en tijdens, preload, bij veel Fransen zien we dat ze eerst drinken voor ze binnengaan omdat de prijs van alcohol in clubs hoog ligt om dan aangeschoten en geestig naar binnen te gaan en dan te combineren.

Dus op de parking?

In de wagen, op de parking word je gecontroleerd men mag daar niet samentroepen of samenhangen om overlast te bestrijden, dus in de wagen zie je ze wel flessen drinken."

Cocaïne is volgens de respondenten duidelijk aan een opmars bezig. Het heeft volgens hen te maken met het imago van cocaïne: het is een hip, trendy middel en wordt hoog aangeschreven in de clubwereld. Enkelen wijzen het verslavende karakter van cocaïne aan als oorzaak van de stijging. Net zoals cannabis is cocaïne ook een drug waar het sociale aspect een rol in speelt: men deelt een gram coke met vrienden. Clubs maken zelfs gebruik van het sexy imago van cocaïne in hun promotiemateriaal.

"Misschien dat het hele sociale gebeuren rond cocaïne, iets dat mensen een beetje stimuleert daar in of aanmoedigt, zoals een jointje met vrienden is tof en gezellig of dat kan tof zijn, laat ik het zo zeggen en bij coke is dat ook zo een beetje hetzelfde. Mensen duikelen ergens samen een toilet binnen of gaan ergens naar een achterkamer."

"Nu het is ook dikwijls, en vooral bij cocaïne, meer smaakt altijd naar meer. Ik heb dat ook al opgemerkt met een pilleke, als dat uitgewerkt is en ge wordt wat moe heb je zoiets van 'de avond is voorbij en we gaan naar huis'. En bij cocaïne, en ik heb dat al bij veel vrienden gezien, of niet per se vrienden maar mensen in de omgeving, als het er is dan kan je niet stoppen, dat moet op. En als dat op is dan wordt er gezegd van 'oei kunnen we nog iemand bellen, kunnen we het nog ergens vandaan halen?'. Ik denk dat het meer een verslavende werking heeft dan de andere dingen."

"Dat is meestal coke, de meer trendy uitgaansdrug."

"En waarom ook coke? Ik denk puur specifiek voor de eigenschappen die de drug ook geeft. En ook omdat je het al dan niet kunt tonen, als je dat al wilt in een omgeving dat je het u kunt permitteren. Dat zal er ook wel iets mee te maken hebben."

Cocaïne wordt voor, tijdens en na het uitgaan gesnoven. Na de club nog cocaïne snuiven heeft voornamelijk te maken met het feit dat ze nog naar een ander feestje gaan, of thuis verder gaan feesten. Cocaïne snuiven in de club is niet gemakkelijk: soms kan je een donkere hoek gebruiken in de club zelf, maar vaak gaat men naar het toilet. Toilet personeel knijpt regelmatig een oogje toe. Voor het snuiven van speed geldt hetzelfde. Xtc daarentegen is heel gemakkelijk in club zelf te nemen.

"Ik denk vooral tijdens en erna. Tijdens vooral omdat de mensen het doen om te feesten of zich te amuseren. En erna omdat er veel mensen zijn die gaan dan nog door op een feestje en die gaan dan nog ergens anders naartoe en hoe later het wordt hoe moeilijker het is om wakker te blijven en hoe meer mensen er al eens zullen grijpen naar drugs of naar meer drugs."

"Omdat het te duur is om de hele avond op uit te gaan, misschien wel in gecombineerd gebruik maar ik vermoed voor of na het uitgaan vooral.

En na, is dat dan tegen bedtijd?

Neen, neen, meestal gaan ze dan thuis nog beetje verder feesten, ontbijtje."

"Cocaïne vooral in de discotheek. Hoe ik dat kan weten? Je moet eens in een volle discotheek naar een wc gaan. Ik ben een man, mij maak je niet wijs dat er 20 man staat aan te schuiven om de

grote behoefte te doen, dat maak je mij niet wijs. Ge ziet dat ook. Ik ga elk jaar naar x en dan staan er mannen op de deur te kloppen omdat ze echt naar het wc moeten, en er wordt dan gezegd dat ze hun coke ergens anders moeten gaan snuiven."

Cannabis wordt ook door de clubbers gebruikt, maar minder in de club zelf. Het roken van cannabis kan moeilijk stiekem in de clubs en de kans om gepakt te worden is groot. Clubbers willen ook nog terug naar de club komen en willen geen risico lopen om de toegang onttrokken te worden in de toekomst. In de auto op de parking van de club of gewoon buiten zijn dan ook geschiktere locaties om cannabis te roken.

"Ik denk ook alles, minder cannabis. In een club, op een festival sta je nog buiten. Daar kan dat weg. In een club wordt dat niet getolereerd, ook vooral door de geur. Ik denk, er is een serieuze geurverspreiding en ik heb al menige portiers mensen weten buiten zetten omdat er mensen probeerden om een joint op steken."

"Ik denk de mensen die dat cannabis willen gebruiken dat die dat buiten gaan doen, de parkinggebruikers."

3. Concertscene

Concerten worden vaak tijdens de tweede helft van de week georganiseerd, van donderdag tot zondag. De organisatoren kunnen voorspellen welk publiek (geslacht, leeftijd, culturen) ze mogen verwachten bij hun programmaties. Zo zal men tijdens Rai-concerten meer Noord-Afrikaanse mannen over de vloer krijgen, tenzij de optredens reeds starten rond 16u, dan komen er ook nog vrouwen mee. Over het algemeen spreken de organisatoren over een positieve en gemoedelijke sfeer waarbij de muziek centraal staat.

Mannen zijn steeds in de meerderheid op concerten en af en toe zie je een gelijke verdeling mannen en vrouwen. Vrouwen zullen zelden in de meerderheid zijn. Het aantal concertgangers varieert van enkele tientallen tot enkele duizenden bezoekers. De leeftijd ligt iets hoger: 25 à 35 jaar.

"Concerten voornamelijk in het weekend...maar dan moet je het weekend zien van donderdag tot zondag. Je kunt perfect een concert op zondag, als op donderdag als op zaterdag organiseren, mensen komen daar op af..."

"Ja, gemoedelijk, positief ja. Positiever dan op fuiven omdat inderdaad het druggebruik algemeen ook wat rustiger is dan bijvoorbeeld op een fuif of zo. Naar een concert wordt er voor de muziek gegaan...wordt er op een rustige tempo gedronken. Er zijn uitzonderlijke momenten bij, maar die zijn natuurlijk in minderheid en dan blijft de sfeer wel positief hoor."

"De dag van vandaag kan je bijna zeggen "ok, die coté van de rap gaat dat niet meebrengen, het is alleen die en die coté"".

"Concerten is veel meer mannen, ik denk tot 70 – 80% mannen. Ook bij de DJ-avonden."

"Muziek is verbonden aan een aantal stijlen die zijn publiek heeft en het ene publiek is moeilijker dan het andere."

Subgroepen worden dus bepaald door het concert dat er geprogrammeerd staat. Een aantal muziekgenres zijn gelinkt aan druggebruik. Reggaepubliek staat welbekend om zijn cannabisgebruik, punkavonden voor bierconsumptie,... Gebruikers van andere drugs dan alcohol en cannabis merk je maar weinig bij een concertpubliek.

"Bij concerten kan je heel goed inschatten welk soort publiek en welk soort misbruiken dat er aan vast hangen. We weten bijvoorbeeld dat er bij een punkavond enorm veel gedronken wordt. Die mensen drinken ongelooflijk veel bier, dat is hallucinant, de vaten vliegen er dan door. En bij andere

concerten, bij de luisterconcerten bijvoorbeeld zijn over het algemeen heel brave mensen. Zijn vaak ook oudere mensen, die liever een wijntje drinken. En dan heb je meer het rockpubliek, daar kan ook af en toe een jointje bij zitten, maar bij het concertpubliek heb je - bij mijn weten - nooit hard drugs."

"Ik denk mensen die naar die typische reggaedingen gaan dat die allemaal bijna gebruiken [cannabis]. Dat is een cliché he, dat is zo."

De twee meest opgesomde illegale drugs zijn cannabis en cocaïne. Het eerste is duidelijk zichtbaar aanwezig, al wordt het vaak niet getolereerd in de concertzalen. Cocaïne zien ze minder vaak, maar de organisatoren zijn er van overtuigd dat het ook op concerten aanwezig is, zowel bij het publiek als bij de artiesten. Alcohol blijft belangrijk op concerten. Bij het iets jongere concertpubliek merken ze een evolutie naar sterke drank (bv. cocktails) en de combinatie met Red Bull®.

"Ik denk dat de meeste, de twee meest voorkomende cocaïne en de marihuanafamilie zijn. Misschien speed ook, maar ik heb de indruk dat die wat gedemodeerd is of compleet in een andere segment van de muziek of uitgaansleven zit."

"Je kunt bijna een soort muziek op een soort dope gaan pinnen."

"Dat zie je dus niet. Mij maak je niet wijs dat dat niet gesnoven wordt, maar dat zie je niet. Het is niet dat de mensen op de toog lijntjes aan het kappen zijn en snuiven of zo."

"Bij een concert publiek zit een evolutie in, het was vroeger voornamelijk bier maar zie je dat nu ook evolueren binnen de bieren naar zwaardere bieren ook maar ook evolueren naar sterke dranken ook, zo'n rum, wodka...[...] Dat wordt meer en meer verkocht. Vroeger was er vooral rum en whisky aanwezig maar het wordt uitgebreid...naar wodka en soms cocktails ook, vroeger had je de wodka red bull's toch niet in de concertomgeving maar nu zie je dat wel opkomen..."

"Je ziet dat de sterke drank en ook de cava aanslaat. Ik denk dat dat te maken heeft dat de mensen gewoon iets nieuws willen, en volgens mij lonkt dat naar een exclusiever en luxueuzer gevoel en dat dat wat aanslaat..."

De respondenten vernoemden één concertzaal waar cannabisgebruik wel kon. Doorgaans wordt dat niet getolereerd in concertzalen. Cannabisrokers gaan meestal buiten staan om een joint te roken. Cocaïne is minder zichtbaar en men snuift stiekem in tegenstelling tot het roken van cannabis. Alcohol wordt zowel tijdens het uitgaan als vooraf gedronken.

"Het gebeurt dat de mensen naar buiten gaan en een joint gaan opsteken of eventjes een wandeling gaan maken of zo."

"Mensen die op voorhand afspreken met vrienden om te gaan eten of zo...die dan nog een glas drinken..."

Dat gebeurt voor de concert, iets gaan eten en dan...?

Of mensen die alleen naar het hoofdprogramma komen, die het voorprogramma niet willen zien en die op voorhand afspreken op café of zo."

"Bij sommige concerten is dat zeer makkelijk te vragen van: "Kijk, jongens, gelieve niet te roken". De meeste mensen houden zich daar dan wel aan. Bij andere concerten is dat gewoon onmogelijk. Op een reggaeconcert gaan we de zaal niet rookvrij krijgen, dat is onmogelijk. Dat is hetzelfde met rap, ook die mannen maken er bijna een cultus van om een joint te roken, dus, dat gaat niet, of je moet enorm repressief optreden."

4.(Studenten)fuiven

Fuiven verschillen in grootte naargelang de locatie waar de fuif georganiseerd wordt. In vergelijking met concerten trekken fuiven een jonger publiek aan, al kunnen bepaalde themafuiven hun eigen doelgroep aantrekken. De verhouding mannen en vrouwen is meer in evenwicht dan in

de andere scenes. De meeste fuiven worden lokaal georganiseerd en er komt een gemengd publiek op af.

"En op fuiven is dat natuurlijk een slag groter en dat kunnen wat kleinere fuiven zijn van 200 personen maar evengoed grotere van 1000, 2000 man ook en de tussenslag: 600, 800 personen."

"Ik denk... De meeste zijn van 16-22 jaar, als dat niet te breed qua categorie, denk ik."

"Op fuiven heb ik het gevoel dat dat fifty fifty is, op fuiven wel...iedere jongen brengt toch een meisje mee, en omgekeerd ook."

Zijn daar subgroepen in te onderscheiden?

"Totaal niet, die hebben ook nog geen persoonlijkheid (lacht), toch niet die die naar een studentenfeestje komen, ik heb het dan over die groep. Dat is allemaal hetzelfde."

In vergelijking met clubs zijn de gedragsregels op fuiven vaak losser. Er hangt een positieve sfeer die snel kan ontaarden in een agressieve sfeer. Dit heeft volgens de sleutelfiguren te maken met grootte van de fuiven en de anonimiteit die fuifgangers hebben.

"Dat zijn mensen die het niet gewoon zijn van hier te komen, die weten eigenlijk weinig af van onderlinge structuren, of wie wie is."

Dus bij mensen die hier normaal niet komen, is de sfeer heel gespannen?

"Ja, gespannen. Niet leuk. De gewone mensen die zijn heel nonchalant, die komen met hun fietske, die zijn zo ja..."

Een gemoedelijke sfeer?

"Ja, ik noem dat de sfeer van in de jeugdbeweging. Ons kent ons."

"Er komt soms dikwijls zó veel volk naar toe en er wordt zó overmatig veel drank verbruikt dat dat meestal rampzalige gevolgen had. Als er een grote fuif was had je minstens één keer op een avond één of andere situatie."

"De sfeer hier op een fuif? Iedereen loopt rond en ambiance en lachen en zwanzen. En in een club lijkt het zo meer van als je binnen komt dan hoor je je te gedragen."

Op fuiven en zeker op studentenfuiven wordt er heel veel gedronken. De studenten en andere jongere fuifgangers beslissen vaak omwille van de prijs om zich reeds op voorhand in te drinken of voor de goedkoopste drank in het aanbod op de fuif te gaan. Cannabis zie je ook op fuiven, maar andere illegale drugs zijn hier minder aanwezig.

"En bij de studenten? Dat is wel wat hetzelfde, er zal zeker wel wat drugs gerookt worden en er zal wel eens een pilleke zijn of een lijntje hier of daar, maar vooral veel drinken."

"Bij alcohol zeker, op kot want de prijs is nog goedkoper. Of naar een nachtwinkel gaan voor dat ze binnen gaan. Op straat, wordt er massaal veel gedronken. Vlug, vlug, vlug."

"Alcohol vooral de prijs, goedkoopste manier om in een roes te gaan. En ook een deel van student zijn, zuipen."

5. Dance party's

We noemen het gemakshalve dance party's, maar hier behoren dance festivals en technofeestjes toe en alle party's waar voornamelijk elektronische muziek gedraaid wordt.

Op deze dance party's heerst meestal een positieve en gemoedelijke sfeer, daar zijn alle respondenten het over eens. De leeftijd van bezoekers ligt hier iets lager dan in clubs: 16 tot 30 jaar. Ook hier merken de sleutelfiguren op dat de meerderheid van de uitgaanders mannelijk is. Dit

is nog meer uitgesproken bij hardstyle. De grootte van events kan verschillen van enkele honderden tot zestigduizend bezoekers.

"Op de grote dance-evenementen hangt er meestal een heel positieve sfeer. Dat is de afgelopen jaren toch heel veranderd. Er zijn bijna geen of quasi geen incidenten. Er is weinig agressie. Het voordeel van zo'n groot dance evenement, we zijn met z'n allen, het 'wij-gevoel' dat is groot. Dat is het concept dat aanspreekt. Met z'n allen naar DJ X-Y of Z gaan kijken en allemaal de handjes in de lucht steken, we voelen ons dan allemaal 1. Daar zijn ook weinig incidenten."

"Dat is iets jonger, denk ik, 15, 16 tot 25 jaar. Terwijl je in de club ook wel 30-ers ziet, zie je dat hier dan minder op lokale evenementen, afhankelijk van de organisatie ook."

"Op technofeestjes is dat, laat ons zeggen euhm, toch 60/40 man/vrouw."

Enig idee hoe dit komt?

"Mja, als het specifiek over techno gaat, het hardere genre, dat is ook mannelijker. Maar tegenwoordig, in het begin van techno was het vooral mannelijke bevolking, maar nu is het aan het gelijk komen."

Het ligt dus eigenlijk aan het genre van muziek?

"Ja, natuurlijk ja, het hardere werk, dat is typisch, mannen dat er van houden. Maar ik zeg het, er komen meer en meer vrouwen. Het wordt populairder bij vrouwen."

Enkele respondenten zijn van mening dat er geen subculturen/-groepen meer bestaan. Toch springt in deze scene één subgroep in het oog: hard style, harddance. Het gaat hier voornamelijk over werkende uitgaanders die jonger zijn dan op de overige feestjes. Zij hebben ook een meer typische klederdacht (merken zoals Lonsdale) en gebruiken volgens enkele sleutelfiguren meer drugs.

"Ja, qua publiek is er een verschil, enerzijds een jongere doelgroep wat hardstyle betreft, ik denk 16-24 jaar. En alles wat bredere dance betreft, is er een gemiddelde van 23 jaar, 20-30. Dat is opvallend in die stijlen van muziek."

"Subculturen sowieso... Pff, wat ik door de jaren heen merk is dat de meeste subculturen aan het samensmelten zijn. Als het nu over elektronische muziek gaat zoals techno onder andere... Kledijstijl bijvoorbeeld is niet meer zo strikt gezien, in dat genre, want je ziet evenveel, het gaat meer en meer over de muziek. Ik zie ook meer en meer, stom gezegd, johnnies of discotheekpubliek die normaal vroeger niet op een technofeest zouden zijn, die zijn er nu wel. Het is echt, de mengeling is veel groter nu tegenover vroeger."

"Ook qua sociale klasse is hardstyle, harddance meer de arbeiders, de krachtpatsers, metsers, de arbeiders die tegenwoordig ook een goei besteding kunnen hebben, dus mooi geld verdienen. En die dus naar een evenement kunnen gaan waar een ticket 30-40 euro kost. En daarnaast nog 20-30 euro drank verbruiken en eventueel een speciaal t-shirtje kopen, die zijn gemakkelijk 100 euro en meer kwijt, alles samen, vervoer, ticket, drank en dan eventueel al de rest."

De professionelen noemen heel wat verschillende middelen op die met deze dance party's verbonden zijn. Alcohol komt op de eerste plaats en wordt daarna gevolgd door een hele groep illegale drugs: cannabis, speed, xtc, MDMA, cocaïne. Over cannabisgebruik is niet iedereen het eens. Iedereen erkent het gebruik hiervan op deze party's, maar volgens de helft is het minder aanwezig op dance party's dan op andere evenementen.

Wat de legale middelen betreft is sterke drank heel populair op dance party's. Zo wordt Wodka in verschillende combinaties met frisdranken gedronken.

"Wat drugs betreft, dit jaar viel heel neig op van die mdma. Dat hebben veel mensen komen zeggen, dat dat er te vinden was. Ik denk vooral de klassieke pepmiddelen he: xtc, mdma en speed."

"Wel ja vanalles, laat ons het zo stellen. En dat is eigenlijk hetzelfde om terug te komen op die

commercialisatie, dat is juist hetzelfde, ook drugs is gecommmercialiseerd geworden. Ik heb het dan over alle soorten drug. Vroeger had je per subcultuur een aparte drug, nu is dat alles door elkaar. Iedereen gebruikt zijn drugs dat hij het beste vindt en het doet er niet toe of dat vloekt met het muziekgenre."

"Ik denk euhm, op die technofeestjes dat het wel gaat om pillen, coke of speed maar minder de softdrugs. Er wordt wel constant gerookt, dat ruikt ge wel snel of het een gewone sigaret is of een joint. Ge ruikt wel het verschil maar hier merkt ge wel dat het voornamelijk harddrugs is."

"Bier is enorm, het verbruik van bier is aan het dalen. Het verbruik van smartdrinks (bedoelt waarschijnlijk alcopops), eristoff ice en smirnoff ice is ook aan het dalen, die markt is volledig in mekaar gezakt en allemaal ten koste van ten eerste de sterke dranken worden populair, dus ook de mixen met wodka en van die toestanden maar ook water, plat water. Enorm, enorm, dat is niet normaal."

Bij grotere evenementen zien organisatoren vaak dat jongeren hun eigen flessen drank bij hebben of deze al op gedronken hebben vooraleer ze arriveren. Het slikken van pillen tijdens het aanschuiven aan de ingang is de meeste respondenten niet vreemd. Zeker niet als er een zware controle is aan de ingang. Cocaïne is een drug die vaak op het toilet gebruikt wordt.

"Er wordt meer en meer - ze worden ook slimmer - op voorhand thuis gebruikt. Dat is ook het gevaar, tussen haakjes, vraagteken, dat het meer thuis gebeurt voor dat ze naar een fuif gaan. Ook door security of politiecontrole en het gevaar dat ze gepakt kunnen worden. Ook coke, dat is niet zo gemakkelijk, je moet dat meestal op de wc dus doen, en dat is ook meestal aanschuiven. En al dat gedoe. Dus meestal doen ze het op voorhand, of op café, dan kunnen ze dat daar op hun gemak ongemerkt doen. Dat is dus de grootste reden waarom dat ze het thuis doen, omdat ze het safe willen spelen omdat ze niet gepakt willen worden."

"Een pil zien nemen zie je bijna nooit niet. Wanneer zie je dat? Ik denk he, wat een nadeel is vind ik, als je ziet dat er aan de ingang een zware controle is. Stel je voor Jantje, die 2 of 3 xtc pillen mee heeft en hij is een wekelijkse gebruiker of hij gaat elke week nog wel ergens naartoe, en hij ziet controle aan de ingang en hup, alles binnen, en dat merk je ook."

6. Gayscene

In België zijn er maar weinig gaydiscotheken en zijn het eerder clubs die een homo-avond inlassen. Omwille van de hoge gebruiksfrequentie en daarmee gepaarde problemen is het organiseren van zulke avonden steeds minder populair. Nochtans geeft deze groep veel geld uit tijdens het uitgaan. Het zijn vaak oudere uitgaanders met een belangrijke job die geld ter beschikking hebben om te consumeren. Tijdens het uitgaan staat ook veel in functie van de seksualiteit. De top drie van gebruikte middelen in de gayscene zijn xtc, cocaïne en GHB. Af en toe wordt ook ketamine gebruikt. Poppers kunnen nog steeds gekocht worden in België. Volgens de respondent bestaat er een protestbeweging tegen GHB omwille van de gezondheidsproblemen die gepaard gaan met een te hoog gebruik van GHB en het feit dat GHB-gebruikers minder alcohol drinken.

"Het zijn mensen die, ik ben soms echt verwonderd van welke positie sommige bekleden, en dan echt uit de bol gaan. En met uit de bol gaan heb ik het niet over alcohol maar over drugs. Soms zeg je toch 'amai, dat is echt een uitlaatklep'. De maandag kostuum, cravate en de leiding hebben over een heel hoop mensen, en in het weekend serieus uit de bol gaan."

"De sfeer is altijd zeer seksueel geladen, daar kan je niet om heen. In de heteroscene, als die uitgaan, gaan die ook wel heel dikwijls op zoek naar een partner, maar bij de gays is dat wel nog een heel stuk sterker aanwezig omdat ook bovendien de promiscuïteit veel groter is."

"Er is nu over GHB een revolte, een negatieve reactie van zowel partyorganisatoren als van clubbers zelf die het gebruik van GHB beu worden. De organisatoren omdat te veel mensen flauwvallen of in coma vallen en ze daar te veel last van hebben en ze dan de ambulance moeten bellen. En twee

omdat ze geen alcohol gebruiken en de consumptie dusdanig nihil is. Dus je hebt niets als problemen of niets van inkomsten aan die personen.”

7.Goascene

Vroeger bestonden in Vlaanderen enkel kleine feestjes, maar tegenwoordig commercialiseren sommige organisatoren hun feest om een grotere doelgroep te bereiken. Eén organisator van GOA-feestjes noemt de bezoekers van GOA-feesten de neohippies. Er hangt een sfeer van saamenhorigheid, respect voor elkaar en de bezoekers komen voor meer dan alleen de muziek. Versiering, workshops en ook psychedelische drugs horen bij het plaatje. Populaire middelen zijn net zoals in het ganse uitgaansleven alcohol, cannabis, xtc en cocaïne, maar in de GOA-scene is er ook ruimte voor experimenteren met andere hallucinogene middelen met als doel de geest te verruimen.

“Drie jaar geleden was de sfeer volledig anders. Dan was dat een kleinere groep, dan was dat relatief onbekend. Nu is dat in de bekendheid gekomen, nu komen er heel veel nieuwe mensen. De sfeer gaat dan ook wat achteruit omdat die mensen nog niet aangepast zijn aan de sociale gedragscode van het feest.”

“Ik zie bij ons festival, dan voorzien wij ook een volledige area die volledig gewijd is aan spiritualiteit, ook omdat dat hard leeft bij de mensen.”

“Daar wordt ook een andere soort van dope gebruikt, daar zitten er veel meer hallucinogene middelen en zo...champignons, LSD enz.”

Middelengebruik

1.Waarom gebruiken uitgaanders middelen?

De meest opgesomde reden om drugs te gebruiken tijdens het uitgaan is het escapisme: mensen hebben na een drukke werkweek nood aan een roes. Zij willen zich in het weekend smijten en zich volledig laten gaan. Andere belangrijke motieven zijn voor het plezier, voor het saamenhorigheidsgevoel, om wakker te kunnen blijven en om je zelfzekerder te voelen. Het gaat hier zowel over alcohol als over illegale middelen.

“Ik denk dat ze dat echt gebruiken om 'voila, we gaan eens fuiven van twaalf uur tot negen uur 's morgens'. Dat is negen uur dat ze zich moeten uitleven. Dat ze moeten kunnen fit blijven.”

“Om zich in het nachtleven te smijten. Ik denk dat sommigen die push nodig hebben en anderen om zich te kalmeren, om op het gemak te voelen. Duidelijk een gemoedswijziging.”

“Uiteindelijk je zit de ganse week in de maatschappij, in je job, in alles wat je moet doen, vaak in dingen die je niet wilt doen. En dat is een soort van escapisme, even alles vergeten en dansen zonder na te denken, het is een soort van ritueel, een roes. Het heeft altijd al bestaan dat mensen een roes gaan opzoeken om even te herbronnen.”

“Ja, waarom drinkt iemand? Waarom ga je uit? Om je te amuseren of om het nog net iets beter of amusanter te maken.

Het is vooral het sociale, samen zitten en wat kletsen en er wordt een jointje rondgegeven en als ik al eens geen zin heb om dat te doen dan zeg ik 'goh ja, het is niet van er bij horen, maar het is wel leuk'.”

Sommige uitgaanders zijn principieel tegen het gebruik van illegale drugs of zijn van oordeel dat ze geen drugs nodig hebben om zich te amuseren. Anderen gebruiken af en toe maar zullen rekening houden met hun grenzen en bijvoorbeeld het feit dat zij nog moeten rijden. De voornaamste redenen die opgesomd worden om te minderen met gebruik zijn het krijgen van verantwoordelijkheden en het minder uitgaan bij de iets ouderen.

"Mensen experimenteren wel eens, dat kan al eens gebeuren. Ik heb vroeger in mijne jonge tijd ook al eens een joint gerookt. Maar als je ouder wordt dan zeg je van 'gedaan met die onnozelheid, ik ga hier voor mijn job, mijn huis, ik ga nog eens met vrienden uit of ik kies een andere vriendengroep'."

"Principieel of niet de behoefte voelen. Of die iets hebben 'dit is niet voor mij, ik hoef dat niet, ik kan ook zo uitgaan'."

"Heeft te maken met de persoon zelf, als hij die keuze wilt maken is dat voor een deel uit de verantwoordelijkheid, de reden zijn mobiliteit, terug naar huis rijden en je werk de dag erop, dat zijn twee grote redenen. Ik hoor het vertellen: ik moet morgen gaan werken of ik moet morgen vroeg uit om dat te doen, of kijk ik ben met de auto ...dat hoor je wel... dat is een zekere verantwoordelijkheidszin."

2. Combigebruik

Het combineren van legale en illegale middelen heeft voornamelijk te maken met de effecten van de verschillende middelen die ze willen hebben tijdens en na het uitgaan. Een deel van de uitgaanders zal doordacht en bewust combineren, terwijl anderen meer afhankelijk zijn van wat de vrienden die avond in de aanbieding hebben. Combineren met alcohol gebeurt vaak ook uit gewoonte. Men drinkt voor en tijdens het uitgaan en staat er niet bij stil wanneer ze nog een ander middel gebruiken dat ze combineren.

"Ze halen het beste, ze willen dat effect van die drugs hebben met dat effect van die bepaalde drugs. Stellen zo eigenlijk hun eigen persoonlijke ultieme drugs samen."

"Het verhogen en verlengen van het roeseffect, het verminderen van de neveneffecten."

"Dikwijls wordt er ook genomen wat er te rapen valt, want velen zijn goed voorbereid en beredeneerd van 'eerst ga ik dat nemen en dan dat'. Je hebt er zo echt super georganiseerd. Maar dan heb je echt de andere, ze hebben iets mee, of zelf iets gekocht en daar wordt ook kwistig rondgedeeld onder mekaar. Dus het combigebruik gebeurt volgens mij, merendeels niet omdat men doordacht wil combineren maar gewoon 'ja ik heb een xtc, ik geef een halve aan en hij geeft dan wat coke of K' en zo. En ik denk dat dat de grootste oorzaak is van combigebruik."

"Je hebt mensen die voldoende hebben aan alcohol en de cocktailbar invliegen of altijd pintjes drinken, dus ja, en als er jointje bijkomt, dan komt dat daar bij. Meer een gewoonte."

Alcohol en cocaïne is een populaire combinatie, maar ook alles met cannabis is een gekende combinatie. In de gayscene zien we meer experimentele combinaties zoals ketamine en cocaïne, en Viagra® en Cialis®.

"Dan is er nog iets dat legaal is, maar dat ook veel aanwezig is, dat is Viagra® en Cialis®. Middelen die voor de erectie moeten zorgen. Cialis® is zoals Viagra® maar dan van langere duur, het blijft 3 dagen werken maar dan minder sterk. Waar dat Viagra® kort en hevig is, is Cialis® minder hevig, maar werkt dan langer."

3. Nieuwe trends

Volgens de sleutelfiguren wint cocaïne aan populariteit, is er nog steeds sprake van GHB, moet je steeds meer xtc-pillen nemen om hetzelfde effect te krijgen, worden de verschillende illegale drugs goedkoper en zijn ze gemakkelijker ter beschikking. Heel af en toe horen ze iets over ketamine en MDMA. Eén van de respondenten vindt het verontrustend dat basen nu ook voorkomt in een groep van uitgaanders. De respondenten zijn het niet eens of het druggebruik nu juist toegenomen is of dat er minder druggebruik in het uitgaansleven aanwezig is.

"Want als je ziet van vroeger, maar dat was wel voor mijnen tijd, dan hoort je verhalen van een kwartje van een pilleke en daar waren mensen al nen hele nacht zoet mee. Toen ik er mee begonnen ben dan was dat al een half of eentje voor een hele nacht. En als je nu, en ik wil niet zeggen om

volledig van de kaart te zijn, maar als ge u een beetje wil amuseren voor een hele nacht, dan heb je er al één of twee of drie nodig. Dus ik geloof dat ze er veel meer rommel indraaien."

"En meer coke, dat zit overal. Dat is de opmerkelijkste verandering hier in X. Ik durf er mijne kop opzetten, in gelijk welke café of club zit er minstens 1 iemand op coke, zeker en vast."

Hoe komt dat dat het zo aan het opkomen

"Het effect, de historie, de media aandacht. Het wordt gezien als high society drugs, in mediafilms in de jaren '90 waarin ik-weet-niet-hoeveel wordt gesnoven, goede films. Dat geeft een effect. Iedereen wilt het proberen, het is gecommercialiseerd. Iedereen kan het aanbieden en zo verder."

"Ik merk dat de jeugd van ongeveer 15 jaar is, de laatste generatie, die nu zo vroeg begint te experimenteren met drugs, en dan heb ik het globaal over drugs. Vroeger ging het voornamelijk over smoren nu is dat alles zowel coke als."

"Ligt de leeftijdsgrens veel lager dan vroeger?"

Neen, maar dan lag de nadruk vooral op smoren, alcohol ook natuurlijk."

"Ik heb de meeste dingen al vernoemd, jongere leeftijd, hoger aantal xtc pillen, cocaïnegebruik stijgt sowieso. Ook basen dat vind ik alarmerend, dat is niet in de club maar voor en na. Dat merken we uit gesprekken. Van mensen die ik weet die niet echt in de cocaïne- of heroïnescene zitten, die echt enkel maar uitgaan en die basen. Het is leuker, intenser, het is flashen. Dat vind ik wel alarmerend, niet alleen dat er meer cocaïne gesnoven wordt maar ook gebased wordt. En zelfs in die groep die tot de partyscene kan gerekend worden... die geen marginaal heroïne- of cocaïnegebruik kent maar die nog werkt of studeert maar die wel basen."

4. Budget

Ook het budget dat jonge uitgaanders ter beschikking hebben, heeft een invloed op het middelengebruik. Fuiven of evenementen waar jongere bezoekers aanwezig zijn, daar wordt er meer bier gedronken, terwijl in plaatsen waar iets oudere uitgaanders komen meer sterke drank gedronken wordt.

Op fuiven waar de drank dan weer goedkoop is, zullen zich meer mensen zat drinken.

"In de clubs kost een pintje al gauw 2.5 of 3 euro en op zo'n fuif doen die wel eens een aanbod dat het aan 1 euro is of aan 1.5 euro, dat is al de helft of een derde. ... Of je had hier soms Spaanse zangfeesten van de studentenclubs, en dan kreeg iedereen als hij zich inschreef een fles Sangria, dat is 2.5 liter per persoon."

Een ander fenomeen dat gelinkt is aan het budget, is het indrinken. Jonge uitgaanders zullen zich bewust van hun kosten voor inkom en drank, en thuis, op café of onderweg al indrinken. De uitgave van jongeren ligt nu ook hoger met al de nieuwe trends zoals gsm's, iPods, computers, enzovoort.

"Ze komen naar een event en ze willen iets beleven. Ze willen een fijne dag of nacht hebben. En je ziet dat jongeren vaak een fles jenever of een waterfles met alcohol mee hebben. Maar die gaan er uit want er mogen geen dranken, zowel fris als alcohol binnengebracht worden. Maar het viel wel op dat jongere mensen met een fles wijn of alcohol staan aan te schuiven, maar goed dat is van alle tijden. Een festival het is ook niet goedkoop, je betaalt tegen de 2 euro voor een pint. Dus wat doen ze: drinken zich al een beetje in de mood op voorhand, en thuis wellicht, of op de camping."

"Het is sowieso duur: je betaalt 9 euro inkom en dan nog eens 4-5 euro voor een drankje. Het loopt op. Het is goedkoper als je het in het grootwarenhuis gaat halen en je vooraf wat indrinkt."

Behalve drank zijn ook andere drugs onderhevig aan budgettaire overwegingen. Zo zullen studenten minder snel één gram cocaïne voor zichzelf kopen, maar samenleggen met vrienden. Xtc blijft nog steeds goedkoper en daarom populairder.

"Ook pas op, als het dan bij coke is, qua prijs gaan studenten niet zo veel geld hebben... 50 euro voor 1 gram. Gaat het dan wel eens gebeuren dat ze een gram kopen voor op kot met 10 man bijvoorbeeld. Dus elk 5 euro, en dat ze dat schoon verdelen in 10 lijntjes."

Voor de werkende en iets oudere uitgaander zal het budget dan weer niet doorslaggevend zijn. De oudste groep van uitgaanders (30 à 40 jaar) gebruikt volgens de respondenten alcohol en andere drugs op een verstandige manier, in tegenstelling tot hun eigen verleden. Ze houden hierbij rekening met de verantwoordelijkheden van de volgende dag(en).

De zeer jonge uitgaanders kennen hun grenzen niet wat betreft het alcoholgebruik of ander druggebruik, maar als we naar iets oudere groepen kijken (twintigers) dan merken we dat het gebruik gematigder is, omdat de muziek terug centraler staat.

"Omdat, als je nu in het uitgaansleven komt, merk je dat er veel meer 35-40ers zitten die zowel xtc kennen als cocaïne vanuit hun vorig, vanuit hun uitgangscultuur. En die nu inderdaad zeggen van: ja maar ja, ik moet morgen dit doen of ik heb kinderen, of ik heb om het even wat, ik wil me nog even amuseren. Ik weet van vroeger dat als ik xtc pak, dat ik strijk lig voor 2 dagen. Kom we gaan een lijntje pakken. Zo van... Het is wat teruggrijpen naar die drugs die we kennen van vroeger. Financieel is dat geen probleem, die werken allemaal. Maar we gaan geen xtc pakken, daar zijn we wat te oud voor. Dus denk ik dat als er een reden is dat er terug wat meer cokegebruik zal vastgesteld worden in clubs denk ik dat je ook gaat merken dat de leeftijd in clubs iets omhoog is gegaan."

"Vooral voor de groep van mensen die nogal jonger is, die een jongere leeftijd heeft, die te weinig de eigen grenzen afgetast heeft, die dus wat te ver gaat, te veel gedronken heeft. Ze komen hier met het uitdrogingsaspect, komen hier met het onderkoelingsaspect omdat ze naar buiten gaan en te warm is en ondertussen te veel gedronken hebben. De bloedvaten staan meer open, ze raken vlugger onderkoeld, ze komen hier met het feit dat een glas water 1.50 euro kost en dat ze dat niet willen betalen, al die dingen samen zorgen dat de groep een heel vatbare groep is voor risico's als uitdroging, alcoholintoxicatie, andere drugsintoxicatie, dat is een heel vatbare groep."

5. Attitude

Bij de meeste respondenten horen we dat gebruikers met rust gelaten worden als er geen sprake is van overmatig gebruik. Een uitzondering hierbij zijn de jeugthuizen. De groep van vaste bezoekers zal reageren op druggebruik in de locatie zelf of doorgeven wie er hun drugs aangeboden heeft. Sommigen vermeldde dat druggebruikers toleranter naar het druggebruik van anderen staan dan niet-druggebruikers.

"Niet gebruikers: ik denk dat die hun maag keert. Die komen om zich te amuseren, voor een prettige avond te hebben en als er dan mensen staan met opengesperde pupillen en die staan daar volledig te flashen, dan denk ik niet dat dat plezant is."

"Ik ken mensen die gebruiken maar ik vind het niet zorgwekkend. Ik weet dat als die soms uitgaan dat die soms gebruiken. Ik heb daar niets op tegen."

Wanneer de consumptie van gebruikers te hoog ligt zal er verschillend gereageerd worden: sommige zullen hun vrienden aanspreken, anderen zullen deze mijden. Maar als er echt iets grondig fout gaat, dan zal men over het algemeen wel te hulp schieten. Hoewel dit op grotere evenementen minder spontaan zal gebeuren.

"Ze zorgen wel voor mekaar als er iemand slecht gaat. Tijdens of na het uitgaan horen we wel dat ze voor elkaar zorgen, maar dat is meestal privé, thuis met eigen middelen. En niet zo gemakkelijk naar de spoed of naar de huisarts en zeker ook niet naar drughulpverlening."

"Moest het problematisch zijn dan zal er gereageerd worden. We hebben het geval gehad van één vriend en dan wordt er serieus aan de oren getrokken."

"Eensgezind, je stoot ze een beetje af, ze zijn niet meer welkom in het clubje bij wijze van spreken. Het wordt niet toegejuicht. Je ziet het, 'oei, oei, het is weer van dat'. En je ziet ook dat het negatief is. Je sluit uzelf er een beetje van af. In de groep wordt er over gesproken."

Heroïne en spuiten worden genoemd door bijna alle respondenten als 'not done'. In het clubcircuit bij iets ouderen begint ook het nemen van xtc-pillen minder gewaardeerd te worden. Cocaïne heeft vaak een afzonderlijke status: het snuiven van cocaïne wordt meer aanvaard dan het gebruik van andere illegale drugs. In de jeugdhuizen zijn andere middelen dan alcohol en cannabis niet aanvaard.

"Bij alle soorten drugs, behalve dan coke, is er een sterke sociale bescherming, het wordt veel rapper gezegd tegen vrienden, ook bij vreemden gaat men rapper zeggen van je hebt al te veel gebruikt zou je niet wat beter wat minder. Bij coke daarentegen is dat veel minder, dat is gevaarlijker, de sociale zekerheid valt daar weg."

"Heroïne wordt niet aanvaard, dat hoor je 'dat is voor de marginalen, voor de junks.'"

Alle respondenten kennen wel enkele mensen waar ze zich zorgen over maken. Dit zijn gebruikers die te veel gebruiken volgens hen, hun grenzen niet kennen, die afhankelijk zijn van hun middel, die niet meer kunnen gaan werken op maandag of drugs nodig hebben om te werken. Twee respondenten wijzen er op dat het sporadisch gebruik ook gevaarlijk kan zijn, vermits deze gebruiker zijn middel minder goed kent dan de regelmatige gebruiker.

"Ja, bij sommigen wel. Omdat je weet dat die eigenlijk verslaafd zijn en dagelijks behoefte hebben aan cannabis of alcohol of beide zelfs."

"Maar als het dagelijkse kost wordt en als mensen zo ook gaan werken of niet meer kunnen gaan werken daardoor dan gaat dat wel een beetje te ver."

"Ja in de zin dat, ik maak me niet zorgen over de week, maar wel over het recreatief gebruik dat men altijd de grenzen maar verlegt in het weekend. Altijd meer gebruiken en meer combineren dat je denkt dat er eens iemand tegen de lamp gaat lopen. Dat je zegt, recreatief gebruik ok, maar recreatief gebruik kan zo gevaarlijker worden dan iemand die constant gebruikt."

Het verschil tussen gebruikers die niet in de problemen komen en probleemgebruikers is niet de familiale afkomst of sociale status, maar het heeft eerder te maken met persoonlijkheidskenmerken. Het grenzeloze dat vaak voorkomt in het druggebruik bij deze gebruikers, manifesteert zich ook in andere domeinen in het leven. Deze groep zou ook meer sensatie opzoeken of losjes door het leven gaan. Een volgende functie voor het gebruik wordt ook vaak genoemd: het gaat niet meer om het plezier, maar ze hebben het nodig om te functioneren.

"Je bent soms echt verwonderd omdat het soms mensen zijn die we niet kennen en waar we dan achteraf van te weten komen dat het mensen zijn die toch serieuze verantwoordelijkheden hebben in het leven."

"Het is een factor bij sommige van verschillende zaken: studies niet afmaken, geen werk vinden, geen goeie thuissituatie, gedaan met hun lief... dingen die bij elkaar komen en zich opstapelen en niet meer aankunnen en zeggen als ik nu alcohol of drugs gebruik dan ga ik het wel kunnen. En die andere mensen doen het gewoon als extra boost om zich te amuseren, terwijl die mensen die verslaafd zijn denken dat ze niet kunnen functioneren zonder."

6. Link uitgaan en drugs

De respondenten zijn het er allen over eens dat het druggebruik verbonden is met het uitgaan. Op welke manier is voor velen niet zo duidelijk. Sommigen vinden het druggebruik noodzakelijk voor

het uitgaansleven en zijn van mening dat een uitgaansleven zonder alcohol of andere drugs niet hetzelfde of zelfs onbestaande zou zijn op de manier zoals we het kennen. Anderen zijn van oordeel dat alcohol en andere drugs onlosmakelijk verbonden zijn met het uitgaansleven, maar niet per se noodzakelijk. De verhalen die de ronde doen en de perceptie van een meerderheid over het druggebruik in het uitgaansleven zijn vaak overdreven: mensen denken dat het druggebruik hoger ligt dan het werkelijk is.

Bepaalde muziekstijlen worden gelinkt aan druggebruik, hoewel dit ook evolueert binnen deze scenes.

"Het zal ook wel een deel, het is nu eenmaal een soort milieu dat een bepaald soort mensen aantrekt. Je moet toch graag iets van het nachtleven hebben wil je hier komen werken. Bon, nu ga ik iets zeggen waar dat ik de kop voor ingeslagen kan worden, maar het nachtleven is nu eenmaal verbonden met x-aantal snoepjes."

"In het algemeen is dat 'seks, drugs en rock'n roll'-mythe toch wel overdreven in feite."

"Het uitgaan en druggebruik is één geworden, het één hoort bij het ander en het ander hoort bij het één"

"Als men eerlijk is, diegene die het tegendeel beweren zijn niet eerlijk, het nachtleven zonder aanwezigheid van drugs zou niet bestaan en zou niet zijn wat het is, ook alcohol."

"Misschien is er, wordt er binnen 5 jaar terug een andere muziekgenre uitgevonden en heb je dan terug iets waarop xtc weer populair zou kunnen worden."

"Die cultuur hoe je het draait of keert ook waar dus de xtc-cultuur voor een deel verbonden was aan die elektronische dance muziek, of dat nu causaal is of niet is een andere zaak, merk je dat die cultuur op zich een stuk kleiner is geworden. Club cultuur dan hé."

7. Normalisering

Alcohol is algemeen aanvaard en genormaliseerd, maar niet enkel binnen het uitgaansleven. Illegale drugs zijn binnen het uitgaansleven meer aanvaard, maar niet door iedereen. Er zijn heel wat feesten en groepen van uitgaanders waar illegale drugs niet aanvaard worden. Door de commercialisatie van het uitgaansleven en daarmee gepaard gaand druggebruik is men toleranter geworden t.o.v. het illegale druggebruik. Druggebruik is niet meer weg te krijgen uit dit milieu, ook door repressie niet. Druggebruik buiten het uitgaansleven wordt ook door de uitgaanders gezien als abnormaal.

Is het druggebruik een normaal onderdeel geworden van het uitgaan?

"Ja, voor sommigen wel, die regelmatig gebruiken, maar dat is wel een heel klein percentage."

Het is dus wel een normaal onderdeel aan het worden?

"Ja, en het is ook vrij aanvaard in heel veel middens en milieus. En het is er gewoon deel van gaan uitmaken. En het is ook niet te stoppen, niet met repressie door met de vinger te wijzen maar door een constructieve aanpak."

"Alles wordt als normaal gezien, door de commercialisatie."

Is druggebruik een normaal onderdeel geworden van het uitgaansleven?

"Op sommige feesten eigenlijk wel. Je ziet het rondom jou gebeuren maar je stelt er je geen vragen meer bij. Ik ga niemand veroordelen omdat hij of zij drugs gebruikt. Zolang dat het geen zwaar gebruik is. Het is een iets algemener aanvaard verhaal geworden door de jaren, denk ik."

Beleidsmaatregelen in de locaties

1. Problemen door druggebruik

Over het algemeen worden ze naar eigen zeggen weinig met problemen door alcohol- en/of druggebruik geconfronteerd. Af en toe wordt er al eens een bezoeker agressief, maar dit is dan voornamelijk naar de portiers wegens hun deurbeleid of naar barpersoneel wegens het weigeren van alcohol.

Sommige professionelen uit het uitgaansleven wijten een gespannen agressieve sfeer aan het drinken van alcohol, al dan niet in combinatie met andere middelen. Organisatoren van holebiparty's en studentenfeiven vernoemen vaker een agressieve sfeer.

"Incidenten? Pff, behalve agressie, niet echt."

Hoe merk je dat?

"Tegenover security of tegenover medewerkers of medefuivers."

"Het enige probleem dat ik wel heb aan de ingang, waar eigenlijk al een selectie gebeurt door de portiers, dat daar wel incidenten optreden omdat mensen geweigerd worden. En dat er daar discussies ontstaan omdat zij niet binnen mogen en andere mensen wel. En dat kan rap escaleren."

"Agressie merk je wel, maar we doen weinig allnighter. Meestal stoppen we rond 10u30 en dan gaan de toegen toe tussen 12 en 01 uur. Als je zo een ganse nacht fuift dan vind ik dat je een mentaliteitswending krijgt tussen 12 en 3. En dan begint iedereen goed zat te worden en dit en dat. En dan kan het wel eens zijn dat je ook terug een vrij agressieve sfeer krijgt."

"En agressieve mensen? Neen en als het er is dan is dat door alcohol."

Gezondheidsproblemen komen af en toe voor, maar dan gaat het voornamelijk over dronken personen die overgeven en mensen die gedesoriënteerd zijn door hun illegaal druggebruik. De ambulance hoeft maar weinig gebeld te worden, hoewel de weerstand van clubeigenaars hiervoor ook een rol kan spelen.

"De probleemgevallen van mensen die te veel gebruikt hebben of te veel gedronken hebben dat is fifty-fifty. Het is beperkt maar het is niet meer het één of het ander."

Hoe frequent zijn er problemen?

"Dat is echt niet frequent, één keer per maand misschien gemiddeld, en niet altijd zo ernstig dat we een ziekenwagen moeten bellen. Dat is misschien gewoon iemand die we naar buiten dragen die moet overgeven en die na een kwartier weer bij zijn positieven is en die dan weer op zijn eigen benen verder kan."

"Dat was een meisje die met mij was komen praten en na 5 minuten was die gewoon 'boem' achterover gevallen. Maar ik had al gezien dat er iets niet, dat er iets mis mee was. Maar ik ben dan nog zo beleefd om er een conversatie mee te voeren en dat ging dan over muziek. Maar die is naast mij k.o. gevallen, we hebben dan de portier gebeld en dienen heeft hem daarover ontfermd."

"Want een ziekenwagen bellen is controle van de politie. Men probeert zelf al een eerste selectie of grens te doen. Want als die politie er veel aan te pas komt dan krijgt de club..."

2. Preventieve maatregelen

De helft van de respondenten ziet weinig problemen, wat volgens hun afhankelijk is van het beleid van de club of de feestzaal. Algemeen proberen ze reeds aan de deur hun publiek te selecteren om te anticiperen op problemen. Eén sleutelfiguur heeft het ook over de aanpassing van de openingsuren om bepaalde groepen aan te trekken of excessen tijdens de nacht te vermijden.

"[...]Daarom hebben we in de tijd bijvoorbeeld Rai concerten ook om 16 uur in de namiddag en niet meer 's avonds om 20 uur omdat we ontdekt hadden dat de dames om 16 uur in de namiddag nog mee mochten en 's avonds niet meer. Als je een gemengd publiek krijgt is iedereen veel kalmer en is

meer een feestgebeuren terwijl als je, laat ons zeggen, overwegend een mannelijk publiek krijgt in die Rai dan, dan was de sfeer enorm gespannen.”

“Dat heeft te maken voor een groot deel met het deurbeleid van de café. Er zijn cafés die systematisch een bepaalde groep weren. [...]”

Eén van de topics die meermaals aan bod kwam is barbeleid. Sommige organisatoren passen hun aanbod aan: geen sterke drank, geen alcopops, geen all-in formules. Anderen weigeren drank aan bepaalde bezoekers, zoals dronken personen, min 16-jarigen. Een prijzenbeleid wordt in één fuifzaal ook toegepast en twee organisatoren van evenementen geven gratis water aan hun bezoekers.

“Wij delen gratis drank uit. Daarvoor niet altijd water, water is wel beste. Er is een watervoorziening. En dit jaar zeggen we tegen cola light die van die samples uitdelen, doet dat maar.”

“Wat ik niet ga doen is een 'all-in' formule van dranken, dat vind ik een gevaarlijk verhaal. Voor mensen die bijvoorbeeld 60 euro betalen; op Oudejaar wordt dat veel gedaan. Ik heb dat al een paar keer gezien, ... Vooral jongere mensen kunnen daar geen weg mee [...] Een uur na opening, ge moogt er zeker van zijn, die jonge gasten die liggen al te kotsen.”

Enkele sleutelfiguren vinden het moeilijk om tegen druggebruik op te treden. Zij zijn er van overtuigd dat drugs een realiteit zijn en dat die steeds aanwezig zullen zijn op evenementen of in clubs. Rond dealers bestaan wel duidelijke afspraken: dealers worden onmiddellijk verwijderd van de locatie. Via fouille door security, observaties door stewards en melding door bezoekers zelf worden de dealers er uit gepikt.

“Het voordeel van grote evenementen is dat de ingangscntrole redelijk strikt gebeurt, er wordt gefouilleerd. In vele gevallen wordt er met de politie een afspraak gemaakt voor de aanwezigheid van drugshonden om de dealers er uit te halen wat niet wil zeggen dat er natuurlijk binnen gesmokkeld wordt en dat er natuurlijk drugs aanwezig zijn, dat is duidelijk.”

Wat het druggebruik zelf betreft zijn de regels minder strikt: vaak is de afspraak dat als het niemand stoort men de druggebruiker zijn gang laat gaan. Anderen vragen dan weer om geen drugs binnen de locatie te gebruiken. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen cannabis en het gebruik van andere drugs.

“Cannabis wat doen wij daar tegen: mensen die wij zien gebruiken, die ons security ziet gebruiken, die worden gewoon gevraagd om dat niet te doen op het festivalterrein. We zijn daar niet boos om. We gaan er van uit: een druggebruiker is geen crimineel. We gaan de mensen ook niet buiten zetten, we vragen het gewoon niet hier te doen. Want dan krijg je verwijten naar je hoofd. Er is altijd wel iets. Dat is heel moeilijk om dat in te dijken.”

“ Jaja voor alles [alles wordt vooraf gebruikt omdat ze niet gepakt zouden kunnen worden], behalve voor smoren, hash of marihuana. Dat is ergens ... het is niet legaal maar dat wordt zowat gedoogd. We zeggen er hier niets op, het gebeurt wel openlijk, en dat gebeurt hier heel veel. We houden er ons niet meer mee bezig.”

Dat staat niet in uw prioriteiten?

“Totaal niet. Ons beleid is dealers eruit halen, zolang dat ze zich amuseren, geen probleem, ze moeten nu natuurlijk niet openlijk lijnen staan nemen. We weten dat het gebeurt en we kunnen niet iedereen gaan buiten smijten die gebruikt, want dan schieten er niet veel van over. Dat is gene zever. En zolang ze zich amuseren en hun eigen ook niet in gevaar brengen is dat niet echt een probleem.”

Het volgen van een EHBO-cursus of cursus over drugs stelt de security of ander personeel in staat om gepaster te reageren bij problemen. Sommige hebben ook een vaste EHBO-post of vragen een

kruisvereniging om aanwezig te zijn. Andere preventieve initiatieven die genomen worden zijn voornamelijk sensibiliseringsinitiatieven: ophangen van affiches, duidelijke affiches met de regelgeving, harm reduction organisaties uitnodigen,...

"Security is EHBO opgeleid, ik ook, EHBO opgeleid ik heb ook een specifieke drugs opleiding gekregen. Dus naargelang de symptomen proberen we op de juiste manier te reageren. Maar het wordt moeilijker en moeilijker te raden van wat het is door de combinaties."

"Ja en bijvoorbeeld hetgeen dat jullie doen, drink genoeg water, zorg dat je niet oververhit raakt, heel toegankelijke affiches, dat is geweldig. Want, ik heb het nu niet alleen over de GOA-scene, in de uitgaansscene in het algemeen weet de grote meerderheid niet 100% waar ze mee bezig zijn of hoe dat ze moeten ingrijpen als er iets gebeurt."

5. Discussie

Dit onderzoek naar trends in druggebruik in het uitgaansleven komt tegemoet aan de nood aan objectieve informatie over het druggebruik in het uitgaansleven. Wereldwijd wordt deze setting onder de focus gebracht van onderzoekers, preventiewerkers, hulpverleners en beleid. Willen we het middelengebruik en andere gezondheidsrisico's in het uitgaansleven efficiënt aanpakken, dan is het noodzakelijk om een zicht te hebben op het druggebruik in deze setting. Dit onderzoek is indicatief van aard en is niet representatief voor heel het uitgaansleven. De resultaten zijn van belang om een preventiebeleid binnen de uitgaanssector te onderbouwen. Ze zijn niet alleen belangrijk voor de wetenschappelijke ondersteuning van preventie-initiatieven, maar ook voor de contacten met professionals uit het uitgaansleven (organisatoren, clubeigenaars,...). Gezien zij belangrijke partners zijn bij preventie, is het een noodzaak om hen blijvend te informeren en te sensibiliseren voor deze thematiek.

In 2003 hebben we 666 uitgaanders via schriftelijke enquêtes bevraagd op festivals, events en in clubs. Om de cijfers meer in hun context te kunnen plaatsen en meer duiding te geven, gingen we in 2004 aan de slag met interviews. Enerzijds kozen we voor individuele interviews met professionals uit het uitgaansleven (DJ, clubeigenaar, portier,...) anderzijds voor een focusgroep met uitgaanders zelf. In 2005 werden opnieuw uitgaanders via schriftelijke enquêtes bevraagd. We konden 702 respondenten bereiken. De respondentengroep bereikt in 2005 is iets ouder dan deze in 2003, maar is voor het overige vergelijkbaar. Opnieuw interviewden we in 2006 professionals in het uitgaansleven en organiseerden voor de derde maal een survey in het uitgaansleven in de zomer van 2007 met 775 bruikbare vragenlijsten. De respondentengroep is vergelijkbaar met deze uit 2005.

Het voorliggend onderzoeksrapport geeft de resultaten van het onderzoek in 2006 en 2007 weer en maakt een vergelijking met de resultaten van de voorbije jaren. In de discussie brengen we alle resultaten van het volledige onderzoek samen. Als we spreken over cijfers, enquêtes, kwantitatieve gegevens,... refereren we naar de onderzoeken van 2003, 2005 en 2007. Schrijven we interviews, sleutelfiguren, kwalitatieve gegevens,... dan gaat het over de onderzoeken van 2004 en 2006.

MIDDELEN

De indeling naar producten zorgt ervoor dat de preventieaanpakken die geformuleerd worden voornamelijk middelengericht zijn. Het gebruik van alcohol en drugs is echter een samengaan van product (middel), gebruiker (mens) en omgeving (milieu) en preventie bestaat dus niet enkel uit het centraal zetten van het middel, bv. door productinfo te geven.

Alcohol

Belangrijkste gegevens uit het uitgaansonderzoek 2003 tot en met 2007

Sinds het begin van het onderzoek is alcohol de belangrijkste uitgaansdrugs. In 2005 zagen we een daling in het regelmatig gebruik van alcohol, maar in 2007 zien we terug het niveau van 2003. Alcohol wordt voornamelijk tijdens het uitgaan gebruikt, maar in 2007 drinkt bijna vijf van de tien uitgaanders ook voor het uitgaan.

Uit verdere analyses blijkt dat er enkel een zwak verband is tussen leeftijd en het drinken van alcohol. Er zijn evenveel mannen als vrouwen die alcohol drinken, maar mannen drinken frequenter. Ook respondenten die vaker op café gaan drinken regelmatig.

Uit de interviews blijkt dat alcohol in alle scenes gedronken wordt, maar we zien enkele verschillen. Tijdens punk- en r&b-concerten wordt er veel bier gedronken. Verder blijkt dat in de clubs en op dance events sterke drank gedronken wordt in combinatie met energy drinks of frisdranken en minder bier. Een andere trend is ook het drinken van champagne in de clubs.

Omwille van de hoge prijzen van alcohol in de club of op het evenement gaan jonge uitgaanders zich op voorhand reeds indrinken of brengen zelf flessen drank mee naar het festival. Op studentenfeesten bestaat het aanbod vaak uit promotionele acties van één bepaalde soort alcoholische drank en wordt die dan ook omwille van de goedkope prijs heel veel gedronken. Heel jonge uitgaanders drinken meer goedkopere dranken (net zoals de studenten) en kennen volgens de geïnterviewden die reeds studentenfeesten hebben georganiseerd hun eigen grenzen hieromtrent niet.

Indien er zich problemen voordoen bij uitgaanders dan gaat het vaak omwille van te veel drinken. Een doordacht barbeleid is dan ook één van de maatregelen die organisatoren en eigenaars zelf aankaarten als een effectieve maatregel.

Literatuur

De internationale literatuur bevestigt dat alcohol de belangrijkste uitgaansdrug is in de westerse wereld (Pijlman e.a., 2003; EWDD, 2002a; Tossmann e.a., 2001). De sociale aanvaardbaarheid van alcohol heeft een invloed op het alcoholgebruik in het uitgaansleven. Aangezien alcohol drinken aanvaard is bij volwassenen, beschouwen jongeren en jongvolwassenen het drinken van alcohol als normaal en behorende bij het volwassen worden (Engels & Knibbe, 1997). Mensen stellen hier niet zo veel vragen rond als bij het gebruik van illegale drugs.

Parker e.a. (1998) beschouwen alcohol als onderdeel van de jongerencultuur. De populariteit van alcohol wordt verklaard doordat alcohol beschikbaar, toegankelijk, legaal en het effect voorspelbaar is (men weet wat men neemt in tegenstelling tot illegale drugs).

Geslachtsverschillen in alcoholconsumptie zijn zo wijd verspreid dat het beschouwd kan worden als één van de weinig universele geslachtsverschillen in sociaal gedrag (Holmila & Raitasalo, 2005). In veel culturen is alcohol drinken één van de machtigste symbolen van geslachtsrollen en identiteiten.

Uit onderzoek blijkt dat als er problemen zijn door middelengebruik, dit vaak door het gebruik van alcohol komt (Pijlman e.a., 2003; Passies, 1991). Het gaat hier dan over gezondheidsproblemen, maar ook over problemen in het verkeer en agressie (Bieleman e.a., 1998). Uit de cijfers van Educare (Pijlman e.a., 2003) merken we dat het percentage alcoholgebruik bij EHBO-bezoekers op grote dansevenementen toeneemt over de jaren heen.

Ondanks vele alcoholcampagnes, blijft een grote groep jongvolwassenen uitgaan en rijden onder invloed van club naar club of wanneer ze naar huis gaan (Degenhardt e.a., 2006; Scheers e.a., 2006).

Reflecties en aanzetten

In preventiecampagnes naar jonge mensen in het algemeen en in het uitgaansmilieu in het bijzonder zien we dat de nadruk vooral wordt gelegd op het gebruik van illegale drugs. Uit dit onderzoek blijkt dat alcohol niet uit het oog mag verloren worden en dat er wellicht meer aandacht moet besteed worden aan de risico's van alcoholgebruik, zowel binnen de bestaande preventie-initiatieven als afzonderlijke aandacht voor alcohol binnen het uitgaansleven.

De wetgeving is niet altijd goed gekend door de verkopers van alcohol. In 2008 laait de discussie over wetgeving en alcohol verkopen aan jongeren op naar aanleiding van het opmaken van een Nationaal Alcohol Actie Plan. Voorlopig is er een gezamenlijke intentie ondertekend door de verschillende bevoegde ministers van volksgezondheid. Één van de topics houdt een wijziging van de wetgeving terzake in.

Het is belangrijk om de wetgeving omtrent de verkoop en het schenken van alcohol duidelijk te communiceren naar horecapersoneel, winkeliers (o.a. van nachtwinkels), barpersoneel, jeugdhuisen en gebruikers,... . Dit is een belangrijk onderdeel van het verantwoord schenken en

alcohol verkopen. Ook het opstellen van een doordacht prijzenbeleid kan jonge mensen stimuleren om verantwoord om te gaan met alcohol. Een mogelijk voorbeeld is niet-alcoholische dranken goedkoper maken dan de alcoholische dranken of gratis water verstrekken. Zeker bij jonge mensen blijft budget een belangrijke rol spelen in hun keuze. Zo merken we steeds meer dat jonge mensen zich indrinken vooraleer ze uitgaan o.a. om geld te besparen (Alcohol en opvoeding⁸, 2004a; Nabben e.a., 2005). Ook de cijfers uit voorliggend onderzoek wijzen er op dat een groot deel reeds vóór het uitgaan alcohol drinkt. Sommige zijn reeds dronken wanneer ze toekomen in de club of op het evenement. Het is belangrijk om rond dit indrinken preventie-initiatieven op te zetten. Voor deze doelgroep lijkt het verder belangrijk te focussen op de kortetermijneffecten (dronkenschap, alcohol en verkeer, agressie en onveilige seks, acute intoxicatie) en op de combinatie van alcohol met andere drugs (zie verder). Ook de EHBO-posten zullen regelmatig te maken krijgen met problemen door alcoholgebruik en dienen hierop voorzien te zijn. De behandeling van fysieke problemen is vaak een goed moment om door te verwijzen naar (drug)hulpverlening (Vanderplasschen e.a., 2002).

Cannabis

Belangrijkste gegevens uit het uitgaansonderzoek 2003 tot en met 2007

Bijna de helft van de uitgaanders in 2007 gebruikte in het laatste jaar cannabis. Bekijken we de evolutie van het laatstejaarsgebruik van cannabis over de jaren heen dan zien we een daling in aantal gebruikers in 2005, maar merken we dat in 2007 het aantal terug naar het niveau van 2003 stijgt.

In 2007 gebruikte meer dan één op tien dagelijks cannabis. Het gaat hier voornamelijk om werkende mannen tussen de leeftijd van 17 en 24 jaar.

Cannabis wordt zowel voor, tijdens als na het uitgaan gebruikt. Cannabis gebruikt men vaak in groep, maar staat ook nummer één bij individueel gebruik. Over de jaren heen merken we dat het gebruik na het uitgaan en het individueel gebruik aan het dalen is. In 2005 zagen we een daling in het cannabisgebruik tijdens het uitgaan.

Hoewel we in 2003 en 2005 nog zagen dat de respondenten van dance events meer cannabis rookten dan deze in clubs, verdwijnt dit verschil in 2007. Enkel bij de respondenten van rockfestivals blijft het cannabisgebruik lager dan bij de andere groepen.

Er is geen verband tussen de frequentie van cannabisgebruik en leeftijd. Hoe vaker uitgaanders cannabis gebruiken, hoe meer ze ook aangeven dat ze hun drugs zelf bij een vaste dealer of in de coffeeshops kopen.

Uit de interviews (2006) blijkt dat cannabisgebruikers in alle scenes aanwezig zijn, hoewel het in sommige locaties minder zichtbaar zal zijn. Zo zal men in de club zelf zelden cannabis roken, vermits ze niet buiten gesmeten willen worden. Vaak gaat men dan ook naar buiten of naar de auto om cannabis te roken. Bij enkele groepen van uitgaanders of tijdens bepaalde concerten kunnen eigenaars naar eigen zeggen geen cannabisgebruik verbieden, het hoort bij de scene zoals bijvoorbeeld bij reggae.

Literatuur

Cannabis is het meest gebruikte illegale middel in de Europese Unie (EWDD, 2007). De cijfers over gebruiksfrequentie die we in het uitgaansonderzoek vonden, zijn vergelijkbaar met het Europees onderzoek van Calafat e.a. (1999). Het cannabisgebruik is een onderdeel van de (jongeren)cultuur geworden volgens Decorte en zijn collega's die een onderzoek hebben gedaan naar cannabisgebruikers in Vlaanderen (2003). O' Callaghan & Hannon (2003) kwamen in hun onderzoek naar normalisatie van cannabisgebruik tot de conclusie dat de heersende normen minder doorslaggevend zijn voor de cannabisgebruikers dan persoonlijke overtuigingen. Volgens hen kan men zich best op persoonlijke overtuigingen focussen indien men het cannabisgebruik wil

⁸

'Alcohol en opvoeding' is de website van STAP

verminderen. Ook andere auteurs hebben het over de normalisatie van cannabisgebruik (Parker e.a., 1998; Duff, 2005).

In de leerlingenbevraging van VAD (2006) zien we dat in de loop van de jaren er meer leerlingen zijn die denken dat hun beste vrienden het zouden afkeuren als zijzelf cannabis zouden proberen of gebruiken. Bijgevolg zijn er minder leerlingen die een meer tolerante houding (niet reageren of goedkeuren) van hen verwachten (Kinable, 2006).

Reflecties en aanzetten

Het percentage dagelijks gebruik van cannabis dat we zien in de kwantitatieve cijfers is verontrustend. Cannabis komt net als alcohol in alle scenes en in alle groepen voor. Leggen we het dagelijks gebruik er naast dan kunnen we concluderen dat dit wijst op een steeds grotere aanvaarding van het cannabisgebruik in zeer verscheidene situaties en op zeer verscheidene momenten.

Mogelijks heeft het maatschappelijk debat dat de laatste jaren gevoerd wordt een invloed op het cannabisgebruik en/of de bespreekbaarheid ervan. Misschien is er hierdoor meer tolerantie ontstaan voor cannabisgebruik.

Toch wijzen Bernaert en Kinable (2003) erop dat men het cannabisgebruik bij secundaire schoolleerlingen vaak overschat: cannabis neemt een eigen plaats in de leefwereld van jongeren in maar ze stellen het gebruik ervan niet op dezelfde lijn als het drinken van alcohol. Hoewel 'iedereen gebruikt' een gangbare uitspraak is, strookt dit niet met de realiteit. Vaak bestaat er een vertekend beeld over de omvang van het cannabisgebruik. Er zijn ook heel wat mensen die niet gebruiken. Preventie kan er dus op wijzen dat de perceptie van veel jongeren dat iedereen gebruikt, niet correct is.

Net zoals bij alcohol moeten we vooral aandacht vragen voor de kortetermijneffecten (waaronder problemen met kortetermijngeheugen, rijden onder invloed, gebruik in aanwezigheid van minderjarigen en juridische gevolgen) en voor combigebruik, maar ook het regelmatig (o.a. dagelijks) gebruik buiten de uitgaanscontext moet aandacht krijgen. Uitgaan en alles wat daarrond hangt, maakt voor veel jonge mensen immers deel uit van een bredere levensstijl en leefwereld.

Xtc

Belangrijkste gegevens uit het uitgaansonderzoek 2003 tot en met 2007

De drug die na cannabis en alcohol het meest gebruikt wordt in 2007, is xtc. Bijna één vijfde van de respondenten gebruikte het laatste jaar xtc, voornamelijk occasioneel. Ook bij het combigebruik komt het op de derde plaats als meest genoemde middel. Xtc wordt voornamelijk gebruikt tijdens het uitgaan en als men in groep is.

De frequentie van xtc-gebruik stijgt met de leeftijd. Hoe vaker men xtc gebruikt, hoe vaker ze de drugs zelf bij een vaste dealer kopen.

Het gebruik van xtc vertoont een stabiele lijn over de jaren heen. In de gebruikspatronen merken we wel dat minder respondenten het gebruik tijdens het uitgaan en individueel gebruik aankruisen.

Uit de interviews van 2006 blijkt dat er in de hardscene meer xtc gebruikt wordt. Dit heeft ook te maken met de jonge leeftijd van de uitgaanders in deze scene. Xtc is nog steeds goedkoper dan andere drugs en de drempel om een pil in te nemen is lager dan snuiven. Net zoals in 2004 duidelijk naar voren kwam uit de interviews zijn de respondenten het er nog steeds over eens dat er meer xtc-pillen dan vroeger geslikt worden tijdens één uitgaansnacht.

Literatuur

De literatuur meldt een stagnering of zelfs afname van het xtc-gebruik bij de algemene bevolking

(EWDD, 2003; Pijlman e.a., 2003; de Bruin e.a., 1999). Enkel bij jonge twintigers die naar clubs en feestjes gaan, zou er nog sprake zijn van een stijging (Korf e.a., 2003). Schifano e.a. (1998) wijzen er in hun onderzoek op dat gebruikers voornamelijk occasioneel gebruiken omdat de positieve en aangename effecten van het xtc-gebruik dalen bij frequent gebruik.

Verschillende onderzoeken tonen aan dat xtc-gebruikers typische combigebruikers zijn, die zowel legale als illegale middelen mixen met xtc (Allott & Redman, 2006; Akram & Galt, 1999; Schifano e.a., 1998; Topp e.a., 1999).

Onderzoek naar het aantal geconsumeerde pillen is beperkt (EWDD, 2004). Calafat e.a. (2001) onderzochten het aantal pillen dat occasionele en regelmatige xtc-gebruikers innamen per nacht. 33% van de respondenten vertelde dat ze één pil per nacht nam, 29% één à twee pillen en 17% drie of meer pillen. Respondenten uit het onderzoek van Allott en Redman (2006) bevestigen dat xtc voornamelijk tijdens het uitgaan gebruikt wordt.

Reflecties en aanzetten

Xtc wordt voornamelijk tijdens het uitgaan gebruikt. Dit toont het belang van preventie-initiatieven tijdens het uitgaan of in de uitgaanssetting aan. Gratis waterverstrekking kan voorkomen dat gebruikers oververhit geraken. Ook een goede temperatuurbeheersing, een chill out-ruimte en een vestiaire zijn noodzakelijk. Voor als het echt fout gaat, kan het personeel van de uitgaansgelegenheid een cursus Eerste Hulp bij Drugincidenten volgen. Andere methodieken zoals peer support kunnen ingezet worden op het event zelf om de uitgaanders te informeren over hun druggebruik.

Nieuw onderzoek zou moeten uitwijzen of uitgaanders inderdaad meer xtc-pillen dan vroeger nemen. Dat de kwaliteit van de pillen achteruit zou gaan, wordt niet bevestigd in het EWS-systeem. De laatste jaren melden de EWS-berichten een trend van een hoog percentage MDMA in xtc-pillen. Deze feiten worden bevestigd door de DIMS-registratie (Van Dijk, 2008).

Cocaïne

Belangrijkste gegevens uit het uitgaansonderzoek 2003 tot en met 2007

Eén op zes uitgaanders in 2007 gebruikte in het laatste jaar cocaïne, voornamelijk occasioneel. Over de jaren heen zien we een duidelijke stijging van het cocaïnegebruik in het uitgaansleven. Cocaïne en xtc benaderen elkaar zeer dicht in 2007.

Cocaïne wordt voornamelijk tijdens het uitgaan gebruikt, maar onderscheidt zich van xtc door ook nog een vrij hoog gebruik na het uitgaan en voor het uitgaan. Als enige drug is het gebruik tijdens het uitgaan niet gedaald over de jaren heen. Het gebruik in groep was reeds gedaald in 2005 en deze trend zet zich voort.

We zien ook een duidelijk verband met de leeftijd: hoe ouder men wordt, hoe frequenter cocaïne gebruikt wordt. En hoe vaker cocaïne gebruikt wordt, hoe meer men de drugs zelf bij een vaste dealer koopt. De combinatie van cocaïne met alcohol is een populaire mix.

Net zoals uit de interviews van 2004 al bleek, zijn ook de sleutelfiguren van 2006 van mening dat in clubs waar de leeftijd iets hoger ligt er meer cocaïnegebruik zal zijn. Het is nog steeds aan een opmars bezig omwille van het imago van cocaïne: het is een hip, trendy middel en wordt hoog aangeschreven in de clubwereld. Het snuiven zelf van cocaïne wordt meestal op de toiletten gedaan. Ook het sociale aspect speelt hierbij een rol.

Na het uitgaan wordt cocaïne gesnoven om wakker te blijven en verder te kunnen feesten.

Literatuur

Zowel de literatuur, onze cijfers, als de uitspraken van de geïnterviewden duiden op een stijging wat betreft het gebruik van cocaïne (EWDD, 2008; Korf e.a., 2003; Evenepoel, 2005).

Het EWDD geeft in haar jaarverslag van 2004 mee dat de cocaïneconsumptie onder jonge

recreatieve gebruikers over het algemeen laag is. Dit zou nog steeds te danken zijn aan de hogere prijs van cocaïne ten opzichte van xtc-pillen, net zoals uit de interviews blijkt. Toch is cocaïne in prijs gedaald en dit zou volgens Calafat e.a. (1999) een invloed hebben op de groeiende populariteit van cocaïne. De gemiddelde straatwaarde in 2006 van cocaïne en xtc is respectievelijk 48 euro per gram en 3.3 euro per pil (Lamkaddem & Roelands, 2007).

Reflecties en aanzetten

De opmars van cocaïne was al een tijdje onderwerp van vele gesprekken binnen het uitgaansleven. En hoewel we dit in 2005 nog niet in de cijfers bevestigd zagen, zien we nu over de ganse lijn een stijging in het laatstejaarsgebruik. Dit heeft o.a. te maken met het sexy imago van cocaïne. Het product wordt gezien als de champagne van de drugs. Bovendien heeft de gebruiker het gevoel dat hij de drug kan controleren, doordat de effecten van korte duur zijn.

Door alcohol met cocaïne te combineren heeft de gebruiker het gevoel dat hij niet dronken is en wordt de roes van het cocaïnegebruik versterkt.

Preventie-initiatieven binnen het uitgaansleven zouden dus zeker het stijgend cocaïnegebruik in acht moeten nemen (cf. Coke stickeractie VAD). Hierbij kan best gefocust worden op korte-, maar ook langetermijneffecten. Op korte termijn moeten de acute gezondheidsrisico's van cocaïnegebruik benadrukt worden en kan de combinatie alcohol en cocaïne toegelicht worden. Ook de invloed op rijvaardigheden en agressief gedrag kan deel uitmaken van de informatie voor de gebruiker. Op lange termijn is de verslavende eigenschap van cocaïne een relevante invalshoek.

Speed, GHB, Ketamine

Belangrijkste gegevens uit het uitgaansonderzoek 2003 tot en met 2007

Over de jaren heen zien we het laatstejaarsgebruik van speed schommelen: van 9.5% over 7,0% naar 10,0% (respectievelijk 2003, 2005 en 2007).

Het gebruik van GHB en ketamine blijft heel beperkt in onze steekproef. In 2007 zien we wel een stijging in vergelijking met 2003 en 2005.

In de interviews met de sleutelfiguren blijkt dat de verschillende scenes maar weinig in contact komen met GHB en ketamine, met uitzondering van de gayscene. Speed komt hier en daar voor zoals in de dance scene. Het zijn de iets jongere uitgaanders die speed zullen gebruiken.

Literatuur

In Nederland is GHB een middel dat de afgelopen jaren steeds populairder is geworden onder een steeds grotere groep van gebruikers (Pijlman e.a., 2003; Korf e.a., 2003). Doosje⁹ beweert dat het gebruik van GHB in Nederland overroepen is (mede door de media) en eigenlijk maar beperkt gebruikt wordt. Volgens dr. Calle¹⁰ is het gebruik van GHB over zijn hoogtepunt in Vlaanderen. Dit zou de beperkte gebruikscijfers in het uitgaansonderzoek kunnen verklaren.

Ook voor ketamine is het gebruik in Nederland beperkt gebleven tot een kleine subcultuur van gebruikers (Korf e.a., 2003; Pijlman e.a., 2003).

GHB en ketamine hebben een duidelijk ander effect dan de traditionele uitgaansdrugs (speed, coke en xtc). Ze werken remmend, waardoor ze nooit razend populair zullen worden in het uitgaansleven (De Loor, 2006¹¹).

Reflecties en aanzetten

Een regelmatige herhaling van het uitgaansonderzoek zal ons meer duidelijkheid geven over het gebruik van GHB in het Vlaamse uitgaansleven. We zien nu reeds een duidelijke stijging, maar het

⁹ Otto Doosje: medewerker van het Trimbos-instituut, Nederland. Communicatie op presentatie op Club Health (2004).

¹⁰ Persoonlijke communicatie met Prof. Dr. Calle op 17 februari 2004. Prof. Calle is spoedarts en coördinator van de EHBO-posten op grote evenementen (waaronder 'I Love Techno') in Gent. Deze uitspraak is op basis van zijn ervaring.

¹¹ Communicatie op DIMS-dag in Utrecht: presentatie van August De Loor. Hij is directeur van de Stichting Adviesbureau Drugs in Nederland.

blijft een beperkte groep. De cijfers van de komende surveys zullen meer duidelijkheid brengen. Correcte en feitelijke informatie over GHB blijft onafgezien de frequentie van gebruik zeer belangrijk omdat er nog steeds hardnekkige mythes leven als zou GHB een vloeibare vorm van xtc zijn. Tegenwoordig wordt de naam 'vloeibare xtc' vervangen door 'vloeibare'.

COMBIGEBRUIK

Belangrijkste gegevens uit het uitgaansonderzoek 2003 tot en met 2007

Vier vijfde van de laatstejaarsgebruikers van illegale drugs uit het onderzoek in 2007 combineert alcohol met illegale drugs en iets meer dan de helft combineert verschillende illegale drugs. Alcohol, cannabis, xtc en cocaïne worden het vaakst opgegeven als de middelen die ze het meest gebruiken. De onderlinge combinaties komen regelmatig voor, de combinatie alcohol met cocaïne lijkt aan populariteit te winnen. Werkende respondenten combineren vaker dan studenten, maar er zijn geen verbanden terug te vinden tussen leeftijd en combigebruik.

In de vergelijking over de jaren heen vinden we geen verschillen.

Ook uit de individuele interviews blijkt dat combigebruik een realiteit is. Toch zijn volgens hen niet alle uitgaanders zich hiervan bewust; het is dikwijls een gewoonte en gebeurt niet intentioneel. Welke middelen gecombineerd worden is afhankelijk van het aanbod van die avond.

Literatuur

Uit de literatuur merken we dat combigebruik steeds vaker voorkomt (Pijlman e.a., 2003; Measham e.a., 2001; Nabben & Korf, 2000; Calafat e.a., 1998). Bovendien vinden we in verschillende publicaties een bevestiging van onze resultaten over combigebruik terug (Measham e.a., 2001; Calafat e.a., 1999; Nabben & Korf, 2000; Tossman e.a., 2001; Winstock e.a., 2001; Parker & Williams, 2003; Riley & Hayward, 2004).

Combigebruik houdt extra gezondheidsrisico's in en kan leiden tot zeer onaangename gevolgen. Het risico op een overdosis wordt groter. De effecten van een drugmix zijn persoonsgebonden, en afhankelijk van hoeveel iemand gebruikt. Combigebruik kan ervoor zorgen dat effecten sterker worden en/of langer aanhouden, maar ook dat ze elkaar juist tegenwerken of afzwakken. Ook de samenstelling van het middel en de context beïnvloeden de effecten. De gevolgen zijn dus nog minder voorspelbaar dan bij het gebruik van één drug.

Reflecties en aanzetten

Wereldwijd groeit de aandacht voor combigebruik. Ook uit dit uitgaansonderzoek zien we dat een aanzienlijk deel van de laatstejaarsgebruikers van illegale drugs regelmatig combineert. De gevolgen van het combineren van verschillende drugs zijn onvoorspelbaar en combigebruik houdt grote risico's in die de gezondheid van gebruikers in gevaar kunnen brengen.

Gezien de extra risico's van combigebruik is meer onderzoek nodig om dit fenomeen van nabij te volgen.

In het onderzoek zijn er meer uitgaanders die illegale drugs combineren met alcohol dan uitgaanders die illegale drugs met andere illegale drugs combineren. Hier zou 'gewoonte' een belangrijke rol spelen. Preventieboodschappen moeten er dus op gericht zijn uitgaanders erop te wijzen dat ze vaak combineren uit gewoonte, hen te ontraden verschillende middelen te combineren en hen te informeren over de mogelijke effecten. Het is hierbij van belang om alcohol niet te vergeten in de verschillende combinaties. Populaire of gevaarlijke combinaties dienen extra aandacht te krijgen (o.a. alcohol met cocaïne en GHB met alcohol). De resultaten van het uitgaansonderzoek bevestigen dat preventie- en harm reductionboodschappen de focus op combigebruik moeten leggen. Op Partywise heeft de surfer toegang tot een pagina met combitopics waarop hij zelf verschillende producten kan combineren.

Voor diegenen die instaan voor de EHBO op events is het belangrijk om op de hoogte te zijn van dit fenomeen en van de juiste behandeling. Deskundigheidsbevordering voor personeel op spoeddiensten en medewerkers op hulpposten (Rode Kruis, Vlaamse Kruis,...) is een belangrijk aandachtspunt. In 2009 worden er in het kader van Partywise initiatieven ondernomen om deze diensten te ondersteunen in hun opleiding hieromtrent.

DRUGGEBRUIKERS VERSUS NIET-DRUGGEBRUIKERS

Belangrijkste gegevens uit het uitgaansonderzoek 2003 tot en met 2007

Over de jaren heen zien we dat het aantal illegale druggebruikers steeds schommelt rond de helft van de uitgaanders en het gaat voornamelijk over cannabis. Uitgaanders die geen alcohol drinken zijn zeldzaam.

Het gebruik van de meeste illegale drugs stijgt naarmate men ouder wordt en stabiliseert vanaf een bepaalde leeftijd (rond de 25 à 30 jaar). Meer werkenden gebruiken illegale drugs dan studenten. Dit verschil was even verdwenen in 2005, maar zien we nu terug opduiken.

Sinds het begin van dit onderzoek bestaat er een verschil tussen mannen en vrouwen. Hoewel we bij bepaalde middelen evenveel mannelijke als vrouwelijke gebruikers terug vinden, gebruiken mannen toch frequenter dan vrouwen.

De meeste middelen worden voornamelijk tijdens het uitgaan en in groep gebruikt. Over de jaren heen merken we wel wat verschillen: het gebruik tijdens het uitgaan is gedaald voor alle middelen (behalve voor cocaïne). Het individueel gebruik is ook gedaald.

De uitgaanders kopen hun drugs voornamelijk niet tijdens hun uitgaansnacht, wel bij vrienden, in de coffeeshop of bij een vaste dealer. Verder blijkt dat hoe vaker uitgaanders in het laatste jaar illegale drugs gebruikten, hoe meer ze zelf hun middelen bij een vaste dealer kopen.

In 2003 kochten druggebruikers hun drugs vaker zelf en kocht men vaker bij vrienden.

De stijging binnen bepaalde leeftijdsgroepen vindt volgens hen een verklaring in het budget van uitgaanders dat hoger ligt bij oudere groepen. Oudere uitgaanders kunnen zich dus duurder en meer drugs veroorloven.

Literatuur

We zien dat het gebruik van de meeste illegale drugs bij de respondenten afneemt vanaf 24 à 30 jaar (Measham e.a., 2001). Het gebruik is gelinkt aan de periode dat jonge mensen relatief vrij zijn in hun doen en laten en nog geen verplichtingen en verantwoordelijkheden dragen ten aanzien van werk, gezin,... (EWDD, 2002a; Plant e.a., 2002; Olszewski & Burkhart, 2002).

Het opnemen van basisverantwoordelijkheden neemt in westerse landen een langere periode in beslag dan voorheen. Jongeren studeren langer, trouwen later, zijn langer afhankelijk van het gezin of zijn ontevreden over de arbeidsmarkt. Dit uitstel van de volwassenheid betekent ook dat steeds meer jonge twintigers en dertigers thuis blijven wonen en meer beschikbaar inkomen hebben om te consumeren (Aubrey e.a., 2001).

Epidemiologische studies tonen een ander druggebruik bij mannen dan bij vrouwen: minder vrouwen gebruiken drugs en ze doen dit minder frequent dan mannen (Calafat e.a., 1999; Measham e.a., 2001). Volgens Carman & Holmgren (1986 in Baker & Yardley, 2002), hebben mannelijke adolescenten een grotere vrijheid om aan risicovolle activiteiten te participeren dan vrouwen. Anderzijds zijn er recente publicaties die de mate van geslachtsverschillen in vraag stellen (Isralowitz & Rawson, 2006; EMCDDA, 2006). Sommige studies tonen aan dat gebruikspatronen van mannen en vrouwen naar elkaar toe groeien (Parker e.a., 1998; Holmila & Raitasalo, 2005; Zilberman e.a., 2003), en Akram & Galt (1999) vonden geen geslachtsverschillen in hun onderzoek in clubs.

Yeh e.a. (2006) concludeerden dat genderspecifieke topics in rekening gebracht zouden moeten worden in de ontwikkeling van preventieprogramma's (bv. rond problematisch alcohol drinken). Uit Rossow's onderzoek (2005) blijkt dat een stijgend druggebruik bij meisjes in hun puberteit samenhangt met een stijging in de prevalentie van zelfmoordpogingen.

Reflecties en aanzetten

We hebben in de discussie tot nog toe enkel stilgestaan bij de respondenten die wel middelen gebruikten. Er is ook een aanzienlijk deel (meer dan de helft) dat in het laatste jaar geen illegale drugs gebruikt heeft. Deze groep van niet-gebruikers verliezen we vaak uit het oog vermits de groep van gebruikers meer de aandacht krijgt. Toch is het belangrijk om ook de niet-gebruikers in kaart te brengen en te achterhalen waarom zij aan het nachtleven deelnemen zonder gebruik van illegale middelen. Daarom zijn preventie-initiatieven die niet-gebruikers in hun gedrag bevestigen belangrijk. De invalshoek van veilig uitgaan kan alle uitgaanders (gebruikers en niet-gebruikers) aanspreken. Iedereen loopt risico om gezondheidsproblemen te krijgen (bijvoorbeeld oververhitting). Ook het gebruik van alcohol kan problemen geven en bijna iedereen die uitgaat drinkt alcohol. In tweede instantie moet verder gedifferentieerd worden naar ondersteuning van niet-gebruikers (via o.a. niet-gebruikende rolmodellen) en 'harm reduction'-initiatieven naar gebruikers. De boodschap voor een meisje van 16 jaar zal er dus anders uitzien dan de boodschap naar een experimenterende jonge twintiger. Akram & Galt (1999) wijzen er verder op dat iets oudere recreatieve gebruikers zich niet zullen vereenzelvigen met boodschappen die gericht zijn op onervaren jonge gebruikers, zoals het leren 'neen' zeggen tegen drugs. Partywise gaat uit van een realistische benadering: legale en illegale drugs zijn een realiteit in het uitgaansleven en Partywise richt zich in zijn boodschappen naar zowel de gebruikers als de niet-gebruikers.

Structurele maatregelen ter preventie van gezondheidsproblemen bij zowel gebruikers als niet-gebruikers zijn bijvoorbeeld een aangepast prijzenbeleid m.b.t. alcoholische dranken, gratis waterversprekking en temperatuurregeling (Buisman & Esseveld, 1988). Voor verdere uitwerkingen hieromtrent verwijzen we naar de 'Partywise Feestwijzer' en het dossier 'Veilig Feesten' (Van Havere e.a., 2007).

Verder blijkt uit de resultaten dat de patronen van alcohol- en druggebruik tussen mannen en vrouwen verschillend is, hoewel dit verschil in het uitgaansleven minder groot is dan in de algemene populatie. Als we willen op maat werken van onze doelgroepen, dan zal het nodig zijn om geslachtsverschillen in onze preventie-aanpak in rekening te brengen.

LINK TUSSEN UITGAANSCULTUUR EN MIDDELENGEBRUIK

Belangrijkste gegevens uit het uitgaansonderzoek 2003 tot en met 2007

In het uitgaansonderzoek maken we een onderscheid tussen de respondenten die we bevroegen op dance events, rockfestivals en in clubs. Ook bekijken we de muziekvoorkeur en de frequentie van uitgaan in relatie met middelengebruik.

Alcohol vormt een uitzondering tussen de andere middelen: het wordt op alle locaties gedronken en bijna in dezelfde mate. Enkel de respondenten die vaker op café gaan drinken ook vaker alcohol. Uit de interviews met zaaluitbaters die af en toe ook een studentenfuif op bezoek hebben, komt ook duidelijk naar voor dat studenten heel veel alcohol drinken en promotie-acties versterken dit nog meer.

Dance scene

Illegale druggebruikers komen in 2007 proportioneel 2.5 keer meer voor bij danceliefhebbers. Dit fenomeen was reeds van in het begin van het onderzoek duidelijk, maar de kans is iets gedaald over de jaren heen.

In de groep van clubbers komen meer respondenten voor die een illegale drugs gebruikt hebben in het laatste jaar. Meer in detail blijkt dat hoe vaker men naar clubs gaat, hoe vaker men xtc, cocaïne en speed gebruikt en hoe vaker men illegale drugs combineert op een avond.

Volgens de geïnterviewden worden de typische uitgaansdrugs zoals xtc, cocaïne, alcohol en speed gebruikt in de dance scene. Met een ouder publiek zouden we meer cocaïnegebruik moeten merken (cf. cijfers: als de leeftijd stijgt, stijgt ook de frequentie van cocaïnegebruik). Imago in deze scene is belangrijk en indien het budget het toelaat drinkt men sterke dranken gemixt met frisdrank of energy drinks of bestelt men een fles champagne. Cocaïne hoort ook bij dit imago. Cannabis roken in de clubs zal je minder vaak zien, vermits dit niet stiekem kan gedaan worden. Maar dit wil niet zeggen dat clubbers minder cannabis roken.

Bij grotere dance events zien we dat jongere uitgaanders flessen drank proberen binnen te smokkelen. De anonimiteit is hier ook groter en de kans om gepakt te worden minder hoog.

Uit de interviews blijkt dat het clubleven aan aantal bezoekers verliest door de commercialisering en digitalisering van het uitgaansleven. We merken geen duidelijk afgebakende subculturen meer en spreken daarom over een clubscene. Nochtans bestaan er in deze scene wel enkele subgroepen waar er toch een bepaalde dresscode en dansstijl opduikt en welke gekoppeld is aan een bepaald druggebruik. Zeer actueel gaat het hier over de harddance, een zeer jonge groep waar xtc-gebruik hoger zou liggen.

De GOA-scene wordt ook afzonderlijk genoemd. Hoewel dit in 2004 nog meer underground was, zien we dat deze party's ook meer de commerciële richting uitgaan om een groter en breder publiek te bereiken. Net zoals in de dance scene horen hier de typische uitgaansdrugs thuis, maar wordt dit aangevuld met meer psychedelische drugs. Uit de cijfers van 2007 blijkt dat de kans tot vijf keer groter is om in de groep van GOA-party's bezoekers te vinden die in het laatste jaar een illegale drug gebruikt hebben (in 2005 was de kans tot 20 keer groter). Hoe vaker men naar GOA-party's gaat, hoe frequenter xtc, cocaïne en speed gebruikt worden en hoe vaker men combineert.

Rock scene

De respondenten bevraagd op rockfestivals gebruiken minder vaak cannabis, xtc, speed en cocaïne. Globaal gezien komen er in de groep van rockmuziek liefhebbers minder illegaledruggebruikers voor. Voornamelijk cocaïne en speed wordt beduidend minder vaak gebruikt door deze groep. Uit de interviews blijkt dat op punkavonden meer bier gedronken wordt dan op andere concertavonden. Bij een concertpubliek merken ze voornamelijk enkel alcohol en cannabis. Cocaïne wordt hier af en toe ook genoemd, ook onder de artiesten zelf.

Gayscene

Een andere opmerkelijke scene volgens één van de professionelen is de gayscene. Volgens hem vertoont een bepaalde groep van homo's meer risicogedrag waaronder ook druggebruik. Nieuwe middelen vinden vaak hier hun intrede, waarna ze verspreid en meer mainstream worden. Uit de cijfers van 2007 zien we bevestigd dat in de groep van homoseksuele respondenten er meer illegaledruggebruikers voorkomen en dat het voornamelijk over meer frequent gebruik van xtc en speed gaat.

Homo-avonden organiseren wordt steeds minder populair omwille van de problemen (bv. uitgaanders die te veel drugs nemen) die hiermee gepaard gaan. Je vindt hier volgens de insiders ook meer GHB, poppers en af en toe ketamine terug.

Literatuur

We zien bevestigd in SONAR 98 dat er een link is tussen xtc- en cannabisgebruik en dancemuziek.

Het onderzoek van Riley e.a. (2001) naar druggebruik op dance events toont aan dat de participanten eerder verschillende drugs zullen gebruiken. Tossman e.a. (2001) wijzen er op dat het gecombineerd gebruik op technofeestjes een wijd verbreid fenomeen is.

Legale en illegale drugs worden gebruikt in de verschillende subgroepen die we in dit onderzoek geanalyseerd hebben, maar in de dance scene (discotheken, dance-muziek, respondenten van dance-events) zien we toch een hoger gebruik. Calafat e.a. (2001) stelt het in zijn onderzoek zelfs dat sommigen die tot deze scene behoren het druggebruik promoten en het als een inclusiecriteria af schilderen om bij deze scene te behoren. Adlaf en Smart (1997) concluderen in hun onderzoek dat ervaren druggebruikers aangetrokken worden door 'raves' zoals vroegere generaties druggebruikers aangetrokken werden door rockconcerten. Chen e.a. (2006) vinden dan weer een verband tussen het gebruik van club drugs en het luisteren naar technomuziek.

De resultaten uit het uitgaansonderzoek bevestigen de hypothese over de link tussen muziekstijl en druggebruik, en meer specifiek tussen dance en druggebruik (Forsyth e.a., 1997). Het druggebruik behoort tot een lifestyle. Deze lifestyle impliceert ook naar discotheken gaan, clubs bezoeken en naar (outdoor) dance events gaan. Dancemuziek of deze settings hebben geen oorzakelijke rol, maar zijn gelinkt aan het druggebruik in die zin dat druggebruikers zich vereenzelvigen met de lifestyle waartoe dance behoort. Malbon (1999) heeft het over 'belonging', het bij een groep behoren. Men probeert zich te identificeren met een bepaalde subgroep en neemt de consumptiepatronen over van die subgroep. Dit identificeren gaat over de herkenning dat sommige mensen net zoals zij zelf zijn en anderen juist niet. Er bestaat dan een nood om in de nabijheid te zijn van de groep mensen die dezelfde emotionele betekenis geeft aan het uitgaan.

Over GOA-feestjes vinden we maar weinig onderzoek terug. In België heeft de politie in 2004 (Tersago & Weyts, 2004) een rondvraag verricht naar het druggebruik op GOA-feestjes. Zij omschrijven het als volgt: "GOA party's zijn een soort 'underground' trance party's waar men zeer tolerant blijkt te zijn tegenover het gebruik van verschillende soorten drugs (cannabis, speed, LSD, magic mushrooms, xtc, cocaïne)." Sleutelfiguren uit deze setting nuanceren dit beeld en spreken zich gematigder uit over het druggebruik binnen deze scene.

In 2005 heeft een student in het kader van zijn stage literatuur verzameld over het middelengebruik bij homoseksuele mannen en vrouwen. Dit geeft ons de gelegenheid om hier even bij stil te staan, zonder dat we afbreuk willen doen aan de aandacht voor andere risicogroepen. In de literatuur vinden we resultaten over het hoge druggebruik bij homoseksuele mannen (Foster e.a., 2005; Cochran e.a., 2004; Stall e.a., 2001) in tegenstelling tot de resultaten van onze enquête. Mattison e.a. (2001) en Ross e.a. (2003) concludeerden dat de uitgaanders die naar homofeestjes gingen in hun onderzoek een hoger middelengebruik (in vergelijking met de algemene bevolking) vertoonden dat gepaard ging met onveilige seks. Een andere studie rapporteert hogere scores van druggebruik bij homoseksuele meisjes en jongens (Beatty e.a., 1999). Deze resultaten worden niet altijd bevestigd: Parsons e.a. (2006) vonden in hun onderzoek dat homoseksuele jongens en meisjes niet vaker 'ooit' clubdrugs gebruikt hadden.

Een beperkt aantal onderzoeken probeert ook theorieën in kaart te brengen waarom het middelengebruik in deze groep hoger zou liggen. Enkele verklaringen die aan de basis zouden liggen van dit verhoogd middelengebruik zijn het behoren tot een seksuele minderheid (Dyter e.a., 2003), ervaring met vooroordelen, discriminatie door de seksuele geaardheid (Bux, 1996), het vele uitgaan naar bars voor sociale contacten (Bux, 1996; Dyter e.a., 2003) en het verhogen van het seksueel plezier (Halkitis e.a., 2005).

In de Verenigde Staten is er de laatste jaren, meer dan in Europa, het bijkomende aspect van de 'circuit party's'. Circuit party's is iets typisch voor de gay-subcultuur. Het zijn grote evenementen met soms 15 000 tot 20 000 aanwezigen die meestal op jaarlijkse basis gehouden worden. De feesten worden gekarakteriseerd door spectaculaire lichtshows, muziek, een verering van de 'gay lifestyle' en vaak ook druggebruik. Onderzoeken tonen aan dat op deze feestjes meer hallucinogenen, inhaleer- en stimulerende middelen gebruikt worden (Ross e.a., 2003; Mattisson e.a., 2001, Lee e.a., 2003). Ross e.a. (2003) kwamen in hun onderzoek verder tot de conclusie dat

bezoekers die om sensation-seekingmotieven naar de party's kwamen, meer geneigd zijn om het gebruik van meerdere drugs en seks op drugs te rapporteren.

Verder onderzoek kan ons meer zicht geven op de kenmerken van deze kleine groep die een risicogroep vormen. Lee e.a. (2003) voegen er aan toe dat deze kleine groep door sommige uit de gayscene als rolmodel gezien worden en het gevaar bestaat dat het risicogedrag door anderen overgenomen wordt.

Reflecties en aanzetten

Lifestyles worden mede beïnvloed door media en reclame. Willen we aandacht vragen voor preventie, dan is het belangrijk om aansluiting te vinden bij deze lifestyle. Concreet vertaalt dit zich in een aangepaste communicatie naar deze doelgroep op gebied van vormgeving, taalgebruik, media,... (cf. Partywise Myspace-pagina en Partyfriends).

Bij preventie moeten we ermee rekening houden dat de sociale groep en de omgeving jonge mensen beïnvloeden. Preventiestrategieën mogen dus niet enkel de focus leggen op het individu, maar ook op de omgeving zelf (Calafat, 2001). Dit kadert binnen een globaal alcohol- en drugbeleid. We moeten aandacht hebben voor de context van het uitgaan in deze maatschappij (Parker e.a., 1998).

Preventiestrategieën kunnen de strategieën van de media, de muziekwereld en de reclame om het doelpubliek te bereiken hanteren. Dit houdt in dat er niet enkel boodschappen gegeven worden die in de taal en met de beelden van de jonge mensen opgesteld zijn, maar dat er ook ingespeeld wordt op de evolutie van subculturen (Calafat e.a., 2001). Toch zien we meer en meer dat de subculturen vervagen. Dat men graag naar dezelfde muziek luistert, betekent niet automatisch dat men zich ook hetzelfde kleedt en op dezelfde manier tegen het leven aankijkt. Alomvattende subculturen, zoals de punkers in de jaren tachtig, bestaan niet meer (Duijvestijn e.a., 2003). Nochtans merken we uit de interviews dat zich toch opnieuw een bepaalde scene begint af te tekenen, namelijk de hard dancescene.

Verder onderzoek kan uitwijzen of er bepaalde groepen van uitgaanders (bijvoorbeeld homoseksuele mannen) of bezoekers van een bepaalde setting zijn die meer risicogedrag vertonen dan anderen. Toch merken we de laatste jaren dat de verschillen tussen de groepen van uitgaanders aan het verkleinen zijn.

Uit het onderzoek en de internationale literatuur merken we verschillen wat betreft het middelengebruik tussen enkele groepen (studenten, homo's, jeugdbewegingen,...). Belangrijk voor het ontwikkelen van preventie op maat is het zoeken naar de verschillende aanknopingspunten op basis van de specifieke kenmerken van deze groepen of van bepaalde settings. In bepaalde scenes waar het druggebruik hoger ligt, zoals de GOA-scene of de gayscene is er nood aan specifieke preventiemethodieken, zoals peer support.

BETEKENIS VAN MIDDELENGEBRUIK IN HET UITGAANSLEVEN

Belangrijkste gegevens uit het uitgaansonderzoek 2003 tot en met 2007

Enkel in het kwalitatieve luik kregen we een zicht op de betekenis van middelengebruik binnen het uitgaansleven. Voorliggende cijfers ondersteunen weliswaar enkele uitspraken van de sleutelfiguren, maar worden niet opnieuw afzonderlijk benoemd.

Volgens de geïnterviewden zal er altijd een relatie bestaan tussen muziek, uitgaansleven en middelengebruik. De stabilisatie vanaf een bepaalde leeftijd is volgens de uitgaanders en de professionals uit het uitgaansleven het gevolg van het feit dat men rond die leeftijd meer verantwoordelijkheid krijgt (een gezin, samenwonen, werk,...) en minder uitgaat.

Toch is de link tussen muziek, uitgaan en middelengebruik volgens de geïnterviewden geen oorzakelijk verband. Zo hebben we gezien in de cijfers dat in sommige scènes meer druggebruik voorkomt dan in andere: de link tussen GOA-feestjes en druggebruik is heel duidelijk. Maar hier wordt elektronische muziek gedraaid zoals in andere settings. Het is dus niet zozeer de muziek die bepalend is voor het druggebruik, maar wel de setting en het publiek dat deze setting lokt. Sommigen vinden het druggebruik noodzakelijk voor het uitgaansleven en zijn van mening dat zonder legale en illegale drugs het uitgaansleven zoals nu onbestaande zou zijn, of er toch anders zou uitzien. De perceptie van het algemene publiek over de mate van druggebruik in het uitgaansleven is vaak overdreven.

Uitgaan, muziek en druggebruik hebben volgens de geïnterviewden elk op zich eenzelfde functie: ze zijn voor mensen een vlucht uit de dagelijkse sleur en drukte. Wanneer mensen uitgaan willen ze er ten volle van genieten. Het zijn dan ook positieve overwegingen om te gebruiken die opgesomd worden: meer plezier en genieten van de avond, goed gevoel, lekker, versterken van de visuele en auditieve prikkels,...

Alcohol is algemeen aanvaard en genormaliseerd, maar dit geldt niet zozeer voor de andere drugs. Bepaalde illegale drugs zijn meer aanvaard, maar ook weer niet door iedereen. Men is wel toleranter geworden t.o.v het druggebruik.

Literatuur

Jongeren zelf zien uitgaan als een aangename vrijetijdsbesteding. Het weekend wordt in positieve termen gedefinieerd omdat het geassocieerd wordt met 'vrijheid', waaraan geen verplichtingen en verantwoordelijkheden te pas komen (Calafat e.a., 2001). Ook het middelengebruik heeft hier zijn plaats: drugs geven de jongeren de gelegenheid om een parallel leven te creëren dat een tegengewicht biedt aan de onzekerheden van het dagelijks leven (Moore & Miles, 2004). Volgens deze laatste onderzoekers is middelengebruik dus niet enkel een vlucht uit de dagelijkse sleur. Calafat e.a. (2003) concludeerden dat uitgaan en plezier hebben niet noodzakelijk wil zeggen dat men veel gaat drinken, roken of drugs gebruiken. Bovendien is dronken worden of onder invloed geraken niet de enige manier om aan de dagelijkse routine te ontsnappen.

Jongeren geven aan hun middelengebruik vaak een positieve functie (Decorte e.a., 2003; Lambrecht e.a., 2002; Bieleman e.a., 1998; Engels & Knibbe, 1997). De belangrijkste functies voor hun middelengebruik hebben te maken met ontspanning, vrije tijd en sociale activiteiten met vrienden. De positieve effecten van de middelen geven hier bovendien een specifieke invulling aan: alcohol werkt ontremmend en men zal gemakkelijker overgaan tot interacties met anderen, xtc helpt ontspannen, men neemt de dingen intenser waar, men krijgt een gevoel van samenhang, men heeft meer energie,...

Steeds meer onderzoekers hebben het over de normalisatie van druggebruik in het kader van recreatief druggebruik (Parker, 1998; Parker e.a., 2002; O'Callaghan & Hannon, 2003). Theorieën over deviant gedrag of subculturen schieten volgens hen tekort in het verklaren van het druggebruik van adolescenten. Ze hebben het hier dan enkel over recreatief gebruik en niet over het excessieve gebruik van sommige jongeren. Occasioneel, recreatief gebruik maakt steeds meer deel uit van de vrije tijd en consumptiepatronen van jongerenculturen. Dit heeft volgens de onderzoekers te maken met de veranderende maatschappij waar de adolescent in opgroeit. De individualisering dwingt de jongeren er toe om vaker een time-out te nemen en dit uit zich in het uitgaan gepaard met middelengebruik. Steeds meer ontwikkelt de persoonlijke en sociale identiteit van jongeren zich in hun vrije tijd (Parker e.a., 1998; Parker e.a., 2002). Wibberley & Price (2000) vinden in hun onderzoek argumenten die voor en tegen dit normalisatiedebat spreken. Zij concluderen dat er zwak bewijs is van de normalisatie van cannabisgebruik. Er wordt duidelijk een onderscheid gemaakt met andere illegale drugs.

Reflecties en aanzetten

We mogen niet onderschatten en niet uit het oog verliezen hoe belangrijk het uitgaan voor jonge mensen is. Uitgaan geeft een bepaalde betekenis aan hun leven (Calafat e.a., 2003). Een aanbod dat jonge mensen stimuleert om zich op meer verscheidene, creatieve en participatieve manieren te amuseren heeft een preventieve waarde.

De vrijetijdsindustrie voorziet niet alleen het aanbod voor de uitgaanders, maar definieert entertainment en creëert de condities waarin jongeren hun vrije tijd spenderen (Calafat e.a., 2003). Met andere woorden, deze industrie draagt een grote verantwoordelijkheid in het socialisatieproces van de jonge uitgaander. Preventie die gericht is op het uitgaansleven kan best in nauwe samenwerking met de vrijetijdsindustrie gebeuren.

Om te begrijpen waarom sommige jongeren op een bepaalde leeftijd middelen gaan gebruiken (en na verloop van tijd terug stoppen), is aandacht voor de betekenis van uitgaan en middelengebruik voor jonge mensen van essentieel belang. Alleen dan is het mogelijk een zinvol beleid op het gebied van preventie te formuleren. Onderzoek naar de motieven waarom uitgaanders al dan niet drugs gebruiken is nog te beperkt. Verder onderzoek dat peilt naar de motieven voor al dan niet gebruik is belangrijk.

Het druggebruik waar we hier over praten wordt gezien als 'recreatief druggebruik'. De gebruikers zelf zien het als een onderdeel van hun vrije tijd waarin ze eens goed willen feesten en plezier maken (Shapiro, 1988). Er dient nog meer aandacht te gaan naar de groep van uitgaanders die blijft gebruiken en/of problemen krijgt.

Verder onderzoek moet uitwijzen waarom bepaalde gebruikers toch blijven gebruiken en een langdurige gebruikerscarrière opbouwen.

Naast onze aandacht binnen preventie voor deze specifieke groepen blijft het ook belangrijk om het niet-gebruik te promoten. Preventie binnen het onderwijs en het jeugdwerk bereiken ook de jongeren in het uitgaansleven. Partywise, het preventieconcept van VAD in het uitgaansleven, richt zich op niet-gebruikers en gebruikers.

MAATREGELEN EN RISICO'S IN DE LOCATIE EN BIJ DE UITGAANDERS

Belangrijkste gegevens uit het uitgaansonderzoek 2003 tot en met 2007

De uitgaanders anno 2007 geven het meeste aan dat ze goed uitgeslapen zijn en voldoende water drinken om gezondheidsproblemen te voorkomen. Eén op vier neemt geen enkele preventiemaatregel. De maatregel voldoende water drinken stijgt over de jaren heen, terwijl regelmatig afkoelen daalt. Meer uitgaanders laten de auto staan dan in 2003. We vinden geen verschillen terug tussen gebruikers en niet-gebruikers wat betreft het nemen van gezondheidsmaatregelen.

De sleutelfiguren merken minder problemen door alcohol- en/of druggebruik dan vroeger. Dit heeft volgens hen te maken met het bewuster omgaan van gebruikers met drugs en de preventieve maatregelen die getroffen worden in de locaties, zoals een barbeleid. Bij enkelen maken deze deel uit van een globaal beleid binnen hun club. Zijn er toch problemen, dan komt dit vaak door het onder invloed zijn van alcohol.

Enkele sleutelfiguren vinden het moeilijk om op te treden tegen druggebruik, vermits ze het benaderen als een realiteit waar je weinig aan kan veranderen. Afspraken rond druggebruik zijn dan ook minder streng dan rond dealers.

Literatuur

Het niet gebruiken van alcohol of andere drugs blijft de veiligste optie. Voor de gebruikers wordt de laatste tijd steeds meer erkend dat het geven van eenvoudige, elementaire regels over de veiligheid in uitgaansgelegenheden een goede manier is om schade door druggebruik te voorkomen (EWDD, 2002a). Er bestaan hier reeds enkele publicaties over zoals 'Safer Clubbing' (Webster e.a., 2001), 'Sorted', 'Veilig Feesten' (Van Havere e.a., 2007), 'Partywise Feestwijzer' (Schrooten, 2007) en enkele websites zoals 'dance safe' en 'rave safe', 'partywise'¹²,... Deze publicaties en website geven meer informatie voor de organisator en/of uitgaander en promoten veilig en gezond uitgaan.

Ook gebruikers zelf blijken bewust te zijn van de risico's die gepaard gaan met gebruik. Zo wijst een onderzoek van Akram en Galt (1999) bij xtc-gebruikers in het Verenigd Koninkrijk er op dat vier op vijf van de respondenten één of meerdere maatregel(en) neemt om de schade van het gebruik te beperken. De meest gebruikte maatregel is het drinken van voldoende water en op de tweede plaats regelmatig af te koelen (chill out). Verder wijzen de resultaten er op dat er onvoldoende kennis is over de verschillende maatregelen die gebruikers kunnen nemen tijdens het uitgaan.

Het voornaamste risico dat vermeld wordt door de respondenten in het onderzoek van White e.a. (2006) is de ongekennde kwaliteit van de drugs die men inneemt en het gevaar op afhankelijkheid. Voordelen die gepaard gaan met het gebruik van drugs zijn effecten op het humeur, sociale voordelen, functionele aspecten en de specifieke drugeffecten. Volgens de auteurs zal het nodig zijn dat 'harm reduction'-boodschappen de voordelen van druggebruik erkennen, willen ze geloofwaardig en aanvaardbaar zijn.

Uit het VAD-dossier 'vroeginterventie' (Verstuyf, 2007) halen we nog enkele interessante bevindingen rond spoeddiensten. Een recent Vlaams onderzoek van Calle en collega's (2006) geeft aan dat 1 op de 10 opnames op de spoedopnamedienst een rechtstreeks gevolg is van middelenmisbruik, vooral alcoholmisbruik.

Interventies op het moment dat patiënten aanwezig zijn op de spoeddiensten kunnen relevant zijn. Op momenten dat cliënten van zichzelf vinden dat ze een probleem hebben, ziek zijn of verwondingen hebben opgelopen, zijn ze gemakkelijker te bewegen naar gedragsverandering dan in situaties waarin ze zich van geen probleem bewust zijn (Di Clemente e.a., 1991; NIAAA, 1999; Prochaska & DiClemente, 1983; in Verstuyf, 2007).

Sommige RCT's geven evidentie aan voor de effectiviteit bij de toepassing van BI (Brief Interventions) op spoedopnamediensten (Heather e.a., 1996; Monti e.a., 1999; Crawford e.a., 2004). Chafetz en collega's (1962) waren de eersten die rapporteerden over de toepassing van BI op spoedopnamediensten en aantoonde dat alcoholafhankelijke patiënten op deze manier werden gemotiveerd om een behandeling te starten. In dit onderzoek werd ook aangetoond dat de toepassing van BI door zowel dokters als verpleegkundigen als haalbaar werd beschouwd in de alledaagse praktijk. D'Onofrio (2002) onderzocht de effecten van vorming van het personeel op de toepassing van BI en zag deze verdriedubbelen. Tijdsgebrek wordt soms als obstakel aangehaald voor de toepassing van BI op spoedopnamediensten.

¹² www.dancesafe.org; www.ravesafe.org, www.partywise.be

Reflecties en aanzetten

Een globale aanpak van de drugthematiek, dus ook in het uitgaansleven, vertrekt best van een welzijnsbevorderend beleid. Daarnaast is het belangrijk dat het preventiebeleid gedragen wordt door alle maatschappelijke sectoren (jeugdwerk, uitgaansleven, onderwijs, sport,...). Binnen partyorganisaties kaderen preventiemaatregelen het best in een integrale preventieaanpak die staat voor een evenwichtig en samenhangend geheel van initiatieven op vier niveaus (voorlichting en vorming, regelgeving, structurele omkadering en eerste hulp en zorg). Deze aanpak bepaalt in grote mate het succes van een beleid. Wanneer er te veel eenzijdige (slechts gericht op één niveau van de integrale preventieaanpak) of éénmalige initiatieven worden genomen dan zal de uitkomst op lange termijn verloren gaan. Continuïteit is dan ook één van de werkingsprincipes van preventie. Een duurzame gedragsverandering kan enkel op lange termijn worden gerealiseerd (Lambrechts, 2001).

Bibliografie

Adlaf, E.M., & Smart, R.G. (1997). Party subculture of dens of doom? An epidemiological study of rave attendance and drug use patterns among adolescent students. *Journal of psychoactive drugs*, 29 (2), 193-198.

Akram, G., & Galt, M. (1999). A profile of harm-reduction strategies and co-use of illicit and licit drugs amongst users of dance drugs. *Drugs: education, prevention and policy*, 6, 215-25.

Alcohol en opvoeding. (2004a). *Indrinken populair bij jongeren*. Internetsite: <http://www.alcoholenopvoeding.nl/opvoedingsadvies.php3?kleur=groen&id=11>. Afgehaald op 29 mei 2006.

Allott, K., & Redman, J. (2006). Patterns use and harm reduction practices of ecstasy users in Australia. *Drug and alcohol dependence*, 82, 168-176.

Aubrey, M., Chatterton, P., & Hollands, R. (2001). *Youth culture and nightlife in Bristol*. UK: University of Newcastle.

Baker, J.R., & Yardley, J.K. (2002). Moderating effect of gender on the relationship between sensation seeking-impulsivity and substance use in adolescents. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 12 (1), 27-43.

Bayingana, K., Demarest, S., Gisle, L., Hesse, E., Miermans, P.J., Tafforeau, J. & Van Der Heyden, J. (2006). *Gezondheidsenquête België 2004. Boek IIII Leefstijl. Gebruik van alcohol*. IPH/EPI Reports nr. 2006 – 035. Brussel: Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, Afdeling epidemiologie. Internetsite: <http://www.iph.fgov.be/epidemiolo/hisia/index.htm>. Afgehaald op 10 februari 2006.

Beatty, R., Geckle, M.O., Huggins, J., Kapner, C., Lewis, K., & Sandstorm, D.J. (1999). Gay men, lesbians and bisexuals. In McCrady, B.S., & Epstein, E.E. (Eds.), *Addictions: a comprehensive guidebook* (554-552). New York: Oxford university press.

Bellis, M.A., Hughes, K., & Lowey, H. (2002). Healthy nightclubs and recreational substance use: from a harm minimisation to a healthy settings approach. *Addictive behaviors*, 27, pp. 1025-1035.

Bernaert, I., & Kinable, H. (2003). *Over jongeren en middelengebruik: de cijfers ontcijferd*. Brussel: VAD.

Bieleman, B., Maarsingh, H., & Meijer, G. (1998). *Aangeschoten wild: onderzoek naar jongeren, alcohol, drugs en agressie tijdens het uitgaan*. Groningen: Intraval.

Bouverne-De Bie, M. (1998). *Cursus sociale pedagogiek*. Gent : Academische press.

Buisman, W.R., & Esseveld, P. (1988). Alcoholpreventie onder jongeren: De rol van opvoeding en onderwijs. In: J.C. van der Stel & W.R. Buisman (red), *Alcoholpreventie: Achtergronden, praktijk en beleid* (148-165). Alphen aan den Rijn: Samson.

Bux, D.A. (1996). The epidemiology of problem drinking in gay men and lesbians : A critical review. *Clinical psychology review*, 16, 277-298.

Calafat, A., Bohrn, K., Juan, M., Kokkevi, A., Maalsté, N., Mendes, F., Palmer, A., Sherlock, K., Simon, J., Stocco, P., Sureda, M.P., Tossman, P., van de Wijngaart, & Zavatti, P. (1999). *Night life in Europe and recreative drug use*. Sonar 98. Valancia: Irefrea.

Calafat, A., Fernandez, C., Juan, M., Anttila, A., Arias, R., Bellis, M., Bohrn, K., Fenk, R., Hughes, K., Kersch, A.V., Kokkevi, A., Mendes, F., Siamou, I., Simon, J., Spyropoulou, M., van de Wijngaart, G., & Zavatti, P. (2003). *Enjoying the nightlife in Europe: the role of moderation*. Palma de Mallorca: Irefrea.

Calafat, A., Fernandez, C., Juan, M., Bellis, M., Bohrn, K., Hekkarainen, P., Kilfoyle-Carrington, M., Kokkevi, A., Maalsté, N., Mendes, F., Siamou, I., Simon, J., Stocco, P., & Zavatti, P. (2001). *Risk and control in the recreational drug culture: SONAR project*. Palma de Mallorca: Irefrea.

Calafat, A., Stocco, P., Mendes, F., Simon, J., van de Wijngaart, Sureda, M.P., Palmer, A., Maalsté, N., & Zavatti, P. (1998). *Characteristics and social representation of ecstasy in Europe*. Palma de Mallorca: Irefrea.

Calle, P.A., Damen, J., De Paepe, K., Monsieurs, G., & Buylaert W. (2006). A survey on alcohol and illicit drug abuse among emergency department patients. *Acta Clinica Belgica*, 61-64.

Chafetz, M.E., Blane, H.T., Abram, H.S., Clark, E., Golner, J.H., Hastie, E.I., & McCourt, W.F. (1962). Establishing Treatment Relations with Alcoholics: A Supplementary Report. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 138, 390-393.

Chen, M.-J., Miller, B.A., Grube, J.W., & Waiters, E.D. (2006). Music, substance use and aggression (2006). *Journal of studies on alcohol, may 2006*, 373-381.

Club Health (2002). Abstract book: *The second international conference on night-life substance use and related health issues*. Rimini: club health.

Cochran, S.D., Ackerman, D., Mays, V.M., & Ross, M. (2004). Prevalence of non-medical drug use and dependence among homosexually active men and women in the US population. *Addiction*, 99, 989-998.

Crawford, M. e.a. (2004). Screening and referral for brief intervention of alcohol-misusing patients in an emergency department : A pragmatic randomised controlled trial. *The Lancet*, 364, 1334-1339.

de Bruin, D., Maalsté, N., & van de Wijngaart, G. (1999). *Goed fout gaan: eerste hulp op grote dansevenementen*. Utrecht: Centrum voor Verslavingsonderzoek.

De Donder, E. (2005). *Alcohol, illegale drugs, medicatie en gokken. Recente ontwikkelingen in Vlaanderen 2003-2004*. Brussel: VAD.

Decorte, T., Muys, M., & Slock, S. (2003). *Cannabis in Vlaanderen: Patronen van cannabisgebruik bij ervaren gebruikers*. Leuven: Acco.

Degenhardt, L., & Dillon, P. (2003). *Abstract book: 14th International Conference on the Reduction on Drug related harm: New Drugs, New Risks*. Chaing Mai: IHRC.

Degenhardt, L., Dillon, P., Duff, C., & Ross, J. (2006). Driving, drug use behaviour and risk perceptions of nightclub attendees in Victoria, Australia. *International Journal of Drug Policy*, 17, 41-46.

De Loor, A. (2006). *Persoonlijke communicatie tijdens DIMS-dag*. Medewerker van Stichting Adviesbureau drugs, Amsterdam.

Devriendt, W. (2003). *Een lokaal alcohol- en drugbeleid: op elk vlak de juiste aanpak, het uitgaansleven*. Brussel: VAD.

D'Onofrio, G., Nadel, E.S., Degutis, L.C., Sullivan, L.M., Casper, K., Bernstein, E., & Samet, J.H. (2002). Improving emergency medicine residents' approach to patients with alcohol problems: a controlled educational trial. *Annual Emergency Medicine*, 40, 50-62.

Doosje, O. (2004). *Persoonlijke communicatie tijdens Club Health 2004*. Medewerker van het Trimbos-instituut, Nederland.

Duff, C. (2005). Party drugs and party people: examining the 'normalization' of recreational drugs use in Melbourne, Australia. *International Journal of Drug policy*, 16, 161-170.

Duijvestijn, H.H., v. Steensel, K.M., Verveen, J., & Boschma, J. (2003). *Voorbij label en lifestyle: jongerenmarketing in volwassen perspectief*. Internetsite: <http://www.smo.nl/html/boek2003.htm>. Afgehaald op 10 mei 2005.

Dyter, R., & Lockley, P. (2003). Drug Misuse amongst People from the Lesbian, Gay and Bisexual Community – a scoping study. Internetsite: <http://213.121.214.244/ReportsandPublications/Diversity/1059645514/LGB%20scoping%20study.doc>. Afgehaald op 30 mei 2006.

Engels, R.C.M.E., Knibbe, R. A. (1997). De zonnige zijde van alcoholgebruik: de betekenis van drinken en uitgaan voor jongeren. *Tijdschrift voor alcohol, drugs en andere psychotrope stoffen*, 22 (3), pp. 154-163.

Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (2002a). Recreatief druggebruik – een belangrijke uitdaging voor de EU. *Drugs in beeld*, briefing 6, november-december.

Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (2002b). *Workgroup of qualitative research on new drug trends*. Internetsite: <http://www.qed.org.uk/resources/workgroups/trends/trends.shtml>. Afgehaald op 15 januari 2003.

Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (2003). *Jaarverslag 2003: Stand van de drugsproblematiek in de Europese Unie en Noorwegen*. Portugal: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.

Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (2004). *Jaarverslag 2004: Stand van de drugsproblematiek in de Europese Unie en Noorwegen*. Portugal: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.

Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (2006). *Jaarverslag 2006: Stand van de drugsproblematiek in Europa*. Portugal: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.

Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (2007). *Jaarverslag 2007: Stand van de drugsproblematiek in Europa*. Portugal: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.

Europees Waarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (2008). *Jaarverslag 2008: Stand van de drugsproblematiek in Europa*. Portugal: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.

Evenepoel, T. (2005). *De DrugLijn: Jaarverslag 2004*. Brussel: VAD.

Forsyth, A. J. M., Barnard, M. & McKeganey, N. P. (1997). Musical Preference as an Indicator of Adolescent Drug Use, *Addiction*, 92: 10, pp. 1317 - 1325.

Foster, J., Jefferson, G., Tkaczuk, N., & Vernon, M.. (2005). *Outing drugs: report of the community-led research project focusing on drug and alcohol use by Gay Men's Health Wiltshire & Swindon amongst the gay and bisexual mal communities in wiltshire and Swindon*. Internetsite: www.gmhp.demon.co.uk/drugs/report.html. Afgehaald op 4 augustus 2005.

Halkitis, P.N., Fischgrund, B.N., Parsosn, J.T. (2005). Explanations for methamphetamine use among gay and bisexual men in New York city, *Substance use and misues*, 40, 1331-1345.

Heather, N. (1996). *The public health and brief interventions for alcohol problems: Broadening the Base of Treatment for Alcohol Problems*. Washington, DC: National Academy Press.

Hibell, B., Andersson, B., Bjarnason, T., Ahlström, S., Balakireva, O., Kokkevi, A. & Morgan, M. (2004). *The ESPAD Report 2003. Alcohol and other Drug use among students in 35 European Countries*. Stockholm: The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs, The Pompidou group at the Council of Europe.

Holmila, M., & Raitasalo, K. (2005). Gender differences in drinking: why do they still exist? *Addiction*, 100 (12), 1763-1769.

Isralowitz, R., & Rawson, R. (2006). Gender differences in prevalence of drug use among high risk adolescents in Israel. *Addictive Behaviors*, 31 (2), 355-358.

Jonker, J., & Penninck, B. (2000). *De kern van methodologie: een inleiding*. Assen: Van Gorcum.

Kinable, H. (2006). *Bevraging van Vlaamse leerlingen in het kader van een Drugbeleid Op School. Syntheserapport schooljaar 2004-2005*. Brussel: VAD.

Korf, D. J., T. Nabben, F. Leenders, A. Benschop. (2002). *GHB: Tussen extase en narcose*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

Korf, D.J., Nabben, T., & Benschop, B. (2003). *Antenne 2002: trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Universiteit Amsterdam.

Lambrecht, P., Andries, C., & Engels, T. (2002). *Trends in het genotmiddelengebruik bij adolescenten van Vlaams-Brabant: Onderzoek naar het tabak-, alcohol-, geneesmiddelen- en illegaal genotmiddelengebruik en andere risicogedragingen in de provincie Vlaams-Brabant bij jongeren van 12 tot 22 jaar*. Brussel: vakgroep ONLE – VUB.

Lambrechts, M. (2001). *Een ticket voor een alcohol- en drugbeleid in uw bedrijf*. Merendree: Sintjoris.

Lamkaddem, B., & Roelands, M. (eds.) (2007). *Belgisch nationaal rapport over drugs – 2007*. EMCDDA: Lissabon.

Laudens, F. (2004). *Combigebruik. Dossier*. Brussel: VAD.

Lee, S.J., Galanter, M., Dermatis, H., & Mcdowell, D. (2003). Circuit party's and patterns of drug use in a subset of gay men. *Journal of addictive diseases*, 22, 47-60.

Lombaert, G. (2005). *Risico- en protectieve factoren in verband met middelengebruik. Onderzoek bij 14- tot 18-jarige scholieren in de provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen en Zeeland*. Gent: De Sleutel, Dienst wetenschappelijk onderzoek.

Malbon, B. (1999). *Clubbing. Dancing, Ecstasy and Vitality*. London : Routledge.

Mattison, A.M., Ross, M.W., Wolfson, T., Franklin, D., & HNRC Group (2001). Circuit part attendance, club drug use, and unsafe sex in gay men. *Journal of Substance Abuse*, 13 (1), pp. 119-126.

Measham, F., Aldridge, J., & Parker, H. (2001). *Dancing on drugs: risk, health and hedonism in the british club scene*. London: Free Association Books.

Monti, P. M., Colby, S. M., Barnett, N. P., Spirito, A., Rohsenow, D. J., Myers, M., Woolard, R., & Lewander, W. (1999). Brief intervention for harm reduction with alcohol-positive older adolescents in a hospital Emergency Department. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67(6), 989-994.

Moore, K., & Miles, S. (2004). Young people, dance and the sub-cultural consumption of drugs. *Addiction Research and Theory*, 12 (2), pp. 507-523.

Nabben, T., & Korf, D. (2000). *De combiroes: gecombineerd gebruik van alcohol met cannabis, cocaïne, xtc en amfetamine*. Amsterdam: Thela Thesis.

Nabben, T., Quaak, L., & Korf, D.J. (2005) NI. trendwatch: gebruikersmarkt uitgaansdrugs in Nederland 2004-2005. Amsterdam: Rozenbergh Publishers.

O'Callaghan, F.V., & Hannon, T. (2003). Normalization of marijuana use: Its effects on adolescents' intentions to use marijuana. *Substance use and misuse*, 38 (2), pp. 185-199.

Olszewski, D., & Burkhart, G. (2002). *Drugs in beeld: recreatief druggebruik – een belangrijke uitdaging voor de EU*. EMCDDA: Lissabon.

Parker, H., Aldridge, J., & Measham, F. (1998). Illegal leisure: the normalization of adolescent recreational drug use. London: Routledge.

Parker, H., Williams, L., & Aldridge, J. (2002). The normalization of sensible recreational drugs use: more evidence from the North West England longitudinal study. *Sociology*, 36 (4), 941-964.

Parker, H., & Williams, L. (2003). Intoxicated weekends: young adults' work hard –play hard lifestyles, public health and public disorder. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 10 (4), 345-367.

Parsons, J.T., Halkitis, P.N., & Bimbi, D.S. (2006). Club drugs use among young adults frequenting dance clubs and other social venues in New York City, *Journal of Child & Adolescent Abuse*, 15 (3), 1-14.

Passies, G. (1991). Alcoholgebruik bij jeugdige ongevalslachtoffers. *Tijdschrift voor alcohol, drugs en andere psychotrope stoffen*, 17, pp. 5-59.

Pijlman, P.T.A., Krul, J., & Niesink, R.J.M. (2003). *Uitgaan en veiligheid: feiten en fictie over alcohol, drugs en gezondheidsverstoringen*. Utrecht: Trimbos-instituut.

Plant, M.L., Plant, M.A., & Mason, W. (2002). Drinking, smoking and illicit drug use among British adults: gender differences explored. *Journal of Substance Use*, 7 (1), 24-33.

Prochaska, J.O., & DiClemente, C.C. (1983). Stages and processes of self-change on smoking: Towards an integrative model of change. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 51, 390- 395.

Riley, S.C.E., James, C., Gregory, D., Dingle, H., & Cadger, M. (2001). Patterns of recreational drug use at dance events in Edinburgh, Scotland. *Addiction*, 96, pp. 1035-1047.

Riley, S., & Hayward, E. (2004). Patterns, trends and meanings of drug use by dance drug users in Edinburgh, Scotland. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 11 (3), 243-262.

Robinson, J. P., Shaver, P. R., & Wrightsman, L. S. (1991). Criteria for scale selection and evaluation. In J. P. Robinson, P. R. Shaver, & L. S. Wrightsman (Eds.). *Measures of personality and social psychological attitudes* (pp. 1-16). New York: Academic Press.

Ross, M. W., Mattison, A.M., & Franklin, D.R. (2003). Club drugs and sex on drugs are associated with different motivations for gay circuit party attendance in men. *Substance use and misuse*, 38 (8), pp. 1173-1183.

Rosow, I., Groholt, B. & Wichstrom, L. (2005). Intoxicants and suicidal behaviour among adolescents: changes in levels and associations from 1992 to 2002. *Addiction*, 100 (1), 79-88.

Schifano, F., Di Furia, L., Forza, G., Miniuci, N., Bricolo, R. (1998). MDMA consumption in the context of polydrug abuse : a report on 150 patients. *Drug and alcohol dependence*, 52, 85-90.

Scheers, M., Verstraete, A., Adriaensen, M., Raes, E., & Tant, M. (2006). Rijden onder invloed van psychoactieve stoffen: literatuurstudie en evaluatie van het handhavingsbeleid. Gent: Academia Press.

Schrooten, J., & Van Havere, T. (2007). *Partywise Feestwijzer*. Brussel: VAD.

Shapiro, H. (1988). *Waiting for the man: the story of drugs and popular music*. London: Quartet Books.

Stall, R., Paul, J.P., Greenwood, G., Pollack, L.M., Bein, E., Crosby, G.M., Mills, T.C., Binson, D., Coates, T.J., & Catania, J.A. (2001). Alcohol use, drug use and alcohol-related problems among men who have sex with men: The urban men's health study. *Addiction*, 96, 1589-1601.

Tersago, M., & Weyts, P. (2004). *GOA: evaluatierapport – mei 2004*. Politie Centrale Dienst Drugs.

Topp, L., Hando, J., Dillon, P., Roche, A., & Solowij, N. (1999). Ecstasy use in Australia: patterns of use and associated harm. *Drug and Alcohol dependence*, 55, 105-115.

Tossmann, P., Boldt, S., & Tensil, M-D. (2001). The use of drugs within the techno party scene in European metropolitan cities. *European addiction research*, 7, pp. 2-23.

Vanderplasschen, W., De Bourdeaudhuij, I., & Van Oost, P. (2002). Co-ordination and continuity of care in substance abuse treatment. An evaluation study in Belgium. *European Addiction Research*, 8 (1), 10-21.

Van Dijk, P. (2008). DIMS jaarbericht 2007. Utrecht: Trimbos-instituut.

Van Havere, T., De Donder E., DeVriendt, W., Geirnaert, M., Rosiers, J. & Schrooten, J. (2004). *Partywise: Kwantitatief onderzoek naar trends in druggebruik in het uitgaansleven - 2003*. Brussel: VAD.

Van Havere, T., De Donder E., Geirnaert, M., & Schrooten, J. (2005). *Partywise: Kwalitatief onderzoek naar trends in druggebruik in het uitgaansleven - 2004*. Brussel: VAD.

Van Havere T., Evenepoel, T., Fontaine, E., Schrooten, J., & Vandenberghe, E. (2007). *Dossier Veilig Feesten*. Brussel: VAD.

Vereecken, C. & Maes, L. (2002). *Voorlopig rapport jongeren en gezondheid 1990-2002*. Gent: Universiteit Gent. Internetsite: <http://www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be>. Afgehaald op 5 mei 2003.

Verstuyf, G. (2007). *Dossier vroeginterventie*. Brussel: VAD.

Webster, R., Goodman, M., & Whalley, G. (2001). *Safer Clubbing: Guidance for licensing authorities, club managers and promoters*. London: DPAS.

White, B., Degenhardt, L., Breen, C., Bruna, R., Newman, J., & Proudfoot, P. (2006). Risk and benefit perceptions of party drug use. *Addictive behaviors*, 31, 137-142.

Wibberley, C., & Price, J.F. (2000). Young people's Drug Use: facts and feelings – implications for the normalization debate, *Drugs: education, prevention and policy*, 7 (2), 147-162.

Winstock, A.R., Griffiths, P., & Stewart, D. (2001). Drugs and the dance music scene: a survey of current drug use patterns among a sample of dance music enthusiasts in the UK. *Drug and Alcohol Dependence*, 64, pp. 9-17.

Winstock, A. (2003). *Abstract book: 14th International Conference on the Reduction on Drug related harm: the poly-problems of poly- drug misuse*. Chaing Mai: IHRC.

Yeh, M-Y., Chiang, I-C., & Huang, S-Y. (2006). Gender differences in predictors of drinking behaviour in adolescents. *Addictive Behaviors*, 31 (10), 1929-1938.

Zilberman, M., Tavares, H., & el-Guebaly, N. (2003). Gender similarities and differences: the prevalence and course of alcohol- and other substance-related disorders. *Journal of Addictive Diseases*, 22 (4), 61-74.